MINISTERUL MEDIULUI SI SCHIMBARILOR CLIMATICE

Agentia pentru Protectia Mediului Vrancea

LIFE+ LIFE URSUS

Cele mai bune practici si actiuni demonstrative pentru conservarea speciei *Ursus arctos* in Carpatii Orientali din Romania

Raport Final

pentru perioada 15.01.2010 to 20.12.2013

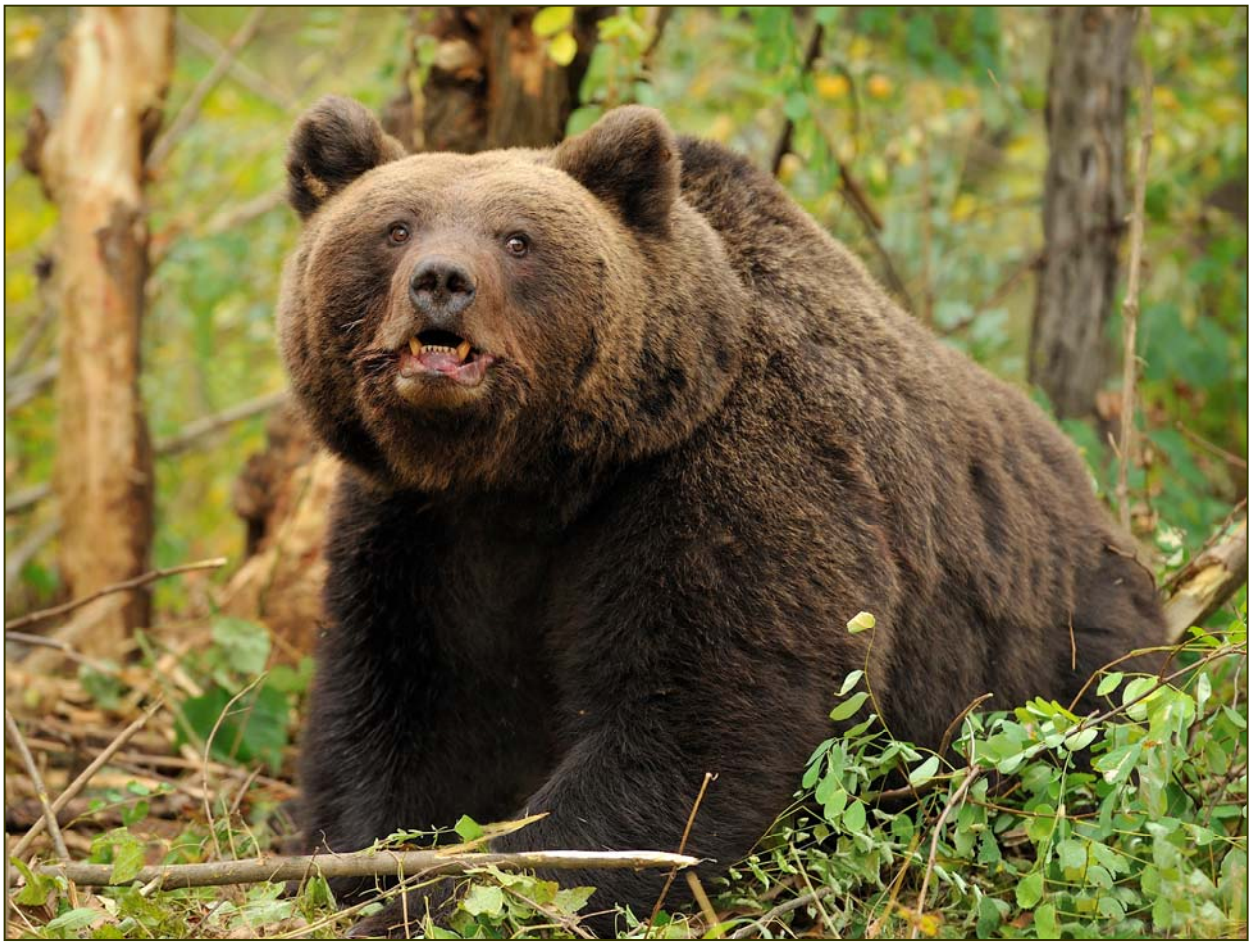

LIFE NATURE LIFE08/NAT/RO/000500

LIFE Project Number

LIFE08NAT/RO/000500

MIDTERM / FINAL Report

Covering the project activities from 15/01/2010 to 20/12/2013

Reporting Date

<15/05/2014>

LIFEURSUS

Project Data

Project location	Vrancea County, Covasna County, Harghita County
Project start date:	15.01.2010
Project end date:	20.12.2013
Total budget	515 066 €
EC contribution:	386 300 €
(%) of eligible costs	75% of total eligible budget

Beneficiary Data

Name Beneficiary	Vrancea Environmental Protection Agency
Contact person	Mr. Silviu Chiriac
Postal address	2 Dinicu Golescu, code 620 106, Focsani, Vrancea, Romani
Telephone	+ 40-237-206 788
Fax:	+ 40-237-206 788
E-mail	vrancealife@yahoo.co.uk
Project Website	www.carnivoremari.ro/lifeursus

Cuprins

1. **Rezumat in limba romana**

   Executive Summary (English)
2. **Introducere**
3. **Aspecte administrative**

   3.1 Descrierea sistemului de management

   3.2 Evaluarea sistemului de management

4. Partea tehnică

   4.1 Progres tehnic pe actiuni

   4.2 Acțiuni de diseminare

      4.2.1 Obiective

      4.2.2 Diseminarea descriere pe actiuni

   4.3 Evaluarea generala a implementarii proiectului

   4.4 Analiza beneficiilor pe termen lung

5. Comentarii cu privire la raportul financiar

   5.1 Rezumatul costurilor suportate

   5.2 Sistem de contabilitate

   5.3 Acorduri de parteneriat

   5.4 Raportul auditorului

   5.5 Rezumatul costurilor pe acțiuni

6. Anexe

6.1 Anexe administrative

6.2 Anexele tehnice

6.3 Anexele de diseminare

   6.3.1 Raportul Layman's

   6.3.2 AFTER-LIFE Planul de comunicare

   6.3.3 Alte anexe diseminare

1. Executive Summary / Rezumat

LIFEURSUS project - LIFE08 NAT/RO/000500 "*Best practices and demonstrative actions for the conservation of Ursus arctos populations in central-eastern Carpathians*" was funded by the European Commission, Directorate-General for the Environment, through LIFE + programme. Co-financing of the project was provided by the Ministry of Environment and Climate Change and partner associations.

Project duration: 15.01.2010 - 20.12.2013

Beneficiary: Environment Protection Agency Vrancea and **Parteners**: Environment Protection Agency Covasna, Environment Protection Agency Harghita, Association for Biological Diversity Conservation – Vrancea, Association for Nature Values Conservation – Harghita

Project's objectives

• Maintaining the current conservation status of the Carpathian brown bear population by applying best practices and demonstrative actions in the project area and promoting the methods nationwide.

• Preventing brown bear population decline due to poaching, habituation and juvenile mortality.

• Preventing and reducing conflicts between bears and humans.

• Maintaining the current conservation status in 15 Natura 2000 sites, overlapping the project area.

Project implementation area overlaps the central and south-eastern Carpathians, remarkable by the presence of favorable habitats for large carnivores, and considered to be a core area, with a maximum concentration of brown bears in Romania. The region lies, generally, in a NW–SE alignment and administratively corresponds to the mountainous area of Vrancea, Covasna and Harghita counties.

The total area of the three districts overlapping the project area is 1,519,603 acres (15,196 km2). Within this area, approx. 550,000 acres (5,500 km2) are covered by forests, the main habitat of the brown bear (the project area overlaps the alpine, continental and steppe bioregions). Geographical position, general characteristics of the terrain and vegetation types creates an unitary region, defined as a vast space, favorable for large carnivores. Project implementation area follows the central axis formed by Sites of Community Importance, with an outstanding presence of large carnivores.

The existence of this representative Carpathian brown bear population was a scientific argument that led to establishing, in the project area, of 15 Sites of Community Importance, part of the European ecological network Natura 2000. From northwest to southeast, the Natura 2000 sites are: ROSCI0090 Harghita Mădăras, ROSCI0036 Cheile Vârghisului, ROSCI0248 Tinovul Mohos-Lacul Sfânta Ana, ROSCI0091 Herculian, ROSCI0018 Ciomad-Balvanyos, ROSCI0256 Ruginosu Zagon, ROSCI0130 Oituz-Ojdula, ROSCI0208 Putna Vrancea, ROSCI0097 Lacul Negru, ROSCI0182 Pădurea Verdele, ROSCI0204 Poiana Muntioru, ROSCI0023 Cascada Misina, ROSCI0127 Muntioru Ursoaia, ROSCI0228 Şindriliţa, ROSCI0018 Căldările Zăbalei.

Results :

- Elaborating and disseminating a hand book, approved by the national authority, about optimal quantitative and qualitative counting methods of brown bear populations and individuals. It will be the hand book of the wildlife managers and field agents.
- The reducing the cases when the killing of some individuals is the only solution, by promoting of alternative measures and extending at national level the experience gathered in the frame of the project.
- Standardized methodology for risk evaluation related with problem bears and habituated bears approved by the environment national authority.
- The saving of some exemplars of poached and snare trapped bears in the range of the whole project.
- The decreasing of the number of killed problem bears by their relocation and the reducing of conflicts with local people by removing of the habituated bear individuals.
- The rehabilitation of all abandoned and orphan bear cubs by increasing the intervention and receiving capacity of the Rehabilitation Center.
- The decreasing of the number of habituated and problem bears by rehabilitating the cubs of problem female bears.

- Reducing the level of damages on the whole surface of the project (30 electrical fence systems mounted each year around shepherd camps, crops and beehives on the area of the project) and promoting of best practices among farmers in order to reduce bear damages.
- Reducing of the habitat fragmentation and degradation by realizing several proposals in order to insure the connectivity of Natura 2000 sites designated for conservation of the specie *Ursus arctos*.
- The decreasing of the negative attitude toward bears and toward Natura 2000 sites among local people by promoting local products.

Description and analyze of the management system

The project management was carried out in accordance with the original proposal, approved by the European Commission . The project was coordinated by a team with over 10 years experience in the implementation of LIFE which was composed of the project manager (Dr. Silviu Chiriac - EPA Vrancea) project assistant (Ms Gheorghiu Mariana - ACDB , and beginning with 01.10. 2012 Mr. Ioan Mihai Pop - ACDB) and financial manager (Ms. Maria Plesa - EPA Vrancea). In the structure of project coordination was included the working group formed by a nominated representative of each partner. The decisions were taken by the manager and were based on consultation with the working group coordinators and key actions.

Staff, the project had the following responsibilities:

- project manager - ensured the good implementation of the project, reporting to the EC, communication and cooperation between partners and provided scientific standards.
- project assistant - direct coordinator of the actions of land, has assisted and reported to project manager the results of the actions of the and any problems encountered during the project. Assistant project manager assured monitor the success of actions implemented by sources of verification and initial set of indicators.
- financial manager - assured financial implementation of the project (payment and verification of costs eligibility for all partners, checking the contract, reporting to the EC, assisting responsible financial partners, request co-financing from national authorities etc.).

Agreements were signed with partners in accordance with CP and Romanian legislation. In late January 2010, in accordance with the Convention Partnership, EPA VN signed together with associate beneficiaries contracts required to implement project activities in technically and financially. The contracts respected the project provisions and detailed working procedures, responsibilities, financial and temporal planning. Throughout the project it was not required signing of additional acts to modify the initial settlement, all associate beneficiaries respecting general framework of LIFE project implementation.

Good implementation of the project, finally reaching of all assumed indicators and success enjoyed by the project, contributed to strengthening and enhancing inter-relationships and creation of a strong and united team that is a significant added value in terms of continuity of planned actions in the activities continuation plan.

Technique progress on actions

LIFEURSUS project implementation benefited from the start of participation of individuals with extensive experience both in the conservation target species but also in the implementation of LIFE projects. In this context, progress has been constant and has been accumulated proportional with the efforts. Devoid, in most of the actions, by the existing of similar actions implemented at national level, the LIFEURSUS project had an innovative character, especially in rural areas, where locals have an optimistic watched to our attempts in conservation of a species so controversial. Although less visible in the short term, most of the results achieved will be a good efficiency in the long-term conservation of bears nationwide. Demonstrative character of the project was fully insured by the successful implementation of actions prove to be replicable nationwide.

Data base

All information related to spatial data obtained during the LIFEURSUS project were registered into a GIS database that was developed with a component of public access, for those interested in brown bear

conservation. The portal designed for the general public can be accessed at: http://www.lifeursus.carnivoremari.ro/baza-de-date-gis.php. The available maps show the distribution of damages, accidents, areas with dens, areas where bears were the ARMU team managed to save bears caught in a snare.The web-GIS portal developing a on-line client application through the project web page www.carnivoremari.ro where there are available two versions of the database:

a public version with limited access for general pubic (contains thematic maps and information on project activities, conflict areas, limits of national protected areas and Natura 2000 sites areas in different conservation status, contacts data and territorial jurisdiction of public institutions, managers of protected areas and wildlife management funds etc.

a full and secure version, up-dated by EPA Vrancea at which they have on-line access the partners in this project. This version provides analysis and sustainable decisions in real-time, ensure completion with information by all partners and first of all ensure coherence of activities implemented to achieve project objectives.

Reliable estimates of brown bear population size

One of the important activities of the project was to identify a new method to estimate the bear population size inside the Forest Management Units or Protected Areas. Five methods for estimating the abundance of brown bears have been demonstratively implemented in pilot areas. Data were collected in three seasons, during which presence signs and tracks were measured and recorded on transects that totaled more than 850 km, and more than 360 camera traps were set in the field, being active for a total of 1800 days.

Activities were completed through creating the "Guidelines for estimating the brown bear population size", and distributing it to all stakeholders. The guide was structured to inform wildlife managers on alternative methods for assessing large mammal populations, particularly non-invasive methods. Final methods presented in this Guide are monitoring of presence signs on road-transects, camera trapping and monitoring of females with cubs. All methods have been adapted in order to facilitate the transition, as necessary, from the old monitoring method currently used, to new methods, tested in the project and described in the guide. The methodologies proposed in the guidelines were presented at the 22nd International Conference on Bear Research and Management organized by the International Bear Association in Utah (USA) and at the 87th Annual Conference of the German Society of Mammalogy, Prague (Czech Republic). The document was approved by the Ministry of Environment and Climate Change.

Analysis and Intervention Teams

On the entire project area, bear habitats overlap with human settlements and areas used for crops and livestock. This situation, together with habitat degradation, trophic resources loss and the lack of reaction from Hunting Funds managers, led to major conflicts. The level of bear damage, to the entire area of the project, was considered the highest in Romania, due to the existence of the largest concentration of bears in the Carpathians. Thus, to ensure bear-human coexistence, in the project was created a "team for the analysis of risks raised by the presence of bears in inhabited areas" (Risk Assessment Team - RAT). The team's main role was to support authorities and organizations responsible for bear management, to take correct decisions in conflict situations arising in the vicinity or within communities.

During project implementation the team participated in **52 cases** (14 in Vrancea County, 15 in Covasna County, and 23 in Harghita County) in which it was necessary to conduct a contextual assessment, due to damage caused by bears. Based on the experience gained in these 52 cases was created the *"Methodology for the assessment of risks raised by the presence of bears in inhabited areas"*, with recommendations on working procedure and criteria by which risk assessment can be made.

Without the ability to capture, tranquilize and relocate problematic bears, they are most commonly killed, thus affecting the population structure. Expansion of range and specifics of the Animal Rescue Mobile Unit (ARMU) assumes the possibility to provide specialized interventions in the entire project

area, based on the requests of Forest Management Units and Protected areas managers, or local authorities regarding problematic or habituated bears. Thus ARMU, originally created and developed in the previous project LIFE05/NAT/RO/000170, within EPA Vrancea, has expanded it's activity in Covasna and Harghita counties, participating in bear's captures (in situations where relocation has been considered as a solution), releasing them from snares, or taking other species of wild animals kept in captivity and releasing them after a period of rehabilitation. From 2010 to 2013 ARMU team intervened in **17 cases of bears captured** in illegally placed snares. At the request of the RAT team, ARMU team participated in six **relocating actions of 9 bears**. During the same period ARMU team and the Association for Nature Values Conservation , from Balan locality, contributed to the **rehabilitation of 37 orphaned** or abandoned bear cubs that have been or are in the process of being released into their natural habitat.

Protecting den sites

During implementation of conservation actions, one of the activities aimed to locate bear den sites, in order to analyze the behavior of bears during winter sleep and to establish protection measures for dens and cub rearing periods. The purpose of this activity was to ensure the fulfillment of Habitats Directive's objectives. As a result of this work, den distribution maps were created and authorization procedures for activities developed in dens areas will target also to include specific measures for their protection.

Taking into account that the database has a dynamic character, and that locating wintering areas and den sites is a continuous process, the information regarding these aspects was updated throughout the entire period of project implementation. Assessment of dens and den sites led to mapping and recording in the database a total of **76 dens and 64 den areas**. All data categories concerning wintering areas and bear dens were structured in a GIS database, assuring any type of correlation with other GIS datasets.

Effective protection systems against wild animals attacks

It can be seen that the protection system of a sheepfold, crops, beehives or orchards, even if cannot replace a proper management of habitats and species, is part of the complex measures needed to be implemented in order to ensure long term brown bear conservation. The demonstrative application of effective protection methods, had the role to promote a range of modern systems for the protection of farms, crops and households. Also, the activity aimed to reduce the level of damage in the project area. Thus, **a total of 124 protection systems** were installed throughout the project area. As the main objective of this activity was promoting the protection systems, in situations where the beneficiary proved to be a good promoter and a reliable person, benefited repeatedly of the fence installation services. As a general principle, the fences were installed in locations where in the early "livestock damages season" (May-June) damage occurred or there were attempts. Each system has been monitored, being checked for new damages and the conditions under which the damage occurred, in order to improve the protection of farms and households. Based on the damage analysis and previous experience was created the *"Methodology for the implementation of crops, livestock and apiaries protection systems in order to reduce damages produced by bears*". The methodology was designed to inform farmers on ways in which damage can be reduced.

Methods for preventing habitat fragmentation and degradation

Analysis activity of the degree of brown bear's habitat degradation and fragmentation targeted key areas of the project area, where the main threats have been identified.

Mapping activity was performed using GIS tools, was continued with field data collection, and completed with the validation of spatial models. Initially, all raw data sets (land characteristics, topography, altitude, distance from towns, roads, railways, points of feeding, etc.) used in the analysis of brown bear's habitat degradation and fragmentation, were collected and digitally processed. These data were supplemented with GIS data on the conservation status of habitats, bear presence signs, road and railway accidents locations etc, collected during field activities. All data were centralized in a GIS

database created in a different activity of the project. The next step was defining core areas so that they include the Natura 2000 sites selected in the project, national parks and areas with highly favorable habitat conditions, that have a good chance to be long-term preserved. Between these areas were generated potential ecological corridors. These corridors were prioritized, linking all the priority corridors.
Field activities allowed the collection of important data from these areas (direct observations, bear tracks and presence signs, road and railway accidents, damages), which served to increase the credibility level for the mathematical model. All identified barriers that could prevent or hinder the movement of animals through the critical areas were used to generate complex map representing the cumulative effect of ecological barriers.
As a final result, was developed and approved by a central authority the *"Practical guide for preventing brown bear's habitat degradation and fragmentation and ensuring the connectivity of Natura 2000 sites in Romania"*, which was distributed to those institutions that by their activity can ensure the maintenance or improvement of brown bear's habitat quality.

Dissemination actions
Implementing awareness campaigns using educational materials and communication techniques previously checked, proved to be a good practice, their impact being analyzed by applying questionnaires at the beginning and end of the project. The success of the awareness campaign – which targeted actions to promote project activities and outcomes, the importance of wintering areas and bear cubs growth for decreasing of cubs abandonment, the benefits of Natura 2000 sites for the local population and those located in the vicinity of these sites – resulted in an improvement of local people's opinion regarding the presence of brown bears and the existence of Natura 2000 sites, and a better understanding of basic concepts of the European Ecological Network and the need for conservation of the bear population by different means. Stakeholder's participation in the meetings organized in the three counties have shown their interest for Natura 2000 sites and brown bear species and on how to solve problems arising from the overlap or proximity of bear's habitat to areas inhabited or used by humans. Using and promoting the concept of "bear friendly" products or those originating in Natura 2000 sites has improved the image of the species and protected areas among local communities. There were published 190 articles in local and national media, referring at different actions developed in the project, being registered 38 appearance at local and national TV, and also 13 appearance at radio.

During project implementation there wasn't major changes regarding partner institutions or the beneficiary and there were not been required major changes to the initial proposal.
The accounts of the LIFE 08 NAT/RO/000500 project are kept by coordinating beneficiary the Environmental Protection Agency Vrancea and the associated beneficiaries EPA Covasna, EPA Harghita, Association for Conservation of Biological Diversity and Association for Conservation of Natural Values. Accounting system allows separate recording of transactions, income and expenses in separate analytical accounts. Income and expenses were recorded systematically, using a coding system specific for projects which permit verifying expenditures of funds received from the EU funding and the allocation of co-financing.

Rezumatul proiectului (limba romana)

Proiectul LIFEURSUS – LIFE08 NAT/RO/000500 „Cele mai bune practici şi acţiuni demonstrative pentru conservarea populaţiei de Ursus arctos din zona central-estică a Carpaţilor Orientali" a fost finanţat de către Comisia Europeană, Directoratul General pentru Mediu, prin programul LIFE+. Cofinanţarea proiectului a fost asigurată de Ministerul Mediului şi Schimbărilor Climatice şi de asociaţiile partenere.

Durata proiectului:15.01.2010 - 20.12.2013

Beneficiar: Agenţia pentru Protecţia Mediului Vrancea şi **parteneri**: Agenţia pentru Protecţia Mediului Covasna, Agenţia pentru Protecţia Mediului Harghita, Asociaţia pentru Conservarea Diversităţii Biologice – Vrancea, Asociaţia pentru Conservarea Valorilor Naturii – Harghita

Obiectivele proiectului

- Menţinerea actualului statut de conservare a populaţiei carpatice de urs brun, prin aplicarea în arealul proiectului a celor mai bune practici şi activităţi demonstrative şi promovarea acestora la nivel naţional.
- Prevenirea declinului populaţiei de urs brun datorat braconajului, habituării şi mortalităţii juvenile.
- Prevenirea şi reducerea conflictelor dintre urşi şi localnici.
- Menţinerea actualului statut de conservare în cele 15 situri Natura 2000 suprapuse arealului proiectului.

Arealul de implementare a proiectului s-a suprapus zonei centrale şi sud-estice ale Carpaţilor Orientali, remarcabilă prin prezenţa habitatelor favorabile carnivorelor mari, care cuprinde nucleul de concentrare maximă a populaţiei de Ursus arctos în România. Regiunea se întinde, în general, pe un aliniament având direcţia nord-vest, sud-est, corespunzând din punct de vedere administrativ arealului montan al județelor Vrancea, Covasna şi Harghita.

Suprafaţa totală a celor trei judeţe suprapuse arealului proiectului este de 1.519.603 hectare (15.196 km2). În cadrul acestei suprafeţe, cca. 550.000 de hectare (5.500 km2) sunt acoperite de păduri şi se constituie ca habitat al ursului brun, arealul proiectului suprapunându-se peste bioregiunile alpină, continentală şi stepică. Poziţia geografică, caracterele generale ale reliefului şi tipurile de vegeţatie imprimă unitatea întregii regiuni, definind un spaţiu amplu de favorabilitate pentru carnivorele mari. Aria de implementare a proiectului a fost dezvoltată în raport cu axa centrală definită de siturile de interes comunitar în care prezenţa carnivorelor mari este remarcabilă.

Existenţa acestui nucleu reprezentativ al populaţiei carpatine de urs brun a fost şi un argument ştiinţific care a dus la declararea, pe arealul proiectului, a 15 situri de importanţă comunitară în cadrul reţelei ecologice europene Natura 2000. De la nord-vest către sud-est, se succed siturile Natura 2000: Harghita Mădăraş, Cheile Vârghişului, Herculian, Tinovul Mohoş – Lacul Sf. Ana, Ciomad – Balvanyos, Oituz – Ojdula, racordate către sud cu Reţeaua Locală de protecţie a carnivorelor mari din judeţul Vrancea, căreia îi aparţin Parcul Natural Putna Vrancea, Lacul Negru, Pădurea Verdele, Cascada Mişina, Şindriliţa, Poiana Muntioru şi Muntioru – Ursoaia.

Rezultate obţinute

- Elaborarea şi diseminarea unui manual, aprobat de către autoritatea naţională de mediu, referitor la metodele optime de evaluare cantitativă şi calitativă a populaţiilor de urs brun şi a indivizilor, către managerii unităţilor cinegetice şi agenţii de teren.
- Reducerea cazurilor în care soluţia este uciderea unor exemplare, prin promovarea unor măsuri alternative si extinderea la nivel naţional a experienţei dobândite în cadrul proiectului.
- Metodologie standarizată pentru evaluarea riscurilor în ceea ce priveşte urşii problemă şi urşii habituaţi, aprobată de autoritatea naţională de mediu.
- Salvarea a 20 de ursi care au fost eliberaţi din laţ la nivelul întregului areal al proiectului.
- Diminuarea numărului de ursi problemă ucişi si relocarea acestora şi reducerea conflictelor cu localnicii prin îndepărtarea urşilor habituaţi;
- Reabilitarea a 33 de pui de urs abandonaţi sau orfani prin creşterea numărului de intervenţii şi a capacităţii Centrului de Reabilitare din Bălan.
- Reducerea numărul exemplarelor de urs habituaţi prin preluarea şi reabilitarea puilor ursoaicelor problemă;

- Reducerea nivelului pagubelor la nivelul întregii suprafeţe a proiectului (30 de sisteme de garduri electrice montate anual la culturi agricole, stane si ferme apicole de pe raza întregului areal al proiectului) şi promovarea în rândul fermierilor a celor mai bune practici de reducere a pagubelor produse de ursi;
- Reducerea fragmentării şi degradării habitatelor prin realizarea unor propuneri de asigurare a conectivitatii siturilor Natura 2000 dedicate conservarii speciei Ursus arctos.
- Diminuarea atitudinii ostile ale localnicilor fata de ursi si fata de siturile Natura 2000, prin valorizarea produselor locale.

Descrierea si analiza sistemului de management

Managementul proiectului s-a desfasurat in conformitate cu propunerea initiala, aprobata de catre Comisia Europeana. Proiectul a fost coordonat de o echipa cu experienta de peste 10 ani in implementarea unor proiecte LIFE care a fost compusa din managerul de proiect (Dr. Chiriac Silviu – APM VN), asistentul de proiect (Ms Gheorghiu Mariana – ACDB, si incepand cu data de 01.10. 2012 Mr. Ioan Mihai Pop - ACDB) si administratorul financiar (Ms. Maria Plesa – APM Vrancea). In cadrul structurii de coordonare a proiectului intra si Grupul de Lucru format din cate un reprezentant nominalizat al fiecarui partener. Deciziile au fost luate de către manager si au fost bazate pe consultarea grupului de lucru şi ale coordonatorilor acţiunilor principale.

Staful proiectului a avut urmatoarele responsabilitati:

- **managerul de proiect** a asigurat buna implementare a proiectului, raportarea către EC comunicarea şi cooperarea între parteneri şi a asigurat standardele ştiinţifice.
- **asistentul de proiect** – coordonator direct a acţiunilor din teren, a asistat si raportat managerului de proiect asupra rezultatelor acţiunilor şi a eventualelor probleme apărute pe parcursul proiectului. Asistentul managerului de proiect a asigurat monitorizarea succesului actiunilor implementate pe baza surselor de verificare si a indicatorilor stabiliti initial.
- **managerul financiar** a asigurat implementarea financiară a proiectului (plata şi verificarea eligibilităţii cheltuielilor pentru toţi parteneri, verificarea aspectelor contractuale, raportarea către EC, asistarea responsabililor financiari ai partenerilor, solicitarea cofinantarii din partea autoritatilor nationale, etc).

Acordurile au fost semnate cu partenerii în conformitate cu CP şi legislaţia română. La sfârşitul lui ianuarie 2010, în conformitate cu dispoziţiile Convenţiei de parteneriat, APM VN a semnat împreună cu beneficiarii asociati, contractele necesare pentru implementarea activităţilor proiectului din punct de vedere tehnic şi financiar. Contractele au respectat cu strictete prevederile proiectului si au detaliat procedurile de lucru, responsabilitatile, planificarea financiara si temporala. Pe toata durata proiectului nu a fost necesara semnarea unor acte aditionale care sa modifice intelegerea initiala, toti beneficiarii asociati respectand cadrul general care priveste implementarea proiectelor LIFE.

Buna implementare a proiectului, atingerea in final a tuturor indicatorilor asumati si succesul de care s-a bucurat proiectul a contribuit la intarirea si consolidarea relatiilor interinstitutionale si conturarea unei echipe puternice si unite care constituie o valoare adaugata semnificativa din punct de vedere al continuitatii actiunilor planificate in planul de continuare a activitatilor.

Progres tehnic pe actiuni

Implementarea proiectului LIFEURSUS a beneficiat inca de la inceput de participarea unor persoane cu o bogata experienta atat in domeniul conservarii specie tinta dar si a implementarii unor proiecte LIFE. In acest context, progresul inregistrat a fost constant si a fost acumulat proportional cu eforturile depuse. Lipsit in cea mai mare parte a actiunilor de existent unor actiuni similar implementate la nivel national, proiectul LIFEURSUS a avut un caracter inovator, mai ales in mediul rural, unde localnicii au privit cu mult optimism incercarile noastre de conservare a unei specii atat de controversate. Desi putin vizibile pe termen scurt, mare parte dintre rezultatele atinse vor dovedi o eficienta buna in conservarea urşilor pe termen lung la nivel naţional. Caracterul demonstrativ al proiectului a fost pe deplin asigurat prin implementarea cu success al unor actiunii care se dovedesc a fi replicabile la nivel national.

Baze de date

Toate informaţiile referitoare la datele spaţiale obţinute pe durata proiectului au fost înregistrate într-o bază de date GIS care a fost creată cu o componentă de acces al publicului, pentru cei interesaţi de conservarea ursului. Portalul destinat publicului poate fi accesat la adresa http://www.lifeursus.carnivoremari.ro/baza-de-date-gis.php. Hărţile disponibile arată distribuţia pagubelor, accidentelor, arealelor cu bârloguri, areale unde echipa ARMU a intervenit pentru salvarea urşilor prinşi în laţuri. Portalul web GIS a dezvoltat o aplicaţie on-line prin intermediul paginii de proiect www.carnivoremari.ro unde sunt valabile două versiuni ale bazei de date:

o versiune publica cu acces limitat pentru pubicul larg (contine harti tematice si informatii referitoare la activitatile proiectului, zone conflictuale, limite arii protejate nationale si situri Natura 2000, zone cu diferite statute de conservare, date de contact si teritorii de competenta ale institutiilor publice, etc

o versiune securizata si completa, up-datata de APM Vrancea la care au acces on-line partenerii la acest proiect. Aceasta versiune asigura analiza si luarea unor decizii viabile in timp real, va asigura completarea cu informatii de catre toti partenerii si va asigura in primul rand coerenta activitatilor implementate pentru atingerea obiectivelor proiectului.

Estimarea populaţiei de urs brun

Una dintre activitățile importante din cadrul proiectului a vizat identificarea unei metode noi de estimare a populației de urs în cadrul fondurilor cinegetice sau a ariilor naturale protejate. Astfel, în zone pilot au fost implementate, cu rol demonstrativ, cinci metode de estimare a abundenței ursului brun. Datele, au fost colectate pe perioada a trei sezoane, în care au fost măsurate și înregistrate urme și semne ale prezentei ursului pe transecte ce au însumat peste 850 km și au fost amplasate peste 360 stații de captură însumând 1800 zile.

Activitățile s-au finalizat prin realizarea și distribuirea către factorii interesați a ”*Ghidului pentru estimarea populației de urs brun*”. Ghidul a fost structurat în scopul de a informa managerii de faună cu privire la metodele alternative de evaluare a populației de mamifere mari, în special metodele de non-invazive. Metodele finale prezentate în Ghid sunt monitorizarea urmelor pe transecte drum, captura foto și monitorizarea femelelor cu pui. Toate metodele au fost adaptate în scopul de a facilita în perioada următoare tranziția, atât de necesară, de la metoda veche utilizată până în prezent la metode noi testate în cadrul proiectului și descrise în ghid.

Metodologiile propuse în cadrul ghidului au fost prezentate la cea de a 22-a Conferința Internațională pentru Cercetarea și Managementul speciilor de urs organizată de Internațional Bear Association în Utah (SUA) și la a 87-a Conferință Anuală a Societății Germane de Mamalogie în Praga (Republica Cehă). Documentul a fost aprobat de Ministerul Mediului şi Schimbărilor Climatice.

Echipele de analiză şi intervenţie

Pe întregul areal în care s-a derulat proiectul, habitatele favorabile ursului se întrepătrund cu aşezări umane şi spaţii cultivate sau utilizate pentru creşterea animalelor. Această situaţie coroborată cu degradarea habitatelor, reducerea resursei trofice naturale şi lipsa de reacţie a gestionarilor fondurilor de vânătoare a dus la apariţia unor conflicte majore. Nivelul pagubelor produse de urs, la nivelul întregului areal al proiectului a fost considerat cel mai ridicat din România, acest fapt fiind datorat prezenţei celei mai mari concentrări de urşi la nivelul Carpaţilor. Astfel, pentru asigurarea coexistenţei om-urs, a fost creată în cadrul proiectului, o ”echipă de analiză a riscurilor ridicate de prezenţa urşilor în zone locuite” (Risk Assessment Team – RAT). Echipa a avut rolul de a oferi suport autorităţilor şi organizaţiilor responsabile de managementul ursului, pentru luarea unor decizii corecte în situaţii conflictuale apărute în vecinătatea sau interiorul localităţilor.

Pe perioada de implementare a proiectului echipa a participat la **52 de cazuri** (14 în județul Vrancea, 15 în județul Covasna și 23 în județul Harghita) în care a fost necesară realizarea unei evaluări a contextului, din cauza pagubelor provocate de urși. Pe baza experienței dobândite în aceste 52 de situații, a fost realizată si aprobata de catre Ministerul Mediului *”Metodologia pentru evaluarea riscurilor ridicate de prezenţa urşilor în zonele locuite”* prin care se recomandă procedura de lucru şi criteriile pe baza cărora se poate face evaluarea riscurilor.

În lipsa posibilităţii de capturare, tranchilizare şi relocare a urşilor problemă, aceştia sunt cel mai frecvent uciși, afectându-se in acest fel structura populației. Extinderea razei de acțiune şi a specificului Unităţii de Intervenţie pentru salvarea animalelor sălbatice (Animal Rescue Mobile Unit - ARMU), presupune asigurarea unor intervenții specializate la nivelul întregului areal al proiectului pe baza solicitărilor administratorilor fondurilor cinegetice sau ai ariilor protejate, ale autoritarilor locale în cazul urșilor problemă sau a celor habituați. Astfel ARMU, creată inițial şi dezvoltată în cadrul proiectului anterior LIFE05/NAT/RO/000170 în cadrul APM Vrancea, şi-a extins activitatea şi în judeţele Covasna şi Harghita, participând la capturarea urşilor (în situații în care relocarea a fost considerată o soluție), eliberarea acestora din laţuri, preluarea altor specii de animale sălbatice ţinute în captivitate şi eliberarea lor după o perioadă de reabilitare. În perioada 2010-2013 echipa ARMU a intervenit în **20 cazuri de urși capturați ilegal** în laţuri. La solicitarea echipei RAT, ARMU a participat la șase acțiuni de **relocare a 9 exemplare de** urs. În aceeaşi perioadă ARMU și Asociația pentru Conservarea Valorilor Naturii din Localitatea Bălan, au contribuit la reabilitarea **a 33 pui de urși** orfani sau abandonați care au fost sau sunt în curs de eliberare în habitatul natural.

Protejarea zonelor cu bârloguri

Pe durata implementării activităţilor de conservare, una dintre activităţi a vizat identificarea zonelor cu bârloguri de urs, în vederea analizării comportamentului ursului în perioada somnului de iarnă şi de stabilirea unor măsuri de protecţie în perioada de iarnă şi de creştere a puilor, pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor stabilite în Directiva Habitate. Ca o consecinţă a activităţii de identificare a bârlogurilor, acestea au fost cartate iar procedurile de autorizare a activităților în zonele cu bârloguri vor viza şi includerea de măsuri specifice de protecţie a acestora.

Având în vedere faptul că baza de date are un caracter dinamic şi că localizarea bârlogurilor şi arealelor de iernare reprezintă un proces continuu, informaţiile privind aceste aspecte au fost updatate pe intreaga perioadă a implementării proiectului.

Inventarierea bârlogurilor şi a arealelor de iernare a urşilor a inclus localizarea, cartarea şi înregistrarea în baza de date **a 76 de bârloguri şi 64 de areale cu bârloguri**. Toate categoriile de informaţii privind arealele de iernare şi bârlogurile urşilor au fost structurate în format bază de date GIS, fiind posibilă realizarea de corelaţii cu oricare alt set de date în GIS.

Sisteme eficiente de protecţie împotriva atacurilor animalelor sălbatice

Se poate constata faptul că sistemul de protecție a unei stâne, a unei culturi, stupine sau livezi, chiar dacă nu poate înlocui un management corect al habitatelor și speciilor, este parte integrantă a complexului de măsuri ce au trebuit aplicate pentru a asigura conservarea pe termen lung a populației de urs. Aplicarea cu scop demonstrativ în cadrul proiectului a unor metode eficiente de protecție a avut principalul rol de a promova o serie de sisteme moderne pentru protecția fermelor, culturilor și gospodăriilor. În plan secund activitatea a vizat reducerea nivelului pagubelor în zona proiectului. Astfel, au fost montate un **număr de 124 de sisteme de protecție** în întreg arealul proiectului. Deoarece promovarea sistemelor a fost obiectivul central, în situațiile în care beneficiarul sistemului s-a dovedit a fi un promotor bun al sistemului și un beneficiar serios, a beneficiat repetat de serviciile de montare a gardurilor. Ca principiu general, gardurile au fost montate în locații unde la începutul „sezonului de pagube produse șeptelului" (mai-iunie) au avut loc pagube sau a existat o tentativă. O parte din echipamente au fost păstrate pentru perioada de toamnă pentru a fi montate în scop demonstrativ la culturi și livezi. Fiecare sistem a fost monitorizat, fiind verificată apariția unor noi pagube și condițiile în care s-au manifestat, cu scopul de a îmbunătății protecția fermelor și gospodăriilor.

În baza analizei pagubelor şi a experienței dobândite în proiectele anterioare a fost realizată *"Metodologia pentru implementarea sistemelor de protecţie a culturilor agricole, şeptelului şi stupinelor în vederea reducerii pagubelor produse de urşi"*. Metodologia a fost destinată informării fermierilor cu privire la modalităţile în care pot fi reduse pagubele provocate de animalele sălbatice.

Modalităţi de prevenire a fragmentării şi degradării habitatului

Activitatea de analiză a gradului de degradare şi fragmentare a habitatului ursului brun a vizat zone cheie din arealul proiectului în care au fost identificate principalele ameninţări.
Activitatea de cartare realizată utilizând unelte GIS a fost completată de activităţi de colectare a datelor din teren, respectiv validarea modelelor spaţiale obţinute. Pentru început au fost adunate şi prelucrate digital toate seturile de date brute necesare analizei de degradare şi fragmentare a habitatului ursului brun. Aceste date au fost completate cu datele GIS colectate în cursul deplasărilor pe teren referitoare la starea de conservare a habitatelor, semnele de prezenţă a urşilor, locaţiile accidentelor rutiere şi feroviare etc. A urmat definirea zonelor centrale astfel încât acestea să cuprindă siturile Natura 2000 incluse în proiect, parcurile naţionale şi zonele cu habitat foarte favorabil care au o şansă mare de a fi păstrate pe termen lung. Între aceste zone au fost generate la rând coridoarele ecologice potenţiale. Aceste coridoare au fost prioritizate, unindu-se coridoarele prioritare.
În urma deplasărilor în teren au fost adunate date din aceste zone (observaţii directe, urme, accidente rutiere şi feroviare, pagube produse), care au servit la ridicarea gradului de credibilitate a modelului matematic. Au fost apoi reprezentate barierele de deplasare care pot împiedica sau îngreuna deplasarea animalelor prin punctele critice identificate, generându-se o hartă complexă reprezentând efectul cumulativ al barierelor ecologice.
Ca rezultat final, a fost elaborat şi aprobat de către autoritatea centrală *un "Ghid practic pentru prevenirea degradării şi fragmentării habitatului ursului brun şi asigurarea conectivităţii siturilor Natura 2000 în România",* care a fost, de asemenea, distribuit acelor instituţii care prin activitatea lor pot asigura menţinerea sau îmbunătăţirea calităţii habitatului ursului brun.

Acţiuni de diseminare
Implementarea campaniilor de conştientizare utilizând materiale educaţionale şi tehnici de comunicare verificate anterior, au dovedit un caracter de bună practică, impactul acestora fiind analizat prin chestionare de opinie aplicate la debutul şi la finalul proiectului. Succesul campaniei de conştientizare care a vizat acţiuni de promovare a activităţilor şi rezultatelor proiectului, de promovare a zonelor de iernat şi creştere a puilor de urs, de scădere a abandonului puilor de urs, de promovare a siturilor Natura 2000 şi a beneficiilor în rândul populaţiei locale aflată în interiorul sau în vecinătatea acestor situri, a constat în îmbunătăţirea imaginii la nivelul localnicilor cu privire la prezenţa speciei Ursus arctos şi a siturilor Natura 2000, fiind înţeles mai bine conceptul care stă la baza reţelei ecologice europene şi a necesităţii conservării populaţiei de urs prin diferite mijloace. Participarea stakeholderilor la întâlnirile organizate în cele trei judeţe au arătat interesul acestora în ceea ce priveşte siturile Natura 2000 şi a speciei Ursus arctos pentru care au fost desemnate siturile, precum şi în privinţa modalităţilor de rezolvare a problemelor apărute ca urmare a suprapunerii sau învecinării habitatelor frecventate de urşi cu zonele locuite sau utilizate de către om. Valorificarea produselor "bear friendly" şi a celor având originea într-un sit Natura 2000 au îmbunătăţit imaginea speciei şi a ariilor protejate în rândul comunităţilor locale. Au fost publicate 190 articole în presa locală şi naţională, referitoare la diferite acţiuni desfăşurate în proiect, fiind înregistrate 38 apariţii în cadrul televiziunilor locale şi naţionale, precum şi 13 apariţii la posturile de radio.

Pe parcursul implementării proiectului nu au intervenit schimbări majore în ceea ce priveşte instituţiile partenere sau beneficiarul şi nu au fost solicitate schimbări majore faţă de propunerea iniţială.
Evidenţele contabile ale proiectului LIFE 08 NAT/RO/000500 sunt ţinute de către de beneficiarul coordonator Agenţia pentru Protecţia Mediului Vrancea şi de către beneficiarii asociaţi APM Covasna, APM Harghita, Asociaţia pentru Conservarea Diversităţii Biologice şi Asociaţia pentru Conservarea Valorilor Naturii. Sistemul contabil permite înregistrarea separată a operaţiunilor, venituri şi cheltuieli, în conturi analitice distincte. Veniturile şi cheltuielile au fost înregistrate în mod sistematic, folosind un sistem de codificare specific proiectelor, care permite verificarea a cheltuielilor din fondurile primite de la finanţarea UE şi alocarea a cofinanţării.

2. Introducere

Proiectul LIFEURSUS a fost implementat in perioada15.01.2010– 20.12.2013 de catre Agentia pentru Protecţia Mediului Vrancea in parteneriat cu Agentia pentru Protectia Mediului Covasna ,Agentia pentru Protectia Mediului Harghita, Asociatia Pentru Conservarea Diversitatii Biologice si Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii. Scopul proiectului LIFE+ „Cele mai bune practici şi acţiuni demonstrative pentru conservarea populaţiei de *Ursus arctos* din zona central-estică a Carpaţilor Orientali" a fost conservarea celui mai reprezentativ eşantion al populaţiei de urs brun din România, prin implementarea celor mai bune practici şi acţiuni demonstrative în zona central-estică a Carpaţilor Orientali

Dintre obiectivele proiectului enumeram: menţinerea actualului statut de conservare al populatiei carpatice de urs brun, prevenirea declinului populaţiei de urs brun, datorat braconajului, habituării şi mortalitatii juvenile, prevenirea şi reducerea conflictelor dintre urs şi localnici, menţinerea actualului statut de conservare în cele 15 situri Natura 2000 suprapuse arealului proiectului.

Aria de implementare a proiectului se suprapune arealului central si sud estic al Carpatilor Orientali, remarcabil prin prezenta habitatelor favorabile carnivorelor mari, ce cuprinde nucleul de concentrare maxima din Romania, a populatiei de *Ursus arctos*. Suprafaţa totală a celor trei judeţe ce se suprapun peste arealul proiectului este de 15.196 km2. În cadrul acestei suprafeţe, cca.5.500 km sunt acoperite de pădure şi se constituie ca şi habitat al ursului brun. În judeţele Harghita, Covasna şi Vrancea proiectul LIFEURSUS a vizat 15 situri de interes comunitar: ROSCI0090 Harghita Mădăras, ROSCI0036 Cheile Vârghisului, ROSCI0248 Tinovul Mohos-Lacul Sfânta Ana, ROSCI0091 Herculian, ROSCI0018 Ciomad-Balvanyos, ROSCI0256 Ruginosu Zagon, ROSCI0130 Oituz-Ojdula, ROSCI0208 Putna Vrancea, ROSCI0097 Lacul Negru, ROSCI0182 Pădurea Verdele, ROSCI0204 Poiana Muntioru, ROSCI0023 Cascada Misina, ROSCI0127 Muntioru Ursoaia, ROSCI0228 Şindriliţa, ROSCI0018 Căldările Zăbalei.

Specia tinta careia i s-a adresat proiectul este ursul brun (*Ursus arctos*). Localizat in zona centrala si de curbura a Carpatilor Orientali, arealul proiectului se suprapune habitatelor in care este intalnitea cea mai mare densitate de ursi bruni/hectar din Europa (4,3 urşi /1.000 ha), fiind estimata o populatie de 1500-2000 exemplare repartizata pe raza judetelor Vrancea, Covasna si Harghita. Acesta densitate ridicata creaza numeroase conflicte care pot duce la inrautatirea imaginii acestei specii dar si la cresterea numarului de exemplare care sunt recoltate anual in baza derogarilor acordate de autoritatea nationala responsabila de managementul ursului brun.

Prin implementarea acestui proiect, s-au aplicat un set de actiuni demonstrative si de cea mai buna practica in domeniul conservarii specie tinta. Aplicarea la nivelul celui mai reprezentativ nucleu de urs brun din Romanaia a activitatilor propuse in cadrul proiectului a dus la reducerea amenintarilor identificate pentru acest areal si contribuie la asigurarea statutului de conservare al speciei la nivel national. Prin actiunile de conservare concrete precum elaborarea unui ghid metodologic pentru evaluarea abundentei indivizilor speciei, reducerea pagubelor salvarea ursilor braconati, relocarea ursilor habituati, reabilitarea puilor de urs orfani, protectia barloagelor si prin reducerea cazurilor de ucidere legala a ursilor ca urmare a activitatii Echipei de Evaluare ,a Riscurilor (RAT), s-a adus o importanta contributie la reducerea numerica a populatiei si la extinderea arealului ursului brun in Romania.

Contextul social

Spaţiul rural din zona Carpaţilor României, precum şi areale semnificative din zona geografică a Subcarpaţilor, se suprapune cu arealul de distribuţie al ursului brun. Cu mici excepţii, habitatul natural al ursului a fost modificat mai mult sau mai puţin evident, în funcţie de amplitudinea exploatării resurselor şi de activităţile antropice specifice spaţiului rural. Activităţile silvice, exploataţiile agricole

şi silvice, unele activităţi industriale (minerit, industrie energetică etc.) au contribuit la apariţia unor presiuni asupra populaţiei de urs şi asupra habitatului acestuia.
Cadrul social uman în relaţie cu prezenţa ursului s-a dezvoltat şi se menţine în jurul a trei grupe mari de factori interesaţi:

- Proprietari, administratori de exploataţii agricole şi zootehnice;
- Autorităţi publice centrale (ministere) şi locale (agenţii, primării, alte instituţii);
- Organizaţii implicate în managmentul ursului (inclusiv vânători, organizaţii neguvernamentale pentru protecţia mediului şi agenti economici).

Rezultate asteptate pe termen lung: reducerea numarului de exemplare de urs recoltate de vanatori in cadrul cotei de interventie asupra nivelului populatiei; optimizarea masurilor de conservare ale speciei tinta la nivelul proiectului, odata cu obtinerea de catre gestionari a informatiilor corecte referitoare la populatia de urs brun din fiecare unitate de management cinegetic; reducerea numerica a cazurilor în care soluţia propusa de autoritati este uciderea unor exemplare "problema", prin promovarea unor măsuri alternative si extinderea la nivel naţional a experienţei dobândite în cadrul proiectului, diminuarea numarului de ursi "problema" ucisi si relocarea acestora, reducerea nivelului pagubelor la nivelul intregii suprafete a proiectului; promovarea in randul fermierilor a celor mai bune practici de reducere a pagubelor produse de ursi; reducerea fragmentării şi degradării habitatelor prin realizarea unor propuneri de asigurare a conectivitatii siturilor Natura 2000 dedicate conservarii speciei *Ursus arctos*.

3. Aspecte administrative

3.1 Descrierea sistemului de management

Managementul proiectului s-a desfasurat in conformitate cu propunerea initiala, aprobata de catre Comisia Europeana. Proiectul a fost coordonat de o echipa cu experienta de peste 10 ani in implementarea unor proiecte LIFE care a fost compusa din managerul de proiect (Dr. Chiriac Silviu – APM VN), asistentul de proiect (Ms Gheorghiu Mariana – ACDB, si incepand cu data de 01.10. 2012 Mr. Ioan Mihai Pop - ACDB) si administratorul financiar (Ms. Maria Plesa – APM Vrancea). In cadrul structurii de coordonare a proiectului intra si Grupul de Lucru format din cate un reprezentant nominalizat al fiecarui partener. Deciziile au fost luate de către manager si au fost bazate pe consultarea grupului de lucru şi ale coordonatorilor acţiunilor principale. Grupul de Lucru a fost sprijinit si coordonat de catre Consiliul Director, care este un organism cu rol consultativ compus din persoane (altele decat cele care fac parte din echipa de implementare a proiectului) cu atributii decizionale in cadrul institutiilor care participa la implemnentarea proiectului. Comitetul Director a asigurat buna implementare a activitatilor proiectului din punct de vedere legislativ si a asigurat suportul prin activitati de loby la nivel local, national. Din cauza frecventelor schimbari politice, conducerea institutiilor publice a fost adesea schimbata, astfel incat si membrii Consiliului Director au fost in permanenta inlocuiti.

Staful proiectului a avut urmatoarele responsabilitati:
- **managerul de proiect** a asigurat buna implementare a proiectului, raportarea către EC comunicarea şi cooperarea între parteneri şi a asigurat standardele ştiinţifice.
- **asistentul de proiect** – coordonator direct a acţiunilor din teren, a asistat si raportat managerului de proiect asupra rezultatelor acţiunilor şi a eventualelor probleme apărute pe parcursul proiectului. Asistentul managerului de proiect a asigurat monitorizarea succesului actiunilor implementate pe baza surselor de verificare si a indicatorilor stabiliti initial.
- **managerul financiar** a asigurat implementarea financiară a proiectului (plata şi verificarea eligibilităţii cheltuielilor pentru toţi parteneri, verificarea aspectelor contractuale, raportarea către EC, asistarea responsabililor financiari ai partenerilor, solicitarea cofinantarii din partea autoritatilor nationale, etc).

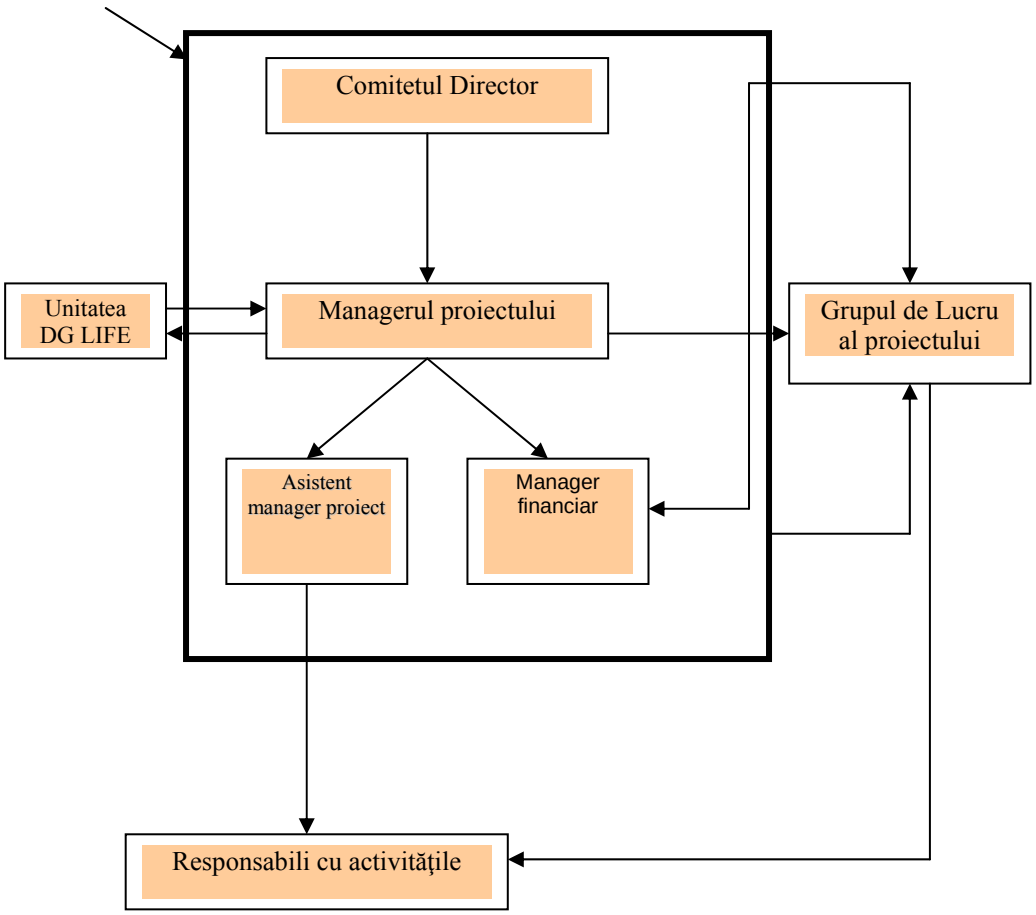

Activităţile au fost împărţite în pachete de lucru care au fost coordonate de responsabili pe activităţi:

- Analize, baza de date, GIS, SFC – (Szabo Szilard – APMHR)
- Monitorizare, evaluare situaţii conflictuale – (Ioan Mihai Pop, APMCV)
- Capturare, tranchilizare, relocare – (Sandu Radu, APMVN)
- Reabilitare pui de urs – (Leonardo Berezcki, ACNV)
- Metode de reducere a conflictelor (Cosmin Stângă, ACDB)
- Conştientizare, activităţi educaţionale (Nadia Ivanof Chiriac, APMVN)

Unitatea de Implementare a Proiectului LIFEURSUS a fost constituita la nivelul APM Vrancea intr-un spatiu pus la dispozitie de acesta institutie. UIP-ul a fost deservit de catre staful proiectului si a beneficiat de dotarile logistice adecvate desfasurarii activitatilor zilnice. Echipamentele utilizate provin din dotarile din partea beneficiarului, din echipamentele achizitionate in proiectul LIFE05NAT/RO/000170 dar si din echipamentele achizitionate din bugetul alocat acestui proiect.

La sfârşitul lui ianuarie 2010, în conformitate cu dispoziţiile Convenţiei de parteneriat, EPA VN a semnat împreună cu instituţiile partenere, contractele necesare pentru implementarea activităţilor proiectului din punct de vedere tehnic şi financiar. Au fost stabilite responsabilităţile pentru fiecare membru de coordonare a proiectului şi au fost semnate acorduri detaliate cu fiecare partener. Acordurile au fost semnate cu partenerii în conformitate cu CP şi legislaţia română.

Conform prevederilor proiectului si ale contractelor asumate, beneficiarii asociati au implementat actiunile specifice proiectului, transmitand beneficiarului coordonator rapoarte si informatii privind stadiul curent de implementare. Ori de cate ori a fost necesar s-au organizat intalniri ale grupului de lucru sau a responsabililor pachetelor de actiuni in vederea corelarii eforturilor sau a depasirii unor eventuale probleme. La implemntarea actiunilor pe teren au participar toti partenerii si beneficiarul coordonator, fiecare institutie implicandu-se mai ales pe raza judetului in care isi avea sediul.

Colectarea informatiilor din teren s-a realizat prin intermediul bazei de date GIS, fapt care a permis in permanenta beneficiarului coordonator sa analizeze stadiul de indeplinire a activitatilor.

3.2 Evaluarea sistemului de management

Pe durata implementarii proiectului nu au fost probleme semnificative in ceea ce priveste managementul proiectului cu exceptia lipsei pentru primele luni a unui administrator financiar specializat in implementarea unor fonduri europene si a monitorizarii contractelor cu partenerii externi. Situatia a fost generata de pensionarea Doamnei Maria Plesa care a fost desemnata initial ca administrator financiar. Aceasta problema a fost depasita prin angajarea cu jumatate de norma a Doamnei Plesa pe functia de administrator financiar al proiectului, fondurile necesare fiind acoperite prin reesalonarea costurilor de personal allocate altor categorii de salariati.

Acordurile au fost semnate cu partenerii în conformitate cu CP şi legislaţia română. La sfârşitul lui ianuarie 2010, în conformitate cu dispoziţiile Convenţiei de parteneriat, APM VN a semnat împreună cu beneficiarii asociati, contractele necesare pentru implementarea activităţilor proiectului din punct de vedere tehnic şi financiar. Contractele au respectat cu strictete prevederile proiectului si au detaliat procedurile de lucru, responsabilitatile, planificarea financiara si temporala. Pe toata durata proiectului nu a fost necesara semnarea unor acte aditionale care sa modifice intelegerea initiala, toti beneficiarii asociati respectand cadrul general care priveste implementarea proiectelor LIFE.
Buna implementare a proiectului, atingerea in final a tuturor indicatorilor asumati si succesul de care s-a bucurat proiectul a contribuit la intarirea si consolidarea relatiilor interinstitutionale si conturarea unei echipe puternice si unite care constituie o valoare adaugata semnificativa din punct de vedere al continuitatii actiunilor planificate in planul de continuare a activitatilor.

Comunicarea cu Echipa de Monitorizare Externa si Comisia Europeana a fost asigurata de catre UIP LIFEURSUS, corespondenta fiind asumata de catre managerul de proiect. Ori de cate ori a fost necesar, echipa de coordonare a proiectului a solicitat sau transmis Comisiei informatii. Rapoartele intocmite, au fost transmise conform CP catre Comisie, Echipa de Monitorizare Externa si catre Autoritatea Nationala. Nu au fost inregistrate intarzieri in raspunsurile solicitate de catre Comisie iar data de raportare s-a inscris in linii mari in graficul de raportare initial, planificat in propunerea initiala. Exceptie o face raportul final, pentru care s-a solicitata permisiunea de amanare a termenului, justificarea fiind acceptata.

In ceea ce priveste comunicarea cu Echipa de Monitorizare Externa facem precizarea ca proiectul LIFEURSUS a avut o stransa colaborare, beneficiind in mod constant de sprijinul persoanelor desemnate sa asigure monitorizarea. Consultarea acestor personae a fost realizata ori de cate ori a fost necesar prin intermediul postei electronice si telephonic. Pentru asigurarea corectitudinii raportelor in perioada premergatoare elaborarii s-a cerut sprijinul si indrumarea tehnica a monitorilor. In fiecare luna s-au transmis rapoarte de activitate fiind declarant stadiul de implementare a activitatilor planificate. Consideram ca succesul proiectului se datoreaza si bunei colaborari cu Echipa de Monitorizare Externa si Comisia Europeana.

4. Partea tehnică

4.1 Progres tehnic pe actiuni

Implementarea proiectului LIFEURSUS a beneficiat inca de la inceput de participarea unor personae cu o bogata experienta atat in domeniul conservarii specie tinta dar si a implementarii unor proiecte LIFE. In acest context, progresul inregistrat a fost constant si a fost acumulat proportional cu eforturile depuse. Cu toate ca motivarea financiara a lipsit in cazul functionarilor publici, intreaga echipa a dat dovada de entuziasm si competenta in efortul depus pentru obtinerea rezultatelor asumate. Lipsit in cea mai mare parte a actiunilor de existent unor actiuni similar implementate la nivel national, proiectul

LIFEURSUS a avut un character innovator, mai ales in mediul rural, unde localnicii au privit cu mult optimism incercarile noastre de conservare a unei specii atat de controversate. Practic, consideram ca fiecare actiune planificata si-a atins rezultatele scontate si asumate initial, fapt dovedit prin suucesul pe care proiectul l-a inregistrat la nivel national. Desi putin vizibile pe termen scurt, mare parte dintre rezultatele atinse vor dovedi o eficienta buna in conservarea ursilor pe termen lung la nivel national. Caracterul demonstrativ al proiectului a fost pe deplin asigurat prin implemntare cu success al unor actiunii care se dovedesc a fi replicabile la nivel national.

Action Number/name		Status	2010				2011				2012				2013			
			1T	2T	3T	4T	1T	2T	3T	4T	1T	2T	3T	4T	1T	2T	3T	4T
A1	Team	Proposed																
		Actual																
A2	GIS database	Proposed																
		Actual																
A3	Strategy for awareness	Proposed																
		Actual																
A4	Damages	Proposed																
		Actual																
C1	Demonstrative evaluations	Proposed																
		Actual																
C2	RAT	Proposed																
		Actual																
C3	ARMU	Proposed																
		Actual																
C4	Dens monitoring	Proposed																
		Actual																
C5	Lobby	Proposed																
		Actual																
C6	Protection systems	Proposed																
		Actual																
C7	Analyze of the bear habitats	Proposed																
		Actual																
D1	Promotion of the project	Proposed																
		Actual																
D2	Install notice boards	Proposed																
		Actual																
D3	Awareness campaign	Proposed																
		Actual																
D4	Awareness for dens	Proposed																
		Actual																
D5	Natura 2000	Proposed																
		Actual																
D6	promoting local products	Proposed																
		Actual																
E1	Project management	Proposed																
		Actual																
E2	Measuring the project success	Proposed																
		Actual																
E3	Networking	Proposed																
		Actual																
E4	Project audit	Proposed																
		Actual																
E5	After LIFE	Proposed																
		Actual																

Action A.2 Crearea unei baze de date integrate GIS ca support al actiunilor de conservare din cadrul proiectului

In vederea realizarii bazei de date GIS si a portalului WEBGIS, fiecare partener a pus la dispozitia realizatorului bazei de date informatii referitoare la: elementele cadrului natural (geologie, sol, hidrologie, date meteorologice), limitele administrative ale unitatilor teritoriale, fonduri de management cinegetic, limite situri Natura 2000, limite rezervatii naturale de interes national, categorii de utilizare a terenurilor, stakeholderi, zone de conflict intre specia tinta si localnici, puncte in care au fost localizate barloage, zone din care provin pui orfani sau abandonati, zone cu risc de habituare, zone de pasaj peste barierele antropice, etc. Date specifice referitoare la pagube, semne ale prezentei ursilor sau speciilor concurente, limite ale unor zone de trecere, coridoare ecologice, limite de intravilan, habitate importante pentru hibernare au fost cartate in mod special, cu ocazia deplasarilor pe teren.

In data de **28.02.2011,** pe baza unui contract de prestari servicii a fost predata baza de date GIS. Caracteristicile acesteia sunt urmatoarele:

- Toate hărţile elaborate în GIS sunt in sistem de proiecţie Stereografic 1970 si au fost introduse în conformitate cu Directiva INSPIRE, urmărind specificaţiile pentru bazele de date geospaţiale ale ariilor protejate;
- Hărţile privind răspândirea speciilor şi/sau habitatelor au o precizie de determinare a elementelor specifice aferente unei scări de cel puţin 1:10000.
- Cartările privind caracterizarea speciilor şi habitatelor ţin cont de suprafaţa minimă de cartare conform specificului acestora.
- Procesele de digitizare respecta aceeaşi scară de vizualizare
- Formatul digital al bazelor de date cartografice permite interoperabilitatea între diferite programe de analiză GIS.
- Fiecărui strat de date geospaţiale are o topologie unitara;
- Hărţile au fost etichetate ţinându-se seama de semnele convenţionale cartografice existente;

Continutului bazei de date GIS, aferenta proiectului LIFEURSUS a fost prezentat ca anexa la raportul intermediar si poate fi vizualizat pe accesand on-line portalul web al proiectului.

In ceea ce priveste realizarea unui software pentru utilizarea si operarea on-line prin intermediul web a bazei de date spatiale GIS aferenta proiectului LIFEURSUS, a fost realizat si este operational, prin intermediul unui contract de asistenta externa, un softwear care reprezintă un sistem de baze de date relaţionale cu extensie spatiala, capabil să păstreze integritatea si corectitudinea datelor. În acest sens softwearul realizat asigura operarea modulelor spaţiale necesare utilizarii informatiilor vectoriale GIS colectate de catre toti partenerii proiectului LIFE, indeplinind urmatoarele cerinte:

- formatul digital al bazelor de date cartografice permite interoperabilitatea între diferite programe de analiză GIS;
- stocheaza o cantitate mare de informaţii referitoare la caracteristicile habitatelor populate de ursi (rocă, relief, tip de sol, elemente climatice, tip de pădure, grupă funcţională, sortimente, compoziţie actuală, compoziţie ţel, consistenţă, volum la hectar, etc.);
- înmagazineza informaţii in alta forma decât cele de tip tabelar, cum sunt de exemplu informaţiile geospaţiale vectoriale reprezentate de puncte, linii şi poligoane;
- realizeaza diferite sortări de tip *querry* pe baza informaţiilor primare;
- este deosebit de dinamică şi permite accesul mai multor utilizatori simultan;
- realizeaza copii de siguranţă a informaţiilor deţinute;
- comunicarea intre parteneri, în ceea ce priveşte datele critice, este făcuta pe cale securizată

- aplicaţia respecta specificaţiile INSPIRE pentru bazele de date geospaţiale ale ariilor protejate, având o interfaţă specială de vizualizare, inserare şi editare a acestora, precum si cea de editare a metadatelor spatiale;
- accesul se asigura pe baza de utilizator si parola. Orice operatie este înregistrată într-un istoric cu datele necesare în indentificarea operatorului precum şi corectării unor eventuale erori de operare

Pentru managementul bazei de date, până la finalizarea structurii bazei de date, s-a realizat stocarea gratuita a acesteia pe serverul SC Forest Design SRL, persoana juridică ce a realizat baza de date, accesul la aceasta fiind făcut pe baza de user name si parolă. Ulterior finalizarii intregii structuri intreaga baza de date completată a fost relocata pe serverul APM Vrancea din localitatea Focşani. Accesul la baza de date se poate face prin accesarea următoarei legături către server:

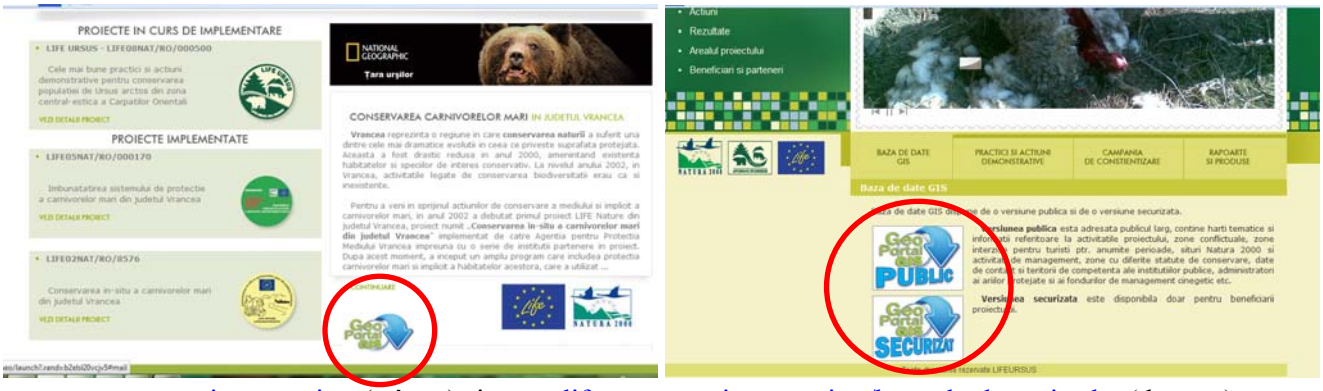

www.carnivoremari.ro (stânga) şi www.lifeursus.carnivoremari.ro/baza-de-date-gis.php (dreapta)

o versiune publica cu acces limitat pentru pubicul larg (contine harti tematice si informatii referitoare la activitatile proiectului, zone conflictuale, limite arii protejate nationale si situri Natura 2000, zone cu diferite statute de conservare, date de contact si teritorii de competenta ale institutiilor publice, administratori arii protejate si ai fondurilor de management cinegetic, etc

o versiune securizata si completa, up-datata de APM Vrancea la care au acces on-line partenerii la acest proiect. Aceasta versiune asigura analiza si luarea unor decizii viabile in timp real, asigura completarea cu informatii de catre toti partenerii si asigura in primul rand coerenta activitatilor implementate pentru atingerea obiectivelor proiectului. Prin aceesarea acestei baze de date GIS, fiecare partener afla zilnic noutatile legate de implementarea activitatilor proiectului, care sunt zonele si activitatile implementate in acea perioada de catre un anume partener, unde sunt localizate la un moment dat echipele de teren, unde sunt localizate exemplarele de urs monitorizate si poate descarca informatii complete referitoare la intreaga activitate legata de conservarea ursilor pe teritoriul celor trei judete.

Administrarea bazei de date se face dintr-un mediu securizat, creat si acesta modular. Accesul se face pe baza de utilizator si parola. Accesul la informatii si la operatiile asupra acestora se face ierarhic in functie de drepturile fiecarui utilizator. Orice operatie este înregistrată într-un istoric cu datele necesare în indentificarea operatorului precum şi corectării unor eventuale erori de operare.
Accesând butonul ”Despre proiect”, pot fi accesate informaţii privind siturile Natura 200 incluse in proiect şi informaţii privind ursul brun. Informaţiile sunt in trei limbi şi conţin atât informaţii cu caracter tehnic cât şi informaţii de bază privind siturile Natura 2000 şi specia ţintă. De asemenea informaţiile sunt completate de elemente media (poze şi filme). Baza de date GIS respectă specificaţiile INSPIRE pentru bazele de date geospaţiale ale ariilor protejate, având o interfaţă specială de vizualizare, inserare şi editare a acestora, precum si cea de editare a metadatelor spatiale;

Existenta bazei de date realizate in cadrul proiectului LIFE05NAT/RO/000170, pentru suprafetele siturilor Natura 2000 de pe teritoriul judetului Vrancea, a evidentiat utilitatea gestionarii informatiilor referitoare la cadrul natural, habitate, activitati umane, teritorii, etc, in format GIS. O baza de date in

format GIS, operabila de catre parteneri si deschisa partial catre publicul larg, ofera posibilitatea analizelor la macroscara, corelarea activitatilor de conservare a speciei tinta, identificarea arealelor cu nivel al pagubelor crescut, identificarea zonelor in care coerenta retelei de arii protejate este fragmentata, puncatarea arealelor favorabile pentru barloage, etc.
Costurile realizarii acestei baze de date sunt reduse, nefiind necesara decat plata unor servicii de asistenta externa pentru contractarea unor servicii de operalizare si extindere a bazei de date GIS gestionata la nivelul judetului Vrancea in cadrul proiectului LIFE05NAT/RO/000170.

Continutul Bazei de date GIS pentru judetele Vrancea, Covasna, Harghita este urmatorul .

- Limite administrative complete (ţară, regiuni, judeţ, comună, zone contruite
- Infrastructura existentă: drumuri (naţionale, judeţene, comunale), drumuri forestiere, căi ferate, canale de desecare, canale de irigatii
- Reţea hidrografică
- Categoria de habitat (Corine)
- SRTM
- Lista habitatelor forestiere de interes prioritar pentru conservare
- Harta vegetatiei forestiere
- Raster din imagini spot disponibile pentru areal proiect
- Relief
- Limite situri Natura 2000
- Limite alte arii protejate
- Paduri virgine RO
- Limite Bioregiuni/Ecoregiuni
- Fondurile de vânătoare/gestionari
- Fragmentare relief
- Expozitie versant
- Harta declivitate
- Harti climatice (Precipitatii si Temp medie, maxima, minima)
- Harta tipuri soluri
- Harta geologie
- Schimbari majore in utilizarea terenuri
- Harti topo georeferentiate de preferat 1: 25 000
- Date despre gestionarii fondurilor de management cinegetic (administratori, date contact)
- Date despre situri Natura 2000 : administratori, date contact, formulare standard in word, regim proprietate (obsti, composesorate, persoane fizice, juridice, RNP, stat, prop publica locala, etc)
- Date statistice rezultate in urma chestionarului cu pagube produse de ursi
- Arealul de distributie a ursului pe suprafata proiectului
- Locatii stane
- Locatii barloage
- Locatii conflicte/pagube
- Locatii observatoare/puncte de hranire
- Locatii activitati educative desfasurate si planificate
- Locatii interventii RAT
- Locatii/punct ursi impuscati sau ucisi accidental
- Locatii specii prada recoltate
- Locatii punct ursi braconati
- Locatii prezenta ursi
- Locatii prezenta specii concurente (lup/ras)

Din statistica informațiilor spațiale existente in baza de date se poate observa că acestea conțin informațiile privind mediul fizico-geografic, biologic și climatic in care ursul trăiește. Acestea sunt completate de informații spațiale privind factorul antropic.

Intreg tabloul a fost destinat optimizării activității echipei proiectului cât și asigurării unui set de date complet, util autorităților publice locale, gestionarilor de faună și publicului larg. Transparența informației a fost considerată esențială însă securitatea speciei a fost determinatorie în selecția informațiilor accesibile publicului. La momentul realizării prezentului raport baza de date realizate este cea mai completă bază de date din România ce vizează o singură specie. Astfel baza de date are un număr de 166.363 de inregistrari-linie, respectiv informații unice cu caracter spațial. Aceste informați au fost generate din alte informații open source existente sau au fost create în procesul de dezvoltare a bazei de date.

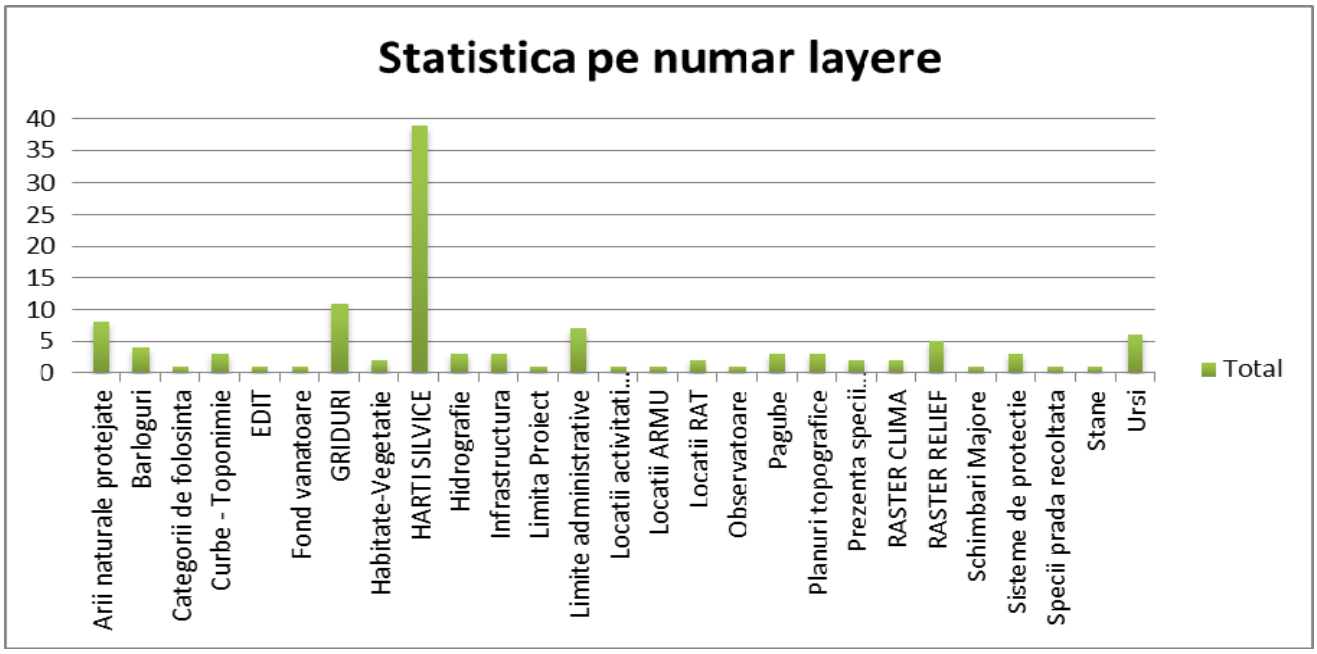

La data realizării prezentului raport informațiile ce vizează direct specia urs reprezintă un număr de **2.459 inregistrar**i făcute pe baza datelor colectate din teren, in decursul a 1442 de zile (lucrătoare și nelucrătoare), ceea ce însemnă **1.7 înregistrări pe zi** făcute pe perioada de implementare a proiectului.

Solicitarea unei parole de acces in versiunea securizate a bazei de date se poate face catre echipa de management a proiectului. Baza de date este gazduita pe un server achizitionat de catre APM Vrancea in cadrul proiectului, echipamentele fiind amplasate in sediul institutiei intr-un spatiu climatizat si asigurat. Intretinerea si updatarea bazei de date este o componenta a planului de contiunuarea a actiunilor proiectului si va fi realizata in urmatorii ani de catre beneficiarul coordonator.

Livrabile	Cod actiune	Termen limita	Data realizarii
Crearea bazei de date GIS	A2	Mai 2010	Februarie 2011
Raport privind structura si functionarea bazei de date GIS	A2	Octombrie 2010 Octombrie 2013	Octombrie 2010 Octombrie 2013

Livrabile transmise ca anexe anterioare acestui raport
Conținutul și structura bazei de date – Mid term Report 2011

Anexe atasate acestui raport:
Raport privind structura si functionarea bazei de date GIS (anexa nr 1)

A.3: Elaborarea unei strategii de punere în aplicare a acţiunilor de sensibilizare, pe baza evaluării percepţiei localnicilor asupra speciei ţintă

Obiectivul acestei actiuni a fost identificarea acţiunilor şi necesităţilor de comunicare cu grupurile-ţintă pentru o buna implementare a campaniei de conştientizare. Ca si rezultate asteptate s-au evidentiat realizarea strategie pentru implementarea campaniei de conştientizare si un raport privind eficienţa de campanie de conştientizare.

Acțiunile care vizeza implementarea unor campanii de constientizare si informare în acest proiect au fost precedate de aplicarea unor chestionare de opinie care au arătat modul în care localnicii percep specia țintă și rețeaua de arii protejate Natura 2000. Modelul chestionarului a fost preluat si imbunatatit de la proiectul LIFE02NAT/RO/8576 fiind actualizat cu noi întrebări legate de contextul actual.
Cercetarea a avut ca obiectiv principal studierea nivelul actual de informare și atitudine a populației din zonele care se suprapun cu zonele Natura 2000, cu zonele de coabitare dintre oameni si urși din județele Harghita și Covasna. Cercetarea a avut un eșantion total de 433 de persoane din zonele de mai sus, cu vârste cuprinse între 16 și 60 de ani.

Chestionarele au fost aplicate în perioada iulie-august 2010, în conformitate cu algoritmul aleatoriu de prelevare de probe, luând în considerare toate localitatile din zonele in care se suprapun siturile Natura 2000 cu arealul de distributie a ursului brun din județele Harghita și Covasna, după cum urmează :
- un număr de 26 de localități din județul Harghita, în care au fost aplicate un număr de 303 de chestionare ;
- un total de 24 de localități din județul Covasna, în care au fost aplicate un număr de 130 de chestionare.

Rezultatele studiilor efectuate în județele Harghita și Covasna au fost comparate cu cele obținute din sondaje efectuate în județul Vrancea , în LIFE05NAT/RO/000170 proiecte și LIFE02NAT/RO/8576 . La începutul lunii septembrie 2010, a fost realizata interpretarea chestionarelor, aceste informatii fiind prezentate în raportul "Identificarea nivelului actual de informare și atitudinea populației locale din zonele de suprapunere ale siturilor Natura 2000, cu zonele de coabitare ale oamenilor cu urșii din județele Harghita şi Covasna, pe baza unui sondaj de opinie aplicat pe teren în perioada iulie-septembrie 2010". Raportul a fost realizat de o echipa formata din Leonardo Bereczky, Anegroaie Ximena de ACNV, Lucian Benca - student la psihologie și Robert Kovacs - sociolog .

Bazata pe interpretarea acestor chestionare, a fost dezvoltata o strategie de implementare a campaniei de conștientizare, care a evidențiat care sunt mesajele -cheie, grupurile țintă, care trebuie abordate si a indicat care sunt sunt zonele "fierbinți" din punct de vedere al atitudini negative fata de urși. Strategia de implementare a campaniei de conştientizare a fost realizat de către Rodica Bongeac (APM Vrancea), Leonardo Bereczky, Ximena Anegroaeişi Robert Kovacs (ACNV).

Strategia de implementare a campaniei de conştientizare în ceea ce priveşte percepţia populaţiei locale asupra ursului brun (*Ursus arctos*) şi a siturilor Natura 2000 document a fost refacut în conformitate cu recomandările primite de la raportul interimar. În acest sens, a fost utilizat ghidul " Toolkit de pe Comunicare, educație și conștientizare publică " elaborat în temeiul Convenției Biodiversitate.

In perioada septembrie-octombrie 2014, acelaşi set de chestionare a fost aplicat la sfârşitul proiectului pentru a evalua percepţia în schimbare şi, evident, răspunsul local la campania de constientizare implementata. Ca si in prima etapa, cercetarea a avut ca obiectiv principal studierea nivelului curent de informare şi atitudine a populaţiei din zonele de suprapunere ale siturilor Natura 2000, cu zonele de coabitare ale oamenilor cu urşii din judeţele Harghita, Covasna si de data acesta si Vrancea.
Cercetarea a avut un eşantion total de 594 de persoane din zonele menţionate mai sus, cu vârste între 16 şi 78 de ani, pe judete fiind aplicate chestionare dupa cum urmeaza: judetul Harghita – in 26

localitati/303 chestionare, judetul Covasna – in 24 localitati/130 chestionare, judetul Vrancea – in 62 localitati/161 chestionare.

In urma interpretarii rezultatelor furnizate de aceste chestionare s-a realizat in luna Noiembrie 2013 un Raport final privind eficienta campaniei de constientizare, care a fost postat pe pagina web a proiectului si va fi utilizat de catre beneficiarii proiectului LIFEURSUS la implementarea pe viitor a actiunilor de constientizare.

Livrabile	Cod actiune	Termen limita	Data realizarii
Aplicarea chestionarelor pentru analiza perceptiei populatiei asupra specie tinta si a siturilor Natura 2000	A3	August 2010 August 2013	August 2010 Octombrie 2013
Strategie de implementare a campaniei de constientizare	A3	Octombrie 2010	Octombrie 2010
Raport final privind eficienta campaniei de constientizare	A3	Octombrie 2013	Noiembrie 2013

Livrabile transmise ca anexe anterioare acestui raport

- Chestionar – Inception Report 2010
- Raport privind rezultatele chestionarelor aplicate - Inception Report 2010
- Strategie de implementare a campaniei de constientizare – Mid term Report 2011
- Strategie de implementare a campaniei de constientizare revizuita – Progress Report 2012

Anexe atasate acestui raport:

- Raport final privind eficienta campaniei de constientizare (anexa nr 2)

A4. Analiza pagubelor produse de urs la nivelul intregului areal al proiectului in vederea stabilirii zonelor de implementare a sistemelor de protectie .

Prezenţa în acelaşi spaţiu al ursului brun şi al activităţiilor umane reprezintă principala premisă a apariţie pagubelor. În fapt obiectivele şi rezultatele activităţilor umane din zootehnie şi agricultură reprezintă în unele situaţi un puternic atractant pentru indivizi din specia urs.
Primul pas în desfasurarea activitatii a fost elaborarea unei baze date referitoare la istoricul producerii pagubelor de catre ursi la nivelul întreg areal al proiectului. Astfel toti partenerii au furnizat responsabilului de actiune (ABC) datele detinute referitoare la pagubele produse de ursi la nivelul judetelor Vrancea, Covasna si Harghita. În cadrul informațiilor colectate pentru perioada 2007-2009, au fost luate in considerare atât informații cu carcter oficial cât și informații cu carcater neoficial, obținute idn discuțiile cu gestionarii fondurilor cinegetic, reprezentanți ai administraților publice locale și bineînțeles păgubiți. Considerând informațiile a fost realizat un prim design al bazei de date și un formular în vederea colectării informațiilor necesare identificării contextului în care pagubele au avut loc.

Pasul doi a fost transmiterea catre toate primariile si gestionarii fondurilor de vanatoare de pe raza proiectului a unor formulare, pretimbrate, care dupa completarea cu informatii cerute au fost returnate prin posta catre fiecare Agentie pentru Protectia Mediului Locala. Datele obținute au fost confruntate cu cele existente in cadrul instituțiilor, fiind de asemenea contactate (prin sondaj persoane păgubite) activitate necesară validării informsațiilor colectate. Dupa validare, datele au fost inserate în baza de date GIS, fiind actualizata astfel o harta vectorizata referitoare la locatiile cu nivel crescut al incidentelor. Prima concluzie a plecat de la analiza spaţială a distribuţiei incidentelor. Utilizând softul Arc Map 9.3., s-a calculat distanta medie a punctelor invecinate pentru a estima probabilitatea ca distribuţia incidentelor să fie aleatorie. Rezultatul obţinut astfel confirmă faptul că distribuţia punctelor nu este aleatorie existânt o probabilitate de sub 1% ca repartiţia acestora în aealul studiat să fie întâmplătoare. În acest context continuarea activităților s-a dezvoltat în jurul ipotezei că distribuţia spaţială a incidentelor este influenţată de diverşi factori. O altă ipoteză de lucru a fost reprezentată de modelul comportamental al ursului, prin manifestarea unui comportament atipic, caracterizat de un nivel ridicat de acceptanţă a prezenţei umane, respectiv de manifestara unui comportament habituat.

Pasul trei constat în demararea unor studii preliminare pentru a identifica factorii favorizanți ai apariție pagubelor, principala constatare fiind că în peste 60% din cazuri principala responsabilitate este a celui ce a gestionat resursa prăduită de urs. În această etapă a studiului studiul s-au identificat patru categorii de pagube şi anume, pagube produse şeptelului, culturilor agricole, stupinelor și livezilor. Majoritatea atacurilor din cei doi ani anteriori demarării proiectului, au fost înregistrate în rândul crescătorilor de animale fiind inventariate 205 de prădări în fondul şeptelului existent. Din totalul de 205 incidente, înregistrate in perioada 2008-2010, 70 de incidente au fost considerate ca fiind provocate de urşi „specializaţi", 54 din acestea având loc în spaţiu ocupat de intravilanul localităţiilor. În cazul pagubelor provocate culturilor, specificul atacului este diferit din prisma faptului că in multe situaţii culturile sunt „vizitate" de mai mulţi indivizi de urs brun, in aceeaşi perioadă. De asemenea în aceste situaţii este mai dificil de stabilit daca a paguba a fost realizată intr-o singură vizită sau în mai multe. În aceste cazuri nu putem vorbi de o specializare clară a unor indivizi. Suprafeţe afectate au vaiat intre 0,1 ha şi până la 2 ha. In cazul suprafeţelor mari a fost identificată şi prezenţa mistreţului, nefiind posibil de evaluat ce procent din suprafaţă a fost afectat de urs şi ce procent de mistreţ. Toate aspectele constate au fost luate în considerare în etapa următoare și de asemenea în consolidarea structurii bazei de date GIS a proiectului.

Pasul patru ulterior analiei datelor culese din teren au constat în realizarea si editarea unei metodologii, în luna iulie 2010, care propune soluții otpime a modului în care echipa proiectului trebuie să implementeze sistemele de protectie a stanelor, culturilor, fermelor apicole si livezilor. Prin acesta metodologie s-au stabilit care sunt siturile cele mai vulnerabile atacurilor ursilor, care sunt caracteristicile tehnice ale sistemelor de protectie necesare diminuarii pagubelor in functie de zona care

urmeaza a fi protejata, au fost descries masurile minime pentru reducerea pagubelor in diferite situatii si tipuri de ferme. Deasemenea metodologia prezinta institutiile implicate in activitatile de reducere a pagubelor si promoveaza deasemenea activitatea institutiilor care pot intervenii in situatii conflictuale si de risc. Este prezentat deasemenea si contextul legislativ, referitor la modalitatile concrete de plata a compensatiilor pentru pagubele produse de ursi.
"Metodologia pentru implementarea sistemelor de protecţie a culturilor agricole, şeptelului şi stupinelor în vederea reducerii pagubelor produse de urşi" are numar oficial de inregistrare ISBN ISBN 978-973-0-09167-0) si a fost postată in vederea promovarii si diseminarii pe pagina web a proiectului: http://issuu.com/carnivoremari/docs/lifeursus_final

Continuitatea activităţiilor de colectare a datelor a fost obligatorie în contextul necesităţii de a contribui la âmbunătăţirea coexistenţei om-urs atât pe perioada proiectului cât şi ulterior. Din această perspectivă toate informaţiile obţinute în cadrul altor activităţi (C2, C3, C6, C7) au fost înregistrate în baza de date a proiectului în vederea inventarierii permanente a conflictelor şi a pregătirii activităţiilor de implementare a sistemelor de protecţie (acţiunea C6).

Pasul cinci a demarat ca o continuare firească a activităţilor ce au condus la realizarea metodologiei pentru implementarea sistemelor de protecţie. În perioada 2010-2014 au fost colectate permanent date din teren privind pagubele produse de urs.

Anul	*Frecvenţa*	*Procent*
2007	**23**	**3.3**
2008	**71**	**10.1**
2009	**132**	**18.9**
2010	**45**	**6.4**
2011	**85**	**12.1**
2012	**212**	**30.3**
2013	**132**	**18.9**
Total	**700**	**100.0**

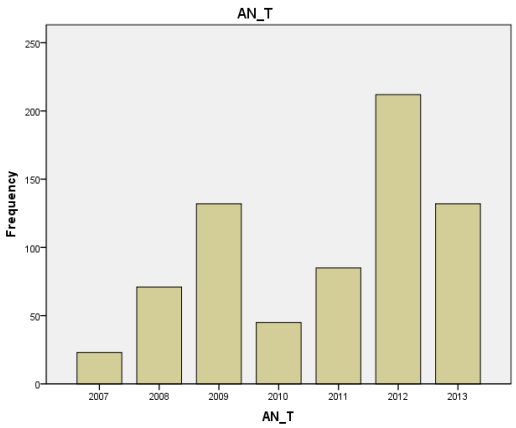

Toate datele sunt inserate în baza de date referitoare la pagubele produse de ursi care este compatibila GIS si contine informatii privind: localizarea pagubei (sat, comuna, judet, coordonate x/y), tipul pagubei (oi, vaci, porci, porumb, fructe, pomi, stupi etc), proprietar (nume, prenume, date de contact), elemente care favorizeaza (tip de imprejmuire, distanta fata de padure, rute de deplasare, numar caini de paza, numar de ciobani, etc), data, ora, siteme de protectie utilizate. Baza de date este completata permanent cu informatii primite de la toti partenerii din cadrul activitatilor conexe, informatii furnizate de gestionarii fondurilor de vanatoare, procese verbale tip furnizate de Agentiile locale de Protectie a Mediului si informatii obtinute din mass-media locala. La data prezentuli raport în baza de date GIS sunt înregistrate un număr de 704 incidente, care au implicat existenţa unei pagube (indiferent de valoare sau importanţă), înregistrate pentru perioada 2007-2013, informaţii validate ca fiind corecte.

În perioada de implementare a proiectului (2010-2013) au fost constatate 474 incidente, reprezentând 68% din totalul incidentelor înregistrate pentru perioda 2007-2013. Principalele cauze probabile ale creşterii numărului de pagube raportate sunt apariţia în anul 2008 a legislaţiei privind compensarea respectiv prezenţa echipei proiectului în zonele de conflict şi amplasarea de sisteme de protecţie ce s-au dovedit un vector important pentru anunţarea pagubelor către Agenţiile pentru Protecţia Mediului partenere in cadrul proiectului.

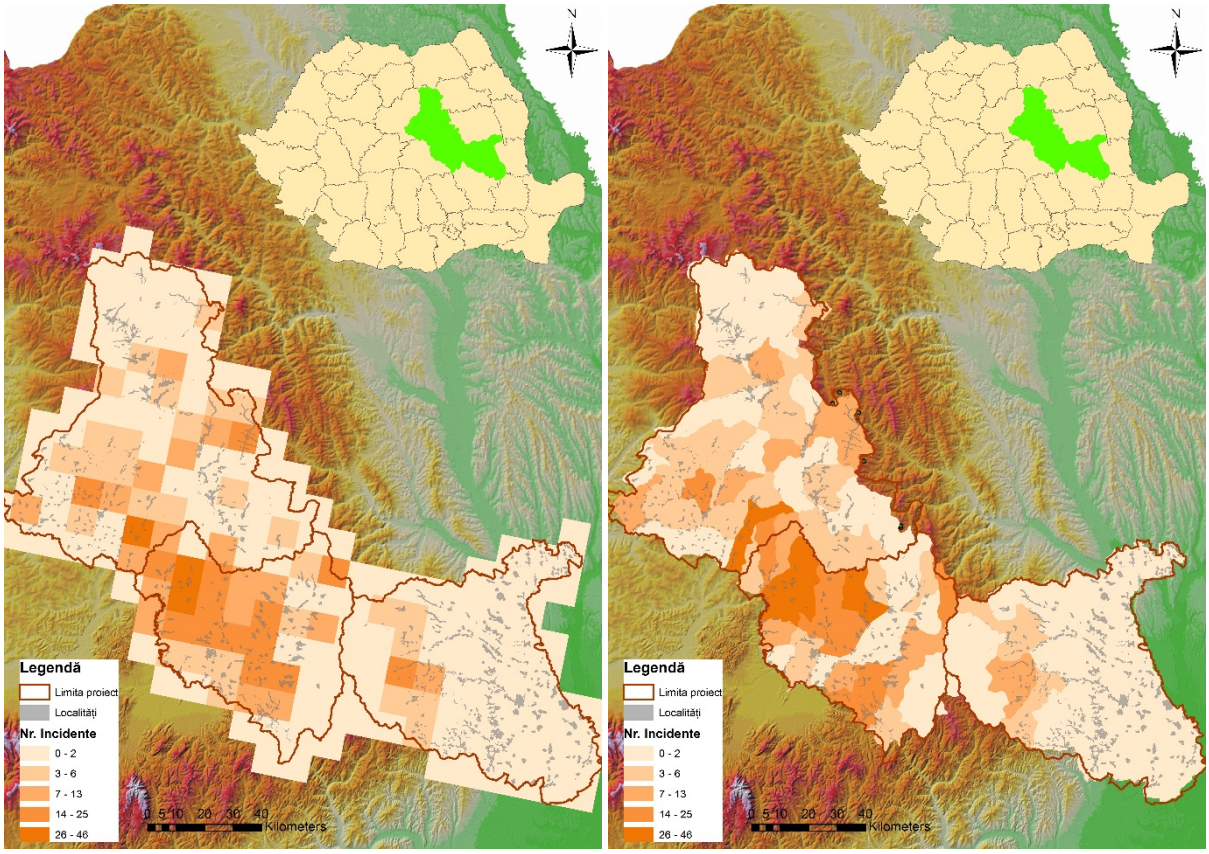

Frecvenţa pagubelor în zona proiectului:
stânga – griduri 10x10 raportare CE; dreapta – fonduri cinegetice

Activităţile de păstorit sunt cele mai expuse atacurilor carnivorelor mari, mai ales în cazul în care acestea se desfăşoară în zona montană. Animalele domestice, fiind o sursă de hrană mai uşor de obţinut, constituie o atracţie pentru urs, mai ales în perioadele cu deficit de hrană pentru acestea. Astfel, în cazul în care se doreşte promovarea unui plan integrat de conservare a carnivorelor mari, situaţia existentă la nivelul activităţilor de păstorit trebuie cunoscută în detaliu pentru adaptarea măsurilor orientate spre scăderea dimensiunii conflictelor dintre carnivorele mari şi crescătorii de animale şi optimizarea eficientă a sistemului de acordare a despăgubiriilor. Având în vedere imaginea negativa creată de către carnivorele mari în randul crescătorilor de animale, ne-am propus în primul rând să identificăm o cale cât mai eficientă de a reduce nivelul pagubelor produse. De asemenea, pe lângă implementarea unui sistem de garduri electrice, ne-am străduit să analizăm care este nivelul apropiat de realitate al pagubelor produse de carnivorele mari asupra septelului dar si a culturilor agricole, stupinelor şi livezilor.

Tabelul privind estimarea valorii pierderilor pentru perioada 2010-2013 (4 ani)

Categoria pagubă	*Nr. incidente**	*Animale ucise*	*Pret mediu/animal***	*Pierderi estimate (lei)*	*Pierderi estimate (euro)****
bovine	193	201	3500	703,500	158,090
ovine si caprine	98	454	400	181,600	40,809
porcine	18	40	900	36,000	8,090
iepuri	4	21	50	1,050	236
pasari	9	159	30	4,770	1,072
bubaline	2	2	4000	8,000	1,798
cabaline	9	14	3000	42,000	9,438
cervide	1	0	0	0	0
total	**334**			**976,920**	**219,533**
		Hectare afectate	*Pret mediu lucrări/ha*		
porumb	90	134.17	2000	268,340	60,301

ovaz	16	12.95	1500	19,425	4,365
grâu	6	2.46	1500	3,690	829
alte	4	2.1	1500	3,150	708
total	**116**			**294,605**	**66,203**
		Nr. pomi	***Pret pom***		
livadă	10	40	40	1,600	360
total	**10**			**1,600**	**360**
		Număr stupi	***Preț stup***		
stupina	14	65	500	32,500	7,303
total	**14**			**32,500**	**7,303**
TOTAL	***474***			***1,305,625***	***293,399***

* Au fost considerate doar incidentele din perioada 2010-2013
** Prețul utilizat în formulă este estimat pe baza proceselor verbale întocmite de APM. Valorile reale pe piață putând varia cu ± 20%.
*** Valoarea utilizată este de 4,45 Lei pentru 1 Euro

Din perspectiva prevenție pagubelor cele mai prost păzite au fost culturile agricole. Din considerentul distanței relativ mari (1-2 km) până la pădure sau foarte mici (50-100 m) până la localități aceste nu au fost păzite. De asemenea un număr semnificativ de pagube au avut loc datorită superficialității masurilor existente, utile mai mult manipulării animalelor sau separării culturilor. Din totalul incidentelor înregistrate, cca.40 % au implicat existența unor măsuri ce pot opri sau măcar încurca ursul să ajungă la resursă, în majoritatea cazurilor analizate în perioada 2010-2013. Aceste aspecte au fost urmărite cu scopul de a îmbunătății rezultatele activității de implementare a sistemelor de protecție și de a permite in final realizarea unei analize cost beneficiu.

Toate informațiile au fost incluse în cadrul unui raport final ce cuprinde informații privind analiza pagubelor pe categorii, descrierea activitățiilor de implementare a sistemelor mixte de protecție și o analiză a eficienței măsurilor de protecție implementate.

Livrabile	Cod actiune	Termen limita	Data realizarii
Elaborarea unui ghid pentru implementarea sistemelor de protective in vederea reducerii pagubelor	A4	Iulie 2010	Iulie 2010
Implementarea anuala a sistemelor de protectie	A4	Anual intre lunile mai si octombrie	Anual conform planificarilor
Rapoarte anuale privind implemntarea sitemelor de protectie	A4	Anual in luna noiembrie	Anual luna noiembrie

Livrabile transmise ca anexă la rapoarte anterioare

- Metodologie pentru implementarea sistemelor de protecție pentru reducerea pagubelor provocate de urși –Inception Report 2010
- Harta distribuție pagubelor in arealul proiectului anexa foto - Inception Report 2010
- Raport privind pagubele și implementarea sistemelor de protective pentru anul 2010 - Mid term Report 2011
- Harta pagubelor înregistrate in anul 2011 – Mid term Report 2011
- Harta pagubelor in anul 2012 – Progress report 2012

Anexe atasate acestui raport:

Raport final privind pagubele produse de urs și analiza cost beneficiu privind implementarea sistemelor de protecție a culturilor, șeptelului și gospodăriilor (anexa nr 3)

Actiunea C1. Aplicarea demonstrativa a unui set de metode pentru estimarea cantitativă și calitativă a populației de urs brun in zone delimitate din punct de vedere administrativ din perspectiva managementului faunei

Acțiunea a fost structurată în trei grupe principale de activități: (1) Activități pregătitoare, (2) Aplicarea metodelor selectate pe teren și (3) Elaborarea și diseminarea ghidului final.

(1) Activitățile pregătitoare

Pregătirea activităților a început prin colectarea de informații suplimentare față de cele deja existente, în perioada martie-mai 2010, vizând intreaga zona a proiectului. În această perioadă, membrii ai echipei au avut intâlniri cu mai mulți reprezentanți ai gestionarilor fondurilor cinegetice în diferite puncte ale zonei de proiect pentru a stabili un contact cu personalul de teren și de a identifica problemele cheie în ceea ce privește punerea în aplicare a metodelor propuse. Versiunile adaptate ale metodelor propuse, au fost asamblate intr-o planificare spațială și temporală a punerii în aplicare a metodelor demonstrative document livrabilă a proiectului. Planificarea propusă au fost prezentate în 11 mai 2010, in cadrul unei întâlniri membrilor Grupului National de Lucru pentru Conservarea Carnivorelor Mari (GNLCCM), format din reprezentanți ai Ministerul Mediului, Institutului de Cercetări și Amenajări Silvice, Agențiilor pentru Protecția Mediului, Asociaților de Vânători, Regia Națională a Pădurilor Romsilva, WWF DCP, Organizații Neguvernamentale. Planificarea spațială și temporală a punerii în aplicare a metodelor demonstrative a fost inclusă ca anexă în Raportul de Debut in anul 2010.
Pe parcursul anului 2010, in vederea realizării versiunii draft a ghidului metodologic, au fost studiate peste 50 de lucrări științifice și alte publicații considerate relevante pentru a realiza in cadrul proiectului, metodologia și procedura de lucru necesare pentru punerea în aplicare a acțiunii. Proiectul de ghid metodologic, în formă de lucru destinat echipei proiectului, realizat in perioada martie – noiembrie 2010, a fost analizat în cadrul GLNCCM care au avut loc în perioada 23-24 februarie 2011. Membrii prezenți la reuniune a considerat că metodele pot fi aplicate așa cum sunt ele planificate

Până la sfârșitul anului 2010 au fost achiziționate toate echipamentele de teren necesare: autovehicul 4x4, 22 camere foto cu senzori, o cameră foto profesională, unelte și consumabile pentru fixare camere foto, atractanți (ulei de anason, miere și propolis), rulete, unități GPS, tetraciclină, lampă UV, echipamente de teren pentru 6 persoane, o stație GIS.

(2) Aplicarea metodelor selectate pe teren

Începând cu luna martie 2011 am demarat munca de teren pentru colectarea de date. Primul sezon de colectare a datelor a fost implementat în conformitate cu planificarea spațială și temporală a punerii în aplicare a metodelor demonstrative realizată în primăvara anului 2010. La aplicarea pe teren a metodologiilor au participat circa 11 persoane din cadrul tuturor institutiilor si organizatiilor partenere in proiectul LIFEURSUS (3 persoane APM Covasna, 2 persoane APM Harghita, 2 persoane APM Vrancea, 2 persoane ACDB, 2 persoane ACNV precum si voluntari cooptati din randul unor gestionari. Aplicarea pe teren a celor cinci metode s-a desfasurat in perioada martie 2011 – septembrie 2012 in fonduri de management cinegetic si situri Natura 2000 din arealul judetelor Vrancea, Covasna si Harghita.

Având în vedere rezultatele preliminare, programul original a fost modificat pentru prima dată în august 2011 iar pentru noul sezon au fost incluse (a se vedea tabelul de mai jos) sesiuni noi pentru metodele transecte drum, camere foto cu senzori și numărare femel cu pui. Nu au fost făcute modificări la protocolul de colectare date din teren, nefiind operate schimbări la nivelul metodelor propuse inițial. Costurile financiare suplimentare generate de noile sesiuni propuse în anul 2011 și 2012 au fost compensate la sfârșitul anului 2012 prin renunțarea la ultima sesiune de captură foto cu senzori și a transectelor drum.

	2011										2012										2013		
Luna	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**1-4**	**5**	**6**
Captura foto		X	X					X	X				X	X				C	C				
Triunghiuri finlandeze						X			X	X									C	C			
Transecte drum	X	X						X	X		X	X						C	C				
Tetraciclină	X	X	X																				
Femele cu pui				X		X						X	X	X	X	X			C	C			

Sesiuni implementate	X
Sesiune anulată	C
Planificare inițială	
Sesiuni noi planificate față de programul inițial	
Finaliarea ghidului	
Midterm report	
Termene livrabile	
Milestone	
Alte activități, analiza date, colectare oportună, întâlniri	

Între septembrie 2011 și octombrie 2012, toate activitățile au fost puse în aplicare în conformitate cu programul modificat în august 2011. Planificarea activitățiilor a fost influențată de condițiile meteorologice și de prezența și absența stratului de zăpadă. Având în vedere rezultatele intermediare (din februarie 2011 august 2012), luând în considerare de asemenea prognoza meteo, care a fost tot timpul luată în considerare pentru planificarea activității, anterior raportului de progres din 2012, echipa proiectului, a considerat că un alt sezon de colectare a datelor nu va schimba în mod semnificativ pozitiv rezultatele, dar va crește costurile legate de întreaga acțiune. În acest context a fost folosit de timpul rămas pentru a colecta alte informații legate de variabile care au fost incluse în modelul statistic final.

În această perioadă am colectat date atât în sezonul de toamnă cât și de primăvară prin aplicarea metodelor transects drum, stații de captură foto, monitorizarea femelelor cu pui, având trei seturi de date colectate de pe teren. În primăvara și toamna anului 2012 am obținut probele necesare (fragmente de oase), de la urși împușcati ceea ce a permis analiza rezultatelor prin metoda Tetraciclina biomarker. Metoda triunghiurilor finlandeze a fost aplicată pentru a evalua efortul fizic, și timpul necesar pentru a colecta datele, iar concluziile au fost că, în munții din România această metodă este greu de aplicat cu rezultate bune , din cauza timpului lung și efortul mare necesar pentru a colectarea datelor. Efortul în teren pentru colectarea de date, doar pentru metodele selectate pentru a fi incluse în ghidul final, în perioada martie 2011 și octombrie 2012 a constat în măsurarea urmelor de urs pe o lungime de **848 km** de transecte, amplasarea a **360 de stații de captură foto** (însumând aprox. **1800 zile de captură foto**) și peste **30 de zile de monitorizare** doar pentru femele cu pui mai mici de un an.

Pentru **metoda transectelor**, este posibila identificarea a diferiti indivizi per transect prin masurarea urmelor proaspete pe zapada sau noroi. Astfel, datele pot fi tratate ca prezenta/absenta, ori ca numar absolut de indivizi diferiti identificati in timpul parcurgerii unui anumit transect. În cadrul a trei fonduri cinegetice suprapuse cu situri Natura 2000, selectate în funcție de diversitatea habitatelor au fost desemnate transecte drum cu o lungme de 2 km, ce au fost parcurse repetat in cadrul unei sesiuni.

Distanțe parcurse pentru parcurgerea transectelor

Nr. sesiune	*Nr. transecte*	*Nr. sesiuni*	*Total parcurgeri*	*Lungime transect*	*Km. parcursi*
I	28	3	84	2	168
II	34	5	170	2	340
III	34	5	170	2	340
Total					848

În cadrul activităților propuse prin **metoda statiilor de captura** s-a procedat după cum urmează:

- Pe fiecare fond cinegetic s-au montat 10 camere in stare buna de functionare, in cadrul a 10 situri (celule) de 3x3 km
- Camerele au functionat maxim 7-8 zile, si au fost mutate in alte staţii de 2 ori. Astfel un sezon se incadrează în perioada maximă de 30 zile si se investigheaza 30 statii;
- Sezonul cu 30 staţii sa repetat, prin alegerea siturilor randomizat

Situri de amplasare a camerelor

Poze din staţiile de captură

Metoda cu Tetraciclina biomarker, presupune introducerea de tetraciclină în corpul animalului prin injectare sau momeli (hrană tratată). Odată introdusă tetraciclina în organismul animalului, în următoarea perioda, se prelevează mostre de ţesut osos sau din cadrul danturii de la toate exemplarele ucise în zonă de către vânători, iar acestea sunt analizate cu ajutorul unei lămpi fluorescente cu ajutorul căreia tetraciclina devine vizibilă în cadrul ţesutului. Toate mostrele au fost catalogate şi înregistrate indiferent dacă conţin sau nu biomarkerul. Metoda presupuna ca în cadrul unui sezon de vânătoare să fie stabilită proporţia dintre exemplarele vânate cu biomarker sau fără biomarker.

Pregătirea probelor şi verificarea lor cu sursă de lumină UV

Metoda inventarierii femelelor cu pui constă în observarea şi monitorizarea femelelor cu pui de pana la un an pe perioada verii, înregistrându-se data, locaţia şi numărul de pui pentru toate exemplarele identificate. Datele astfel obţinute se introduc într-o baza de date GIS, urmând ca pe baza observaţiilor şi a home range-ului să se elimine dubla numărătoare a femelelor. Terenul a fost parcurs pe drumuri forestiere, drumuri de exploatare, poteci de vânat care permit vizualizarea în bune condiţii a urmelor. De asemenea orice informaţie primită de la gestionariii de fonduri de vânătoare sau de la muncitorii silvici a fost verificată pe teren.

Femele cu pui la monitorizare şi surprinsă pe camere

Metoda Triunghiurilor finlandeze conduce la calcularea unui indice de abundenţă exprimat în urme/km/zi, ce permite evaluarea în timp şi spaţiu a variaţiei efectivelor unei anumite populaţii. În acest sens se crează o reţea de amplasare a triunghiurilor (sampling network), care să acopere suprafata fiecarui fond cinegetic. Metoda s-a implementat pe teritoriul judeţelor Vrancea, Covasna şi Harghita. Siturile Natura 2000 vizate au fost: Putna Vrancea – Fondul cinegetic Lepsa**;** Ciomad Balvanyos – Fondul cinegetic Turia**;** Oituz Ojdula – Fondul cinegetic Oituz **.** În acest sens s-a creat o rețea de triunghiuri inclusă în reteaua de griduri de 3x3 km (sampling network), care acoperă suprafața fiecarui fond cinegetic. Triunghiurile au fost parcurse pentru a estima efortul fizic necesar atât in condiții de iarnă cât și in condiții de vară.

Toate rezultatele activităţilor de colectare de teren au fost incluse în "**Raport privind implementarea activităților"** document considerat livrabilă a proiectului, care a fost inclus ca anexă în Raportul de progres din 2012. Analiza datelor colectate in cele trei sesiuni au indicat in unele zone pilot un nivel mai scăzut al populației de urs brun decât datele prezentate de către gestionarii fondurilor, sugerând abundențe mai mici. În județul Vrancea, cel mai probabil din cauza impactului proiectelor LIFE deja finalizate abundențele au fost aproape similare cu cele raportate de vânători. Rezultatele obținute sugerează că "inventarul" de urși bruni, realizat în prezent la nivel de fond cinegetic este o abordare nerealistă.
Având în vedere analiza finală a datelor, trei din cele cinci metode propuse au fost propuse pentru a fi incluse în versiunea finală a Ghidului pentru estimarea populației de urs brun.

(3) Elaborarea și diseminarea ghidului final.

Pachetul de activități a constat in **elaborarea, editarea și diseminarea către managerii faunei sălbatice a unui manual cu privire la metode de estimare a populației de urși bruni**. Ghidul/manualul a fost structurat, în scopul de a informa managerii de faună cu privire la metodele alternative de evaluare a populației de mamifere mari, în special metodele de non-invazive. Un alt subiect inclus în ghid a fost legate de informațiile minime, de bază pentru orice manager, privind biologia, ecologia și etologia ursului brun. Metodele finale prezentate în Ghidului sunt monitorizarea urmelor pe transecte drum, captura foto și monitorizarea femelelor cu pui. Toate metodele au fost adaptate cu scopul de a facilita in perioada următoare tranziția, atât de necesară, de la metoda veche la metode noi. Ghidul si-a propus a face trecerea de la un inventar al urșilor (soluție nerealistă tehnic) spre soluții vizând abundența populației (alternativă mai realistă).

Rezultatele acțiunii și proiectul de ghid au fost prezentate membrilor Grupului Național de Lucru pentru Conservarea Carnivorelor Mari și a altor factori interesați, în scopul de a asigura un consens cu privire la implementarea metodelor și de a obține suportul pentru aprobarea ghidului. Întâlnirea organizată în cadrul acțiunii C5 , a avut loc în perioada 24-26 iulie 2013, fiind invitați reprezentanți ai tuturor factorilor interesați, alții decât cei din grupul de lucru. Unele dintre propunerile participantilor au fost luate în considerare, în scopul de a îmbunătăți documentul final înainte de a-l trimite Ministerului Mediului și Schimbărilor Climatice pentru aprobare impreuna cu minuta intalnirii Grupului de Lucru. Metodologiile propuse in cadrul ghidului au fost prezentate la cea de a 22-a Conferința Internațională pentru Cercetarea și Managementul speciilor de urs organizată de International Bear Association în perioada 15-20 septembrie 2013 în Utah (SUA) și la a 87-a Conferința Anuală a Societății Germane de Mammalogie in perioada 8-12 septembrie 2013 în Praga (Republica Cehă).

In octombrie 2013, prin scrisoarea numarul 25863/16.10.2013 Ministerul Mediului a aprobat "**Ghidul pentru estimarea populației de urs brun**" si a recomandant proiectului LIFEURSUS diseminarea acestui material pe plan national. Ghidul final, a fost pregatit pentru tiparire si a fot publicat oficial prin intermediul editurii Green Steps intr-un tiraj de 1000 exemplare.

După workshopul de încheiere a proiectului în cadrul căruia s-a făcut o amplă prezentare a ghidului, acesta a fost distribuit prin posta si prin intermediul partenerilor instituțiilor publice, manageri de faună si administratorilor de arii protejate. Pe pagina web a proiectului a fost publicată o versiune electronică (fișier format .pdf) ce este disponibilă gratuit pentru descărcare.

În timpul implementării activității nu au fost solicitate sau realizate modificări semnificative ale planificării inițiale a acțiunii sau a bugetui. Principalele probleme au fost generate de schimbări neașteptate ale condițiilor meteo (ex. toamne lungi și uscate). Schimbările din sistemul administrativ al gestionarilor fondurilor cinegetice și de asemenea, schimbările succesive din cadrul Guvernului respectiv al Ministerului Mediului, a provocat modificări programului original, fără a afecta însă obiectivul , rezultatele sau bugetul acțiunii .

În următorii ani, echipa de proiect va continua asigurarea asistenței tehnice, atâ în interiorul cât și în afara zonei de proiect, managerilor de faună, administratorilor de arii naturale protejate, instituților publice și altor organizații, pentru a sprijini punerea în aplicare a metodelor propuse. La momentul prezentului raport echipa noastra a primit 4 cereri de sprijin din partea organizațiilor implicate in managementul fondurilor cinegetice. Proiecte finanțate prin Programul Operațional Sectorial de Mediu pentru perioada 2007-2014 pun deja în aplicare metodele și utilizează ghidul pentru pregătirea sistemelor de monitorizare și a măsurilor de conservare. Pe termen mediu și lung, următoarele etape, in ordinea firească, vor fi legate de dezvoltarea de proiecte/programe de promovare a metodelor de capturare/marcare/recapturare folosind metode genetice. Din perspectiva unui management eficient primul pas pentru a schimba abordarea managerilor faunei sălbatice față de estimarea populației de urs este deja făcut.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Planificare spațială și temporală a punerii în aplicare a metodelor demonstrative	C1	July 2010	July 2010
Raport privind implementarea activităților	C1	May 2012	Mai 2012
Milestone	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Realizarea Ghidului cu metode pentru estimarea populației de urs	C1	May 2012	October 2013

Livrabile transmise ca anexă la rapoarte anterioare

- Planificare spațială și temporală a activităților - Inception Report 2010
- Raport preliminar 2011 – Mid term Report 2011
- Raport privind implementarea activităților - Progress Report 2012

Anexe atasate acestui raport:

- Raport activitate C1, versiunea finală Martie 2013(anexa nr 4)
- Copie scrisoare MMSC(anexa nr 5)
- Ghid pentru estimarea populației de urs brun, versiune tiparita(anexa nr 6)
- Lista de distributie a ghidurilor pentru estimarea populației de urs brun, versiune tiparita(anexa nr 7)

Actiunea C2. Crearea în scop demostrativ la nivelul întregului areal al proiectului a unei entități ce va evalua riscurile ridicate de urșii problemă și va propune măsuri pentru soluționarea aceste situații

(1) Etapa pregătitoare

La momentul debutului proiectului in anul 2010 Echipa de Evaluare a Riscului (RAT) a fost creată prin desemnarea de către fiecare partener a cel puțin unei persoane cu experienă in identificare pagubelor si etologiei ursului brun. Astfel la nivelul fiecărui județ au fost constituite echipe formate din reprezentanți ai Agențiilor pentru Protecția Mediului și a organizaților asociate. Imediat după constituire principala preocupare a vizat pregătirea unei metodologii/protocol de lucru, astfel încât activitatea să fie desfășurată unitar în întreg areal al proiectului. Primul proiect de metodologie, realizat în primele două luni ale proiectului a fost analizat în cadrul grupului de lucru al proiectului, la sfârșitul lunii martie 2010. În cadrul reuniunii din 11 mai 2010, la Grupul Național de Lucru pentru Conservarea Carnivorelor Mari (GNLCCM), a fost discutat de către membrii grupului utilitatea echipei RAT respectiv metodologia/protocolul de evaluare a riscurilor. Au fost propuse modificări de formă minore, principiile fiind acceptate de către toți membrii, metodologia putând fi utilizată și de către persoane cu cunoștințe reduse privind carnivorele mari. La sfârșitul lunii mai 2010, metodologia a fost discutată, de asemenea, cu reprezentantul beneficiarului român al proiectului LIFE07/NAT/IT/000502, un proiect care s-a ocupat, de asemenea, de imbunătățirea coexistenței om - urs, parte a metodologiei RAT fiind preluată de echipa proiectului LIFEXTRA. La sfârșitul lunii iunie, metodologia a fost prezentat în mod oficial pentru aprobare la Ministerul Mediului.

Pe baza metodologiei, se propune autorităților responsabile pentru gestionarea faunei sălbatice, soluția optimă în cazul unei situații de conflict. În acest sens responsabilizarea celor implicați este o unealtă in menținerea conflictelor la un nivel cât mai redus și adoptarea unor soluții de management optime.
Metodologia conține de asemenea informații despre proiectul LIFEURSUS și informații generale cu privire la conservarea la nivel național și european al ursul brun, informații utile cu privire la biologia speciei și la etologie. Metodologia este dezvoltată plecând de la procedura de obținere a informațiilor necesare pentru a evalua conflictul, modul de acțiune pe teren pentru colectarea și interpretarea datelor și principiile pentru stabilirea riscului bazat pe monitorizarea regulată a zonei de conflict. În încercarea de a facilita activitatea membrilor echipei și alții , metodologia este completată de formulare și rapoarte standard. Există, de asemenea, informații cu privire la comunicare interinstituțională și modalități de a implica părțile interesate. În legătură cu echipa ARMU de la EPA VN, metodologia a preluat procedura standard elaborată de această echipă, pentru capturarea, marcarea și eliberarea exemplarelor de urs. **Ministerul Mediului și Pădurilor, a aprobat metodologia propusă pentru evaluarea riscurilor prezentate de prezența urșilor în zonele locuite de notificare nr. 115058/21.06.2010**, (acesta a fost atașată ca anexă la raportul de debut).

În perioada de debut a activității o parte a setului de instrumente de informare RAT (postere, flyere) au fost distribuite în zona proiectului. Materialul tipărit conține informații privind rolul echipei RAT și datele de contact ale Agențiilor pentru Protecția Mediului la care situațiile de risc pot fi anunțate. Materialele au fost distribuite în toate cele trei județe din arealul proiectului, în localitățiile în care a fost semnalată prezența ursului.

(2) Activitatea R.A.T.

Ulterior finalizării metodologiei, a fost realizat un instructaj împreună cu echipa ARMU în ceea ce privește abordarea unor situații problemă din teren. Membrii echipei au fost instruiti în cea ce privește identificarea celor mai nesemnificative urme de urs precum și în modalități de prelevare a probelor.

Activitățiile desfășurate au însumat peste 430 de zile de activități în teren, în care membrii echipei RAT au evaluat pagube/conflicte, au monitorizat zonele de conflict, au implementat măsuri de protecție, au monitorizat urși problemă, au ajutat la capturarea și relocarea urșilor, au participat la monitorizarea urșilor relocați și recuperarea colarelor montate.

Începând cu luna martie 2010 până în decembrie 2013**, echipa RAT din cadrul proiectului a analizat în zona proiectului 65 de conflicte** în interiorul sau în imediata apropiere a localităților, 19 în județul Vrancea , 19 în Covasna și 27 în județul Harghita.

Judet	*Nr. cazuri 2010*	*Nr. cazuri 2011*	*Nr. cazuri 2012*	*Nr. cazuri 2013*
Vrancea	2	3	9	5
Covasna	7	2	6	4
Harghita	12	3	9	3
Total	21	8	24	12

Din cele 65 de cazuri analizate in 36 (55%) nu au fost necesare măsuri speciale de intervenție, fiind realizată doar o monitorizare a zonei. In 14 cazuri (22%) au fost implementate măsuri suplimentare de prevenție în urma cărora nu au mai fost inregistrate pagube. In 10 cazuri (15%) au fost propuse măsuri de relocare iar in 5 cazuri aceste au fost și implementate. In 5 situații (8%) a fost propusă îndepărtarea definitivă a urșilor din populația de urs, trei indivizi fiind împușcați după obținerea derogării de la autoritatea responsabilă.

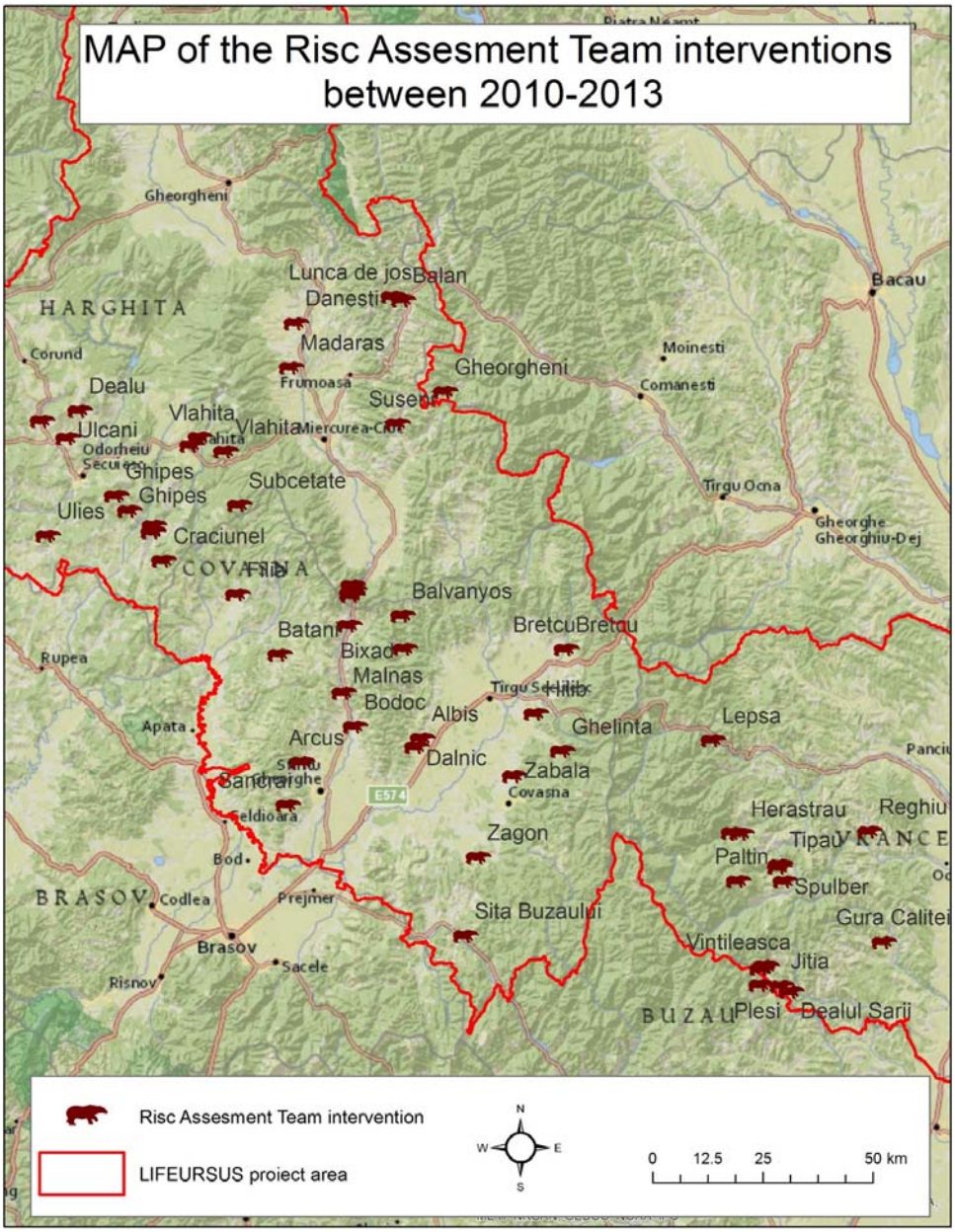

Fiecare situație analizată a necesitat între 2 și 10 zile de monitorizare și observații în zona de conflict. Indiferent de gravitatea cazului, echipa proiectului s-a deplasat la orice sesizare venită pe căi oficiale sau neoficiale.

Solutii propuse de echipa RAT	Numar de cazuri analizate				Numar de cazuri in care solutia impusa de RAT a fost implementata			
	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Fara interventie/monitoring	9	2	18	7	9	2	18	7
Masuri preventive de protectie	6	2	2	4	6	2	2	4
Relocarea ursului	5	1	3	1	2	1	1	1
Impuscarea ursului	1	3	1	0	1	1	1	0

Montare sisteme repelente olfactive și captură in vederea relocării

Echipa a relocat in cei patru ani de proiect două exemplare de urși juvenili, trei urși adulți, și trei pui sub doi ani. De asemenea doi urși prinși in lațuri in imediata vecinătate a localităților (Ojdula și Ghelința) au fost dotați cu colare fiind observat in cazul lor un comportament de urși habituați. Fiecare urs din cei menționați a fost echipat cu colare GPS/GSM achiziționate în cadrul proiectului și colare puse la dispoziție de Asociația pentru Conservarea Valorilor Naturii. În situațiile în care urșii au fost relocați echipa RAT a asigurat și monitorizarea acestora și pe teren utilizând sistemul VHF incorporat în colarele achiziționate.

Cazurile care nu au fost considerate ca făcând obiectul analizei nu au fost inregistrate ca atare ele fiind însă nregistrate ca pagube in baza de date. În conformitate cu livrabilele asumate, **la sfârșitul fiecărui an a fost realizat un raport de activitate in care au fost prezentate cazurile analizate**. Zona Tușnad și Balvanyos reprezintă o zonă de conflict permanent, datorită prezenței localităților in zona celui mai important coridor ecologic din partea de sud a Carpaților Orientali dar și a numeroase zone favorabile pentru iernat in vecinătate (aspecte constatate in cadrul actiunilor C4 și C7). Pentru soluționarea problemelor, este nevoie de o abordare integrată a managementului deșeurilor, a managementului forestier, a managementului cinegetic și a celui turistic cu o mai mare implicare a autorităților locale. In ciuda eforturilor echipei proiectului de a implica în activitați și alte instituții cu responsabilități, reacția acestora a fost sub așteptări.

(3) Metodologia finală

După trei ani de implementare și calibrare, metodologia a fost adaptată, fiind adăugate explicații suplimentare, fiind înlăturate elementele inutile cu caracter instituțional/administrativ. Forma nouă a fost adoptată pentru a facilita accesul la metodologie tuturor factorilor implicați, punând accent pe explicațiile privind analiza elementelor necesare identificării riscurilor respectiv propunerea unei

soluții optime. Metodologia a fost dezbătută cu factori interesați și a fost retransmisă autorității centrale responsabile pentru aprobare. Odată aprobată a fost transmisa impreună cu ghidul pentru estimarea populației de urs brun, managerilor de faună sălbatică și diferitelor instituții publice cu responsabilități in acest domeniu, fiind aplicata ori de cate ori este nevoie in cazul aparitiei unei situatii conflictuale.

Metodologia a fost prezentată ca poster in cadrul celei de a 19-a Conferința Internațională pentru Cercetarea și Managementul speciilor de urs organizată de Internațional Bear Association în perioada 18-22 mai 2010 în Tbilisi, Georgia. Rezultate parțiale privind monitorizarea urșilor problemă și a moduli in care folosesc habitatele au fost de asemenea prezentate in cadrul conferinței Mediu-Peisaje-Identitate Europeană, din cadrul Conferinței anuale a Facultății de Geografie din Bucuresti ce a avut loc in 4-6 noiembrie 2011. De asemenea rezultatele activităților și o analiză a necesității abordării conflictelor intr-un mod mai serios a fost realizată in cadrul workshopului final din cadrul proiectului.

Versiunea in format electronic este disponibilă pentru descărcare gratuită pe pagina web a proiectului. Editarea metodologiei s-a făcut utilizând fonduri ale Asociației pentru Conservarea Diversității Biologice, partener in cadrul proiectului.

Livrabila	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Metodologie pentru analiza riscurilor ridicate de prezenta urşilor in zonele locuite	C2	Martie 2010	Martie 2010 Revised version: Octombrie 3013
Raport anual privind activitatea RAT in anul 2010 (EN)	C2	Noiembrie 2010	Noiembrie 2010
Raport anual privind activitatea RAT in anul 2011 (EN)	C2	Noiembrie 2011	Noiembrie 2011
Raport anual privind activitatea RAT in anul 2012 (EN)	C2	Noiembrie 2012	Octombrie2012
Raport anual privind activitatea RAT in anul 2013 (EN)	C2	Noiembrie 2013	Decembrie 2013
Milestone	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Crearea Echipei de Evaluare a Riscurilor (RAT)	C2	Februarie 2010	Februarie 2010

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Toolkit RAT (poster, fluturas, carte de vizita), procedură RAT, aprobare Minister procedură RAT, Raport partial 2010 – Inception Report 2010
- Raport anual RAT 2010 – Mid term report 2011
- Raport annual RAT 2011 – Progress Report 2012
- Raport annual RAT 2012 – Progress Report 2012

Anexe atasate acestui raport:

- Raportul de activitate pe 2013(anexa nr 8)
- Metodologie pentru analiza riscurilor ridicate de prezența urșilor in zonelel locuite (versiune tiparita si revizuită) (anexa nr 9)
- Lista distribuție metodologie Metodologie pentru analiza riscurilor ridicate de prezența urșilor in zonelel locuite (versiune tiparita si revizuită) (anexa nr 7)

ACTIUNEA C.3 Extinderea ariei de actiune a Unitatii Mobile de Salvare a Animalelor Salbatice (ARMU) la nivelul intregii zone a proiectului şi asigurarea de interventii rapide pentru capturarea, relocarea şi monitorizarea „ursilor problema"

Obiectivul actiunii a fost reprezentat prin prevenirea declinului populatiei de urs brun determinata de braconaj, de uciderile accidentale sau a exemplarelor din arealele de conflict om – urs. Pentru atingerea obiectivului propus au fost planificate si implementate mai multe etape:

Extinderea si formarea echipei ARMU

Centrul de Monitorizare şi Reabilitare a Carnivorelor Mari (CMRCM) si Unitatea Mobilă pentru Salvarea Animalelor Sălbatice (ARMU) au luat fiinta in anul 2006, in cadrul proiectului LIFE05NAT/RO/000170 Intărirea sistemului de protecţie a carnivorelor mari din judeţul Vrancea. Odata cu debutul proiectului LIFE08 NAT/08/RO/000500 functiile ARMU si CMRCM s-au transferat din proiectul anterior, **extinzandu-se aria de actiune a echipei la nivelul celor trei judete**. Componenta practica de salvare a exemplarelor de animale salbatice are doua elemente conectate, atat prin functiile complementare pe care le indeplinesc, cat si prin personalul specializat care le deserveste. Prima componenta, Centrul de Monitorizare si Reabilitare a Carnivorelor Mari - reprezentat de edificiul din punctul Lepsa Funicular, care implica existenta spatiilor de acordare a ingrijirilor medicale si de detinere temporara a animalelor si constituie baza de adapost si de lucru pentru echipa de teren. Cea de-a doua componenta este Unitatea mobila de interventie pentru salvarea animalelor salbatice, materializata in autoutilitara de teren cu dotarile specifice interventiilor veterinare.

Nucleul echipei Unitatii Mobile de Salvare a Animalelor Salbatice (ARMU) il constituie formula conturata in anii 2003 – 2006. Caracterul de interventie in regim de urgenta al echipei impune o disponibilitate si o mobilitate ridicate si posibilitatea de reactie in cat mai scurt timp in orice regiune din aria de implementare a proiectului (teritoriul judetelor Vrancea, Covasna si Harghita). Din aceste considerente, s-a urmarit definirea unor nuclee locale ale echipei, bine pregatite din punct de vedere profesional si dotate logistic pentru a fi capabile sa intervina in timp mai scurt in oricare din zonele unde este necesar. Deasemeni capacitatea de actiune a acestor echipe mai mici exclude mobilizarea exclusiva pe o singura zona dand posibilitatea de actiune simultana in doua sau mai multe areale.

Avand in vedere extinderea atat a ariei de actiune cat si a echipei ARMU, inca de la debutul proiectului a fost necesara **elaborarea unui nou Regulament de functionare** a Unitatii Mobile pentru Salvarea Animalelor Sălbatice si a Centrului de Monitorizare şi Reabilitare a Carnivorelor Mari (protocolul a fost anexat la inception report).

In perioada 27-28 aprilie 2010 s-a desfasurat la Lepsa, **sesiunea de pregatire** a noilor membri ai echipei ARMU. Cazarea participantilor la sesiunea de pregatire a fost asigurata la CMRC, iar cheltuielile de transport au fost suportate individual. Lista de participanti a cuprins echipa ARMU formata pe baza propunerilor partenerilor: Radu Mihai Sandu, Silviu Chiriac, Gelu Radu Cosmin Stinga, medicul veterinar Florin Vulpoiu, Ioan Mihai Pop de la APM Covasna, Szabo Szilard si Joszef Both de la APM Harghita, Leonardo Bereczky si Ximena Anegroaiei de la ACNV si George Vlad – medic veterinar din cadrul ACDB. Sesiunea a inclus activitati de pregatire teoretica si de aplicatie practica, simulari de actiune in conformitate cu protocolul ARMU. Au fost prezentate dezbatute si insusite Regulamentul de functionare a CMRC si Protocolul de interventie al A.R.M.U, au fost sustinute prezentari/expuneri ale echipamentelor pentru interventii de tranchilizare, eliberare din capcane improvizate, transport, relocare si monitorizare a exemplarelor din fauna salbatica si ale tehnicilor de tranchilizare a animalelor salbatice.
Pe intreaga perioada de implementare a proiectului echipa ARMU, prin **pregatire nonformala** a membrilor, dar mai cu seama prin actiuni specifice de interventie, si-a dezvoltat capacitatea de actiune in formula extinsa (ce include noii membri). Membri echipei ARMU au fost instiintati permanent prin

comunicari actualizate privind tehnicile si substantele de tranchilizare. Materialele informative (lucrari de literatura de specialitate, studii de caz, etc.) au intrat in posesia membrilor echipei si au fost dezbatute in cadrul intalnirilor informale.

O parte dintre membrii echipei ARMU (Berde Lajos, Radu Mihai Sandu, Alexandra Sallay, Leonardo Bereczky) au participat in vederea dezvoltarii abilitatilor si competentelor profesionale specifiece, la **un curs de competență** pentru imobilizare fauna sălbatică. Cursul a fost organizat in perioada 26 - 27 martie 2014 în Sababurg, Germania. Acest curs a fost organizată de către Oficiul pentru Zoo Animale și Wildlife în Munchen, în colaborare cu Asociația Game Reserve germană în Sababurg. Au fost predate, discutate și examinate aspecte ale legislației privind substantele farmaceutice, produse privind imobilizarea, practica de imobilizare a animalelor sălbatice, principiile generale de drept pentru imobilizare. Au fost realizate exerciții practice cu diferite tipuri de arme de anestezie și muniție furnizate de compania Telinject. Participarea la acest curs a fost sponsorizat de TatKraft din cadrul companiei Ingolstadt, Germania.

Promovarea activităţilor şi intervenţiilor ARMU

Fiecare actiune-interventie ARMU in sine reprezinta o modalitate de promovare a sa. De asemeni actiunile ARMU reprezinta ocazii de a promova activitatea specifica in comunitatile locale unde exista conflicte om / urs, in randul administratorilor fondurilor cinegetice care asigura managementul speciei *Ursus arctos*. Materialele pentru informarea autoritatilor si localnicilor din judetele din aria de implementare a proiectului asupra existentei si functiilor ARMU si a Centrului, au fost editate si distribuite in aria de implementare a proiectului atat direct si prin mediul electronic. Acest tip de informare s-a realizat in cadrul actiunilor ARMU sau RAT de constatare si evaluare a pagubelor, sau in etapele ulterioare de actiune ale membrilor echipei RAT, cat si prin intalnirile organizate in localitatile desemnate ca arii de risc in raport cu posibilitatea de aparitie a conflictelor om / urs.

Activitățile de salvare specifice ARMU au fost promovate prin intermediul unui **film documentar** cu o larga audienta "*Adnan printre animalele sălbatice - Urșii din România*", realizat de către Televiziunea Arte Germania (Link-ul emisiunii realizate de televiziunea germană Arte Tv: http://www.arte.tv/guide/de/047322-007/adnan-unter-wilden-tieren-3-5). Echipa de filmare a însoțit ARMU în timpul acțiunilor filmate în aprilie 2013, participand la salvarea unui pui de urs care a fost găsit abandonat de către mama sa în pădure. O altă sarcină principală a fost imobilizarea și transportul unui urs mascul subadult, cu trei picioare cu scopul de a fi relocat înapoi în sălbăticie, după un proces de reabilitare realizat profesional. Acest urs a fost găsit rănit și abandonat de mama sa la vârsta de șase luni de la malul râului Olt în Bixad (jud. Covasna) în august 2012. Lovit de un tren a pierdut un membru anterior drept. ARMU a luat măsuri imediate și transportat ursul la CRCM, unde puiul a suferit o operatie medicala.
Membri echipei ARMU au participat cu **comunicari** in cadrul Congresului Anual de Zoologie al Muzeului “Grigore Antipa” organizat intre 20 si 23 noiembrie 2013 de catre Muzeul Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa” fiind prezentate actiunile si rezultatele atinse in procedurile de reabilitare si relocare a aunor exemplare de urs.

Reducerea mortalitatii ursilor la nivelul arealului proiectului

In perioada de implementare a proiectului echipa ARMU a actionat in interventii, pentru:

- eliberarea din capcane improvizate instalate de braconieri a **20** exemplare din specia *Ursus arctos;*
- capturarea a **8** exemplare din specia *Ursus arctos* habituate si relocarea lor in areale cu habitate favorabile;
- preluarea a **33** exemplare de pui orfani din specia Ursus arctos in vederea introducerii in programe de reabilitare;

- preluarea acordarea ingrijirilor medicale si eliberarea in mediul natural a **2** exemplare din specia *Ursus arctos* accidentate;
- acordarea de ingrijiri si preluarea in vederea introducerii in program de reabilitare a in mediul natural a unui exemplar dintr-un accident feroviar;
- preluarea unui exemplar pui din specia *Lynx lynx* in vederea introducerii in programe de reabilitare;
- preluarea unui exemplar pui din specia *Capreolus capreolus* in vederea introducerii in programe de reabilitare;
- in **12** dintre interventii (majoritatea cazuri de accidente rutiere sau feroviare) echipa ARMU nu a reusit decat sa constate decesul exemplarelor din specia *Ursus arctos*.
- tranchilizarea, masurarea biometrica, atasarea colarului GPS, transportul, relocarea si eliberarea in mediul natural unui exemplar din specia *Ursus arctos* dupa programul de reabilitare;
- tranchilizarea, masurarea biometrica, atasarea colarelor GPS si eliberarea in mediul natural a patru exemplare din specia *Cervus elaphus* aflate in cadrul programelor de reabilitare;

Exemplare eliberate de ARMU din capcane improvizate de braconieri in bazinul hidrografic al raului Milcov

Pentru puii de ursi orfani, echipa ARMU a intervenit pentru preluarea si integrarea in programe de reabilitare in cadrul Centrului de reabilitare a puilor de ursi orfani din Bălan, judetul Harghita, administrat si coordonat de beneficiarul asociat Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii.

Numar ursi eliberati din capcane	Numar ursi capturati /relocati	Pui de urs confiscati in vederea reabilitarii	Ursi accidentati/ reintegrati	Necropsii/anchete ursi morti	Numar exemplare din alte specii tratate/reabilitate
20	**8**	**33**	**2**	**12**	**6**
TOTAL 81					

Avand in vedere extinderea ariei de actiune a echipei ARMU la nivelul a trei judete cu concentrarile cele mai mari de populatie de urs, si implicit cresterea incidentei de aparitie a cazurilor de capturare a ursilor, se poate observa o reducere a numarului de situatii de braconaj fata de anii precedenti. Intre motivele acestei scaderi consideram principale atat actiunile de constientizare a populatiei umane, monitorizarea exemplarelor salvate de ARMU si prezenta in teren a echipelor din cadrul proiecului, cat si implicarea mai activa a noilor gestionari in managementul fondurilor cinegetice (acentuand in principal paza).

Prin suprapunerea hartilor de prezenta a exemplarelor de ursi monitorizati in perioada 2003 – 2013 cu hartile tipurilor de acoperire a terenurilor si avand in vedere perioadele de productie a fructelor in livezi (mere, prune, nuci) au fost monitorizate in mod special zonele cu risc potential de braconaj cu

capcane improvizate. In deplasarile in teren s-au realizat activitati de verificare a acestor zone in vederea eliminarii capcanelor instalate si a descurajarii acestui tip de combatere.

În ceea ce privește linia telefonică specializată în preluarea apelurilor de urgență, în momentul elaborării formularului cererii de finantare, sistemul unic de preluarea apelurilor telefonice în situații de urgență nu a fost operațional în România. Când ne-am dorit să înființam o "linie directa" pentru a prelua apeluri despre ursi sau animale sălbatice aflate în dificultate sau identificarea cazurilor de braconaj faunei sălbatice, am fost informați ca prin introducerea numărului unic european de urgență - 112 se asigura și transmiterea apelurilor de urgență in domeniul protectie naturii, fauna salbatica in dificultate, braconaj, etc .
Practic, acest sistem tehnic preia, în afară de apeluri care semnalează situații de urgență pentru oameni si informatiile privind agresiunea unor animale sălbatice, pericol animale , muscaturi / intepaturi de animale, acte de braconaj, etc În acest context, prin înființarea unei linii telefonice separate, era posibilă promovarea unei confuzii pentru localnici. Majoritatea apelurilor de urgență pentru eliberarea urșilor din capcane sau a celor răniți în coliziuni cu autovehicule sau trenuri, au venit prin apelul sistem unic 112 care direcționează apelul și informațiile spre ARMU, echipa RAT sau agentia pentru protecția mediului din județul respectiv.
Pentru a raspunde punctului I4 din scrisoarea Comisiei nr ARES (2013) 3078410 – 18.09.2013, va comunicam ca acesta decizie nu a influentat bugetul actiunii sau atingerea rezultatelor propuse.

Asigurarea functionarii CMRCM si ARMU

In cadrul CMRCM s-a asigurat prezenta permanenta cel putin a unui membru al echipei ARMU, secondat de personal voluntar implicat in actiunile proiectului. In cadrul ARMU si al CRCM au activat numerosi voluntari, care au semnat un contract de voluntariat fie cu APM Vrancea fie cu ACDB: George Bouros, Teodora Sin, Lucian Marius Patrascu (Ro), Trufasu Veronica(Germania), Alexandra Sallay (Germania), Rodriguez Francisco, Lopez Virginia, Hermosilla Garzon Rocio, Sánchez Pardo Jesús Alberto, Manuel Menendez Puertas (Spania) Voluntarii implicati in cadrul proiectului au desfasurat stagii de minim 4 luni, acest fapt insemnand o buna participare si o cunoastere profunda a specificului actiunilor in care au fost angrenati. In cadrul tuturor actiunilor ARMU, in baza contractului de colaborare, asistenta medicala veterinara specializata este asigurata de medicii veterinari George Vlad si Florin Vulpoiu.

In cadrul Centrului de Monitorizare și Reabilitare a Carnivorelor Mari (CMRCM) s-au desfasurat actiuni specifice de ingrijire si tratament a exemplarelor de animale detinute in programe de reabilitare in vederea reintroducerii in mediul natural, cat si actiuni si lucrari de intretinere sau reparatii necesare cladirii, tarcurilor si dotarilor. Buna functionare a Centrului si in special serviciul de permanenta in cadrul acestuia sunt conditionate de existenta continua a cantitatii de benzina necesara generatorului de electricitate, pentru urgente, a lemnelor pentru incalzire si a materialelor consumabile de intretinere curenta a cladirii precum si de asigurarea hranei personalului.
Sistemul de producere a energiei electrice ce se baza pe un generator care folosea benzina, a fost dublat de punerea in functiune a unui sistem de panouri de conversie a energiei solare in energie electrica. Acest sistem poate sustine consumul obisnuit de energie din Centru, fiind necesar aportul generatorului electric doar in situatii speciale.

Pentru o mai mare mobilitate in cazul actiunilor ARMU a fost realizata o cusca pentru transport animale salbatice. Caracteristicile custii sunt dimensiunile considerabil mai mici decat ale custilor folosite in proiectele anterioare si greutatea redusa, posibilitatea de a fi utilizata si fara a fi instalata pe o masina, fiind usor de transportat de doar doi membri ai echipei.

Marirea efectivului animalelor detinute simultan in cadrul Centrului a determinat extinderea tarcurilor pentru ungulate. In incinta Centrului a fost imprejmuit un spatiu de cca. 180 mp. Cu posibilitatea de conectare la sistemul modular existent.

Pentru recoltarea de furaje si pentru taierea ierbii atat in cadrul Centrului cat si in actiunile legate de instalarea sistemelor de protectie a culturilor, stanelor stupinelor impotriva pagubelor provocate de ursi, a fost achizitionata o moto - coasa.

S-au derulat periodic lucrari de intretinere a curtii Centrului, constand in special in cosirea vegetatiei, eliberarea cantitatilor mari de zapada in timpul iernii, reparatii ale imprejmuirii. S-a asigurat continuu cantitatea de hrana (constand in fan, cereale, lucerna, furaje concentrate, legume si fructe) necesara animalelor detinute in cadrul Centrului. Pentru hrana exemplarelor de fauna salbatica detinute in Centru au fost periodic achizitionate si depozitate cantitati de furaje specifice. Deasemeni, intreaga cantitate de fan rezultata din cosirea perioadica a spatiului din curtea centrului, a fost administrata exemplarelor din prrogramele de reabilitare.

Livrabila	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Organizarea sesiunii de pregatire a noi echipe ARMU	C3	Martie 2010	Aprilie 2010
Realizare toolkit promovare ARMU	C3	Septembrie 2011	Octombrie 2011
Raport annual de activitate ARMU	C3	In fiecare an in luna decembrie	In fiecare an in luna decembrie

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Regulament ARMU
- Pliant si poster prezentare ARMU
- Raport anual de activitate al ARMU- CRCM 2010
- Raport anual de activitate al ARMU – CRCM 2011
- Raport anual de activitate al ARMU – CRCM 2012

Anexe atasate acestui raport:

- Raportul de activitate anual al ARMU – CRCM pe 2013(anexa nr 10)

ACTIUNEA C.4: Reducerea mortalităţii juvenile cauzate de actiunile umane perturbatoare prin protecţia barloagelor în perioada de hibernare si de hranire a puilor.

Obiectivul actiunii a fost reducerea mortalităţii juvenile cauzate de actiunile umane perturbatoare prin protecţia barloagelor în perioada de hibernare si de hranire a puilor.

Realizarea unei prime variante a hartii detaliate a barlogurilor si zonelor de iernare la nivelul intregului areal de implementare a proiectului si corelarea masurilor de management cu actiunile de protectie a acestora.

Setul de date principal care au stat la baza realizarii hartii barlogurilor si zonelor de iernare au fost colectate in aria de implementare a proiectului, respectiv judetele Vrancea, Covasna si Harghita, in perioada 2010-2013. Acestei categorii de informatii li s-au adaugat cele obtinute prin consultarea personalului silvic de teren si a administratorilor fondurilor cinegetice precum si cele rezultate din experienta membrilor echipei formate in proiectele de conservare a faunei implementate anterior; LIFE 02NAT/RO/8576 şi LIFE 05NAT/RO/000170. O alta categorie o reprezinta datele colectate prin activitatea de monitorizare a exemplarelor carora li s-au atasat colare radio, GPS sau GPS GSM, in perioda 2002 -2013. In cadrul proiectului Life/08/NAT/RO/000500 ce are ca arie de implementare Judetele Vrancea, Covasna, Harghita in perioada 2010-2013, au fost identificate **76 de barloguri** si **64 de areale** cu barloguri in care ursii au iernat.

Monitorizarea fiecarui barlog s-a realizat avand la baza o fisa tip ale carei informatii colectate se regasesc in totalitate in tabelul de atribute din baza de date GIS. Baza de date cuprinde pe langa vectorii de localizare precisa, parametri fizici, caracteristicile vegetatiei si indicativele unitatilor de amenajare (u.a.) si a unitilor de productie (U.P.) suprapuse. In studiu au fost analizate, pentru fiecare barlog locatia exacta, tipul barlogului, dimensiunile barlogului, altitudinea, panta versantului, tipul de acoperire a terenurilor (Corine Land Cover 2006, rezoluţie de 100 m). Altitudinea s-a determinat folosind modelul digital de elevatie (MDE). S-a calculat distanta liniara dintre barlog si cel mai apropiat curs de apa, asezare umană şi drum.

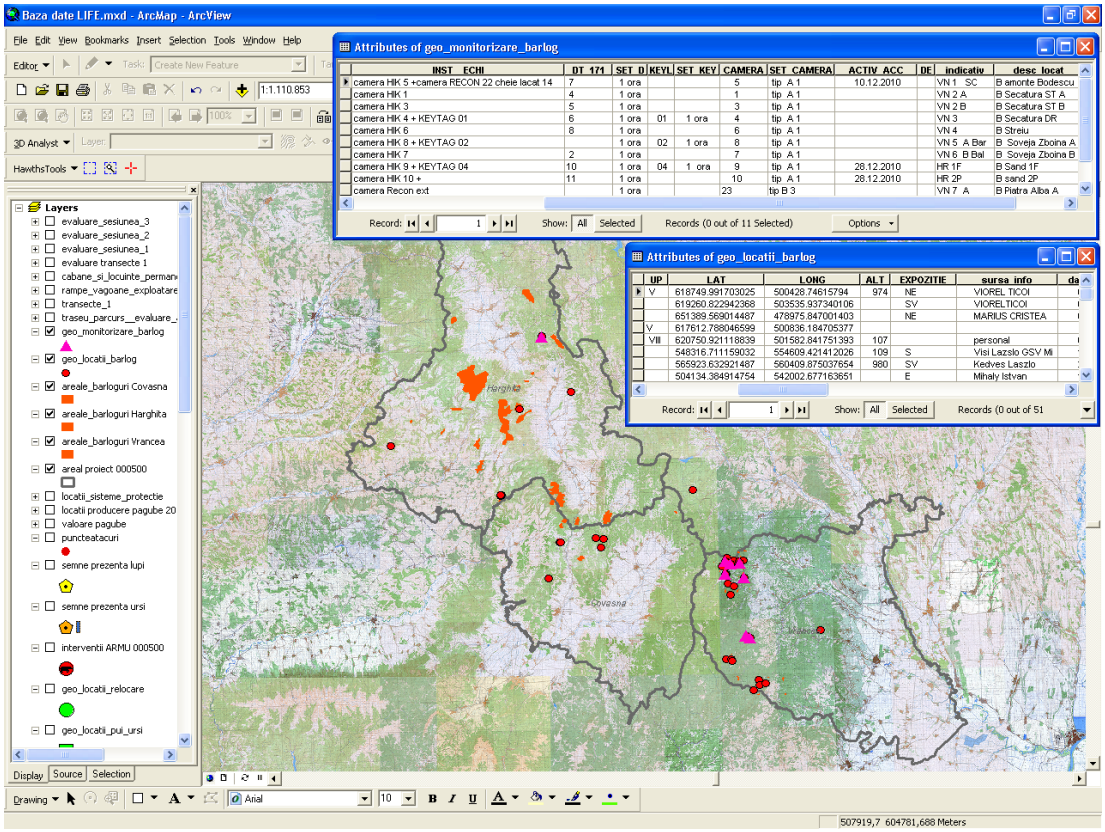

Transpunerea in baza de date GIS a informatiilor

Aceste informatii au stat la baza alcatuirii unei harti complexe privind barlogurile si zonele de iernare utilizate de ursi in zona judetelor Vrancea, Covasna si Harghita.

Pentru a determina potentialele locatii adecvate in alegerea barlogului s-a folosit probabilitatea de distribuție maximă a entropiei (Maxent v.3.3.3) pe baza datelor de localizare de 76 de barloage din zona de studiu (15 196 kmp) și straturile raster GIS. Conform acestei metode, fiecarei celulă de hartă ii este atribuit un scor în funcție de cât de apropiată este de media multivariată a caracteristicilor habitatului din cadrul celulei de hartă ocupate. Aceasta tehnica este potrivita pentru modelare, deoarece necesită doar datele de prezență pentru intrare și reduce complexitatea de amplasare a punctelor de absență. Cu ajutorul acestor analize au fost determinate arealele de maxima favorabilitate si disponibilitate reala pentru alegerea de catre ursi ca zona de iernare.

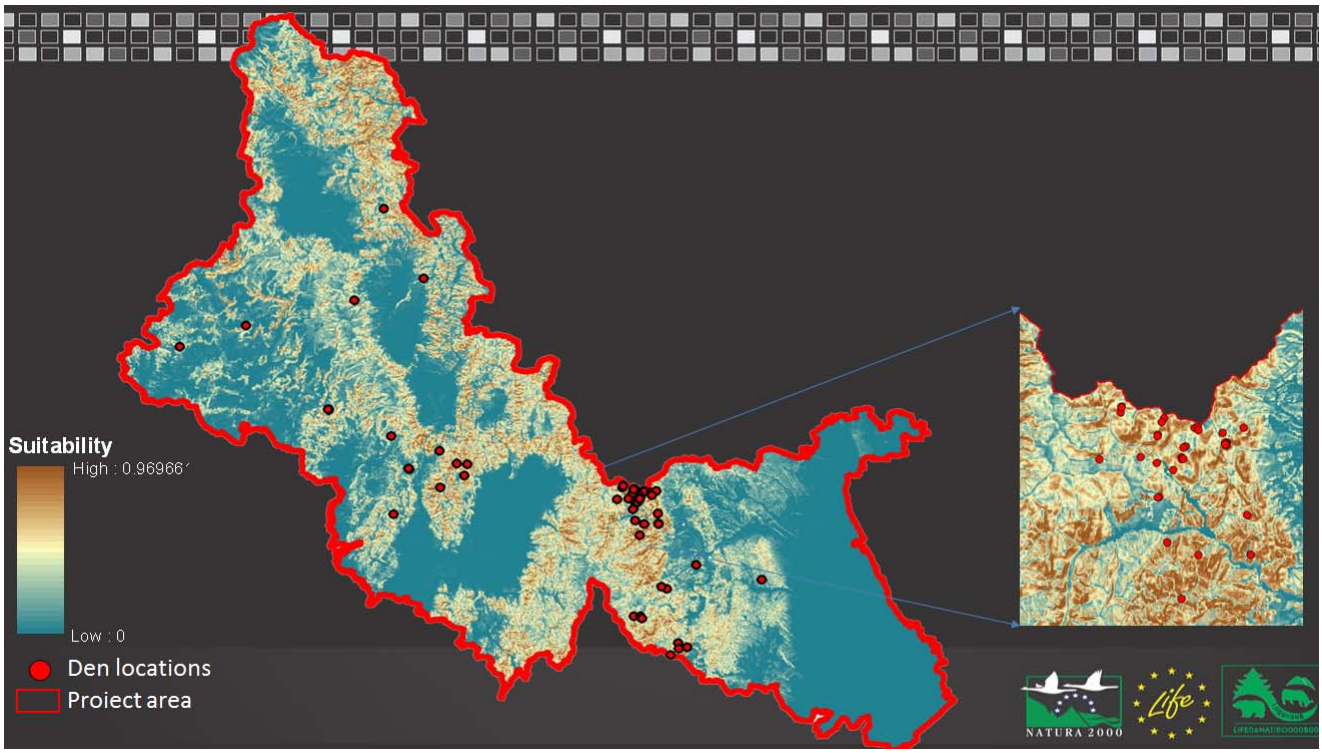

Toate categoriile de informatii privind arealele de iernare si barlogurile ursilor au fost structurate in format baza de date GIS realizata in actiunea A2. Actiunea de identificare si monitorizare a arealelor de iernare si a barlogurilor reprezinta un proces continuu. Baza de date este permanent up-datata in vederea reconfigurarii si completarii datelor privind arealele utilizate de ursi pentru somnul de iarna. Informatiile au fost publicate pe pagina web a proiectului (versiunea publica a bazei de date GIS, securizanduse locatia barlogurilor) si au fost prezentate in cadrul unor conferinte si simpozioane nationale/internationale:

**Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu, Ioan Mihai Pop, Lucian Marius Pătrașcu. Analyzing suitability factors in selecting dens by brown bears in the South-Eastern part of the Eastern Romanian Carpathians. Poster. 21st International Conference on Bear Research and Management, 26-30 November 2012, New Delhi, India, IBA 2012 Conference;*

**Radu Mihai Sandu , Alexandra Sallay, L. Bereczky. Yes, No, Maybe: den selection by brown bears in the South-Eastern part of the Eastern Romanian Carpathians the 20th International Conference on Bear Research and Management to be held in Provo, Utah USA*

**Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu, Matei Ionuț Dragomir – The analysis of favourability factors that determine choosing of dens by brown bears in south-eastern part of the Eastern Carpathians, Annual Zoological Congress of "Grigore Antipa" Museum, 23-25 november 2011, Bucharest, Romania*

Monitorizarea barlogurilor pe durata somnului de iarna

In fiecare perioada suprapusa somnului de iarna a ursilor (anual in perioada noiembrie – martie) zonele de iernare si barlogurile considerate active au fost monitorizate de echipa LIFEURSUS prin diferite metode si mijloace tehnice. Luand in considerare in principal criteriul ocuparii in cat mai multe dintre sezoanele anterioare, anual cinsprezece barloguri active in sezonul hibernal au fost monitorizate cu ajutorul unor camere video cu senzori de miscare si ale unor echipamente de inregistrare a temperaturii si umiditatii relative montate in interiorul cavitatilor, astfel incat au fost obtinute informatii referitoare la activitatea ursilor pe durata somnului de iarna si la dinamica parametrilor ambientali din interiorul barlogurilor. In baza de date, prin derularea actiunilor de monitorizare a barlogurilor in perioada somnului de iarna au fost cumulate date importante din punct de vedere al utilizarii lor in stabilirea de masuri de management pentru specie. Au fost inregistrate date referitoare la activitatea ursilor in timpul iernii, corelat cu grosimea stratului de zapada, precum si date referitoare la momentul intrarii si iesirii in si din barlog, pentru somnul de iarna.

Pentru colectarea datelor s-au utilizat:

echipamente de inregistrare a parametrilor climatici: inregistrator (temperatura, umiditate, punct de roua) SYN DT - 171; Trix 8

echipamente de inregistrare a imaginilor pentru confirmarea prezentei la barlog: camera network IP HIK VISION, model: DS – 2 CD 802PF, sensor: 1/3” Sony CCD; interface: 1 RJ 45 10M/ 100M UTP; lentila CCTV LENS, AUTO IRIS LENS 3,5 - 9mm. RV 03509D F1.2 1/3” CS; mediu de stocare card SDHC 16 GB class6; microfon unidirectional; spot led 12V; camera Talon Extreme 3.0MP instalata pentru monitorizarea spatiului din exteriorul barlogului.

Protocolul de exploatare a sistemelor consta in verificarea la interval de maxim 15 zile a prezentei sau non prezentei animalului in barlog si alimentarea echipamentelor la acumulatorul reincarcabil plasat in exteriorul barlogului, la o distanta sigura pentru evitarea pericolelor asupra operatorului. Daca in cazul verificarii se constata un barlog ocupat, camera ramane alimentata pentru urmatoarele 15 zile la acumulator. Echipamentele de inregistrare a imaginilor, instalate in interior, au fost setate sa declanseze inregistrarea la detectarea miscarii, asigurand un timp cumulat maxim de capturare de imagini de cca 15 zile.

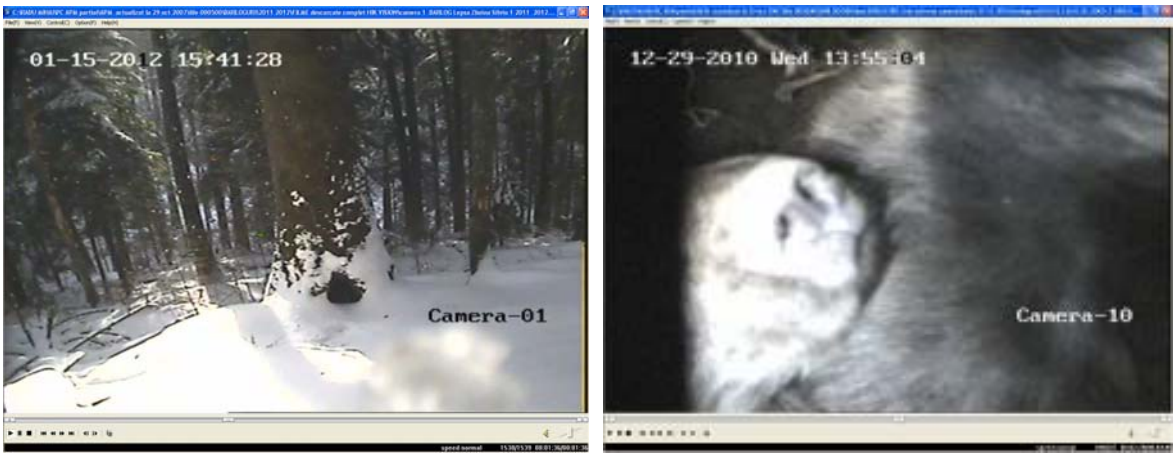

Imagini prelevate cu ajutorul camerelor cu senzori de miscare

Inregistratoarele au fost instalate in tipuri diferite de barloguri, atat in cavitati sapate in pamant, in spatii dintre blocuri de roca sau in scorburi de arbori, fiecare cu dimensiuni, orientari ale spatiului de acces sau pozitionari altitudinale propri. Datele colectate in cadrul actiunii au fost corelate cu celelalte seturi de informatii, precum si cu cele furnizate de colarele GPS GSM atasate pe exemplare monitorizate. In urma prelucrarii datelor de monitorizare cumulate in cadrul actiunii s-a realizat un raport privind somnul de iarna al ursului brun.

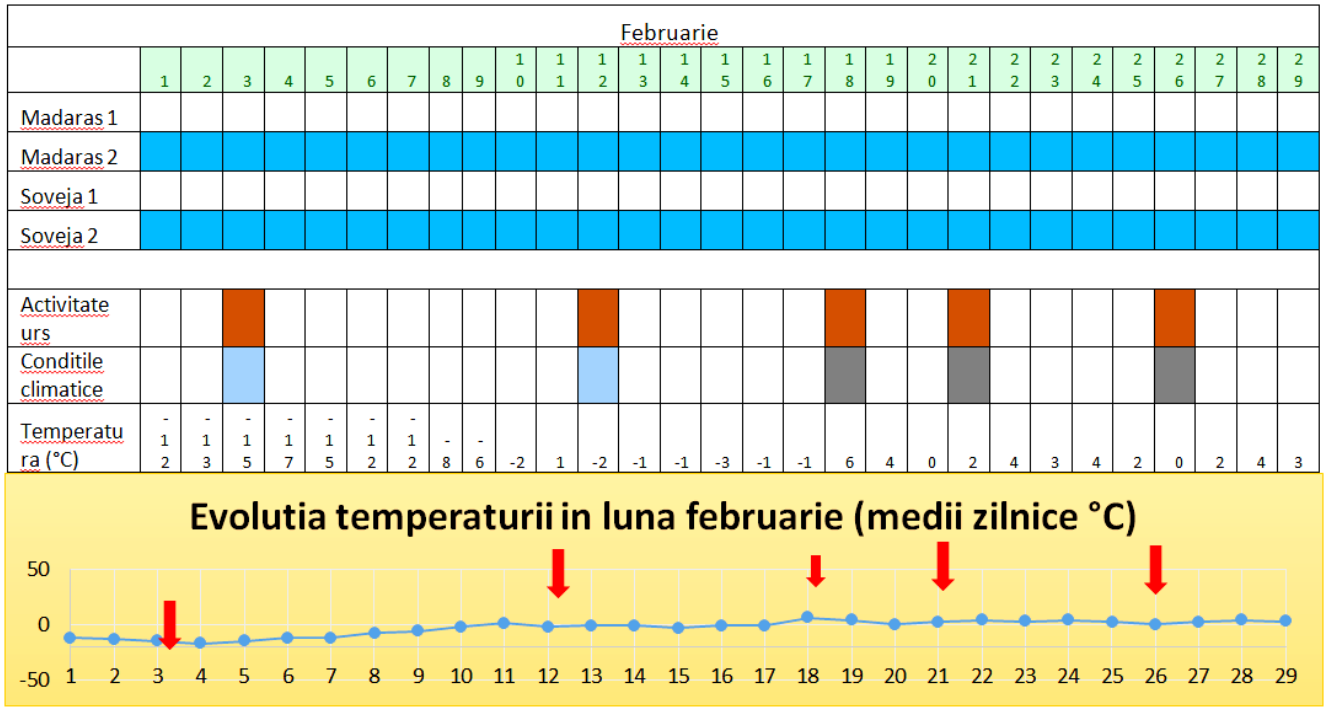

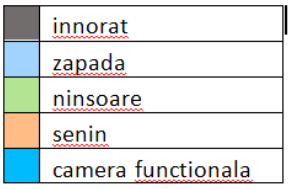

Inregistrare activitate ursi

03.02 Madaras: ursul din barlog apare la gura cavitatii unde este atacat de un alt exemplar de urs probabil mascul. Ursoaica se retrage in barlog iar exemplarul agresiv se retrage.
12.02 Madaras: in noaptea de 12.02 ursoaica iese din barlog pentru a manca zapada. Sta in apropierea cavitatii si mananca zapada timp de 14 minute.
18.02 Madaras: ursoaica iese din barlog si mananca zapada timp de cateva minute dupa care se retrage. Conditiile climatice se prezinta prin ceata si nebulozitate ridicata.
21.02 Madaras: ursoaica apare din nou in fata barlogului sa-si potoleasca setea din zapada ce a ramas in petice. Cer innorat.
26.02 Madaras: ursoaica apare din nou in fata barlogului sa-si potoleasca setea. Petrece 5 minute la intrarea barlogului de jos.

Fisa de monitorizare a unur barloguri active

Pe baza observatiilor realizate in etapele de monitorizare a barlogurilor ursilor s-a realizat o importanta documentare care sta in prezent la baza elaborarii unui articol stiintific care urmeaza a fi transmis spre publicare in prima jumatate a anului 2014. O importanta deosebita a actiunilor de monitorizare consta in faptul ca prin actiunea noastra s-a asigurat o protectie efectiva pentru zonele de iernare a ursilor, prezenta echipelor in teren constituit un factor descurajant al activitatilor perturbatoare. De asemenea etapele de teren au fost un bun prilej pentru identificarea a noi zone de iernare si pentru analiza etologiei ursilor pe durata iernii.

Concluzii ale activitatii de monitorizare:

- Urşii din Carpatii romanesti prefera sa petreaca iernile în bârlog, fara a hiberna, asa cum o fac alte specii;
- Somnul de iarna dureaza circa trei luni dar perioada de ocupare a barlogului, cel putin pentru ursoaicele care fata in anul respectiv poate sa se extinda cu cca. o luna;
- Bârlogul este in scorburi largi, sapat în sol sau amenajat în cavitaţi naturale, sub stânci, la distante relativ mari de asezari umane, in zone greu accesibile;
- Unii urşi pot ramâne activi tot timpul anului în condiţiile în care gasesc hrana suficienta. Acest comportament poate fi determinat si de existenta in apropierea home- range-lui a unei surse de

hrana continua, abundenta si facil de obtinut (deseuri menajere, resturi alimentare la puncte de colectare sau rampe de gunoi, puncte de hranire sustinute de managementul cinegetic);

- Durata somnului de iarna este direct proporţionala cu cantitatea de grasime acumulata pe timpul toamnei şi invers proporţionala cu cantitatea de hrana disponibila pe timpul iernii;
- Durata utilizarii barlogurilor de catre ursi este diferita in functie de sex si de existenta sau non existenta puilor. Femelele care au fatat pe timpul iernii in curs, raman in barlog pana la data la care puii sunt capabili fiziologic sa se deplaseze pe distante mai lungi. Masculii parasesc balogurile imediat dupa topirea zapezii, in jurul deatei de 15 martie;
- Nu exista o dependenta stricta de apropierea fata de o sursa de apa, ursii consumand pe timpul iernii zapada pentru a asigura necesarul de lichide;
- Nu a fost constatata o relatie directa intre fenomenele extreme generate pe fondul schimbarilor climatice si comportamentul ursilor pe durata somnului de iarna. Desi initial s-a plecat de la ipoteza ca iernile mai blande pot genera o schimbare comportamentala insotita de o depreciere a statusului biologic al femelelor gestante, nu au fost inregistrate date care sa confirme acesta supozitie. Comportamentul ursilor pe timpul somnului de iarna este marcat de instincte biologice si reflexe conditionate de un cumul de factori (temperatura, acumularea tesutului adipos, starea de sanatate, varsta, existenta puilor in varsta de un an, gestatie, calitatea adapostului, existenta si intensitatea factorilor perturbatori, etc);
- Perturbarea antropica a zonelor de iernare poate genera o mortalitate ridicata datorita abandonului puilor. Cea mai frecventa activitate perturbatoare este vanatoarea care, chiar daca nu are ca specie tinta ursul, este puternic invaziva mai ales daca se suprapune zonelor cu barloguri.

Reducerea fenomenului de abandon a puilor de urs datorat actiunile umane perturbatoare prin impunerea de restrictii in zonele favorabile si în perioada de hibernare si de cresterere a puilor

Protectia efectiva a barlogurilor de urs s-a realizat cu precadere prin urmatoarele demersuri:

- Au fost impuse restrictii privind implementarea unor planuri, programe sau activitati prin corelarea hartii localizarii barlogurilor de urs cu prevederile amenajamentelor silvice ale padurilor care au fost supuse procedurilor SEA si EA; Tuturor beneficiarilor proiectelor si planurilor din domeniul silvic li s-a solicitat furnizarea de informatii si analiza impactului planurilor asupra zonelor de iernare si crestere a puilor de urs;
- Analizarea in cadrul fiecarei Agentii judetene pentru Protectia Mediului din aria de implementare a proiectului, respectiv judetele Vrancea, Covasna si Harghita, a proiectelor cu posibil impact asupra locului si perioadei de crestere si hrănire a puilor de urs, si impunerea unui set de masuri restrictive in cadrul actelor de reglementare emise (avize, acorduri si/sau autorizatii de mediu);
- Transmiterea catre custozii si administratorilor Siturilor Natura 2000 a unor harti si adrese scrise prin care au fost informati cu privire la zonele importante pentru iernarea si cresterea puilor de urs;
- Implementarea in regim de urgenta a unor masuri de limitare a activitatilor umane si avertizare a populatiei/localnicilor in cazul identificarii unor barloguri de urs active in zone din vecinatatea unor asezari umane (un caz femela cu doi pui in zona Magura Odobesti si un caz femela cu trei pui la 75 de metrii de un restaurant din localitatea Baile Homorod/Harghita). In astfel de cazuri zonele au fost permanent monitorizate de ARMU si au fost montate cordoane de limitare a accesului şi texte printate de avertizare a populaţiei şi a turiştilor;
- Comunicarea permanenta cu membrii echipei SALVAMONT cu privire la existenta unor barloguri active de urs in vecinatatea traseelor turistice montane;
- Implementarea in cadrul actiunii D4 a unor activitati de informare si promovare a necesitatilor de protectie efectiva a zonelor de ieernare si crestere a puilor de urs;
- Continuarea monitorizarii barlogurilor active de urs atat prin implementarea planului After LIFE, dar si prin implementarea unui grant oferit de catre National Geographic SUA.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Baza de date GIS cu informatii privind barlogurile de urs si zonele de iernare	C4	August 2012	August 2012
Harta complexa privind barlogurile de urs si zonele de iernare	C4	August 2012	August 2012
Monitorizarea permanenta a barlogurilor si protectia acestora	C4	Anual intre lunile noiembrie si martie	Anual intre lunile noiembrie si martie
Raport privind zonele de iernare, monitorizarea barlogurilor si impactul schimbarilor climatice asupra somnului de iarna	C4	Septembrie 2013	Septembrie 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Harta barloguri și zone cu barloguri, print screen la baza de date si fisa de monitorizare – Inception Report 2010
- Raport privind identificare și monitorizarea bârlogurilor in anul 2010 – Mid term Report 2011
- Raport privind identificarea și monitorizarea bârlogurilor in anul 2011 – 2012 Progress report 2012
- Harta privind locatia barlogurilor si a zonelor de iernare – iunie 2013

Anexe atasate acestui raport:

- Raport privind identificarea și monitorizarea bârlogurilor in anul 2012 – 2013 (anexa nr 11)
- Raport privind zonele de iernare, monitorizarea barlogurilor si impactul schimbarilor climatice asupra somnului de iarna (anexa nr 12)

Acțiunea C5: Lobby pentru adoptarea de către Ministerul Mediului (MM) și Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale (MADR), a unui ghid metodologic privind metodele optime de evaluare a populației de urs brun

Activitatea de lobby, in sensul corect și legal stabilit in România in anul 2011, este o activitate nouă în mediul organizațional și instituțional in care s-a desfășurat proiectul. În acest context experiența in acest domeniu a echipei proiectului a fost inexistentă la momentul demarării activităților, chiar fiind ingreunată de faptul că partenerul responsabil de acțiune este o instituție publică. Activitățile de lobby pentru adoptarea de către Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice (MMSC, fost Ministerul Mediului, Ministerul Mediului și Pădurilor) a Ghidului pentru estimarea populației de urs brun, s-au concentrat asupra grupurilor de persoane implicate în la nivel național în conservarea carnivorelor mari. În cazul acestei activități, grupul țintă principal este reprezentat de membrii Grupului Național de Lucru pentru Conservarea Carnivorelor Mari (GNLCCM), creat în anul 2007 cu rolul unui organism tehnic de suport in deciziile MMSC privind gestionarea carnivorelor mari.
Activitățile de lobby au demarat fortuit in cadrul a două reuniuni organizate de reprezentanții MMSC, prima în martie 2010 și cea de a doua în aprilie 2010, întâlniri în cadrul cărora echipa proiectului LIFEURSUS a prezentat obiectivele proiectului și acțiunile propuse pentru dezvoltarea ghidului. Acest prim pas ce a presupus prezentarea transparentă a intențiilor a avut rolul de a asigura o minimă implicarea responsabilă a factorilor interesați în următoarele dezbateri. Al doilea pas a fost dezvoltarea unui protocol pentru acțiunile de lobby și de organizare ateliere de lucru și seminarii, bazat pe poziția fiecărei organizații reprezentate in GNLCCM. Protocolul, livrabilă în cadrul proiectului a fost încheiat la sfârșitul lunii iunie 2010, a fost revizuit la solicitarea finanțatorului și retransmis in forma revizuită în anul 2011.

Următorul pas a fost făcut în februarie 2011, prin organizarea în cadrul proiectului, a unui atelier de lucru inter-instituțional cu persoanele implicate în conservarea ursului brun, majoritatea membrii ai GNLCCM și reprezentanți ai asociațiilor de vânătoare (anexat lista participanți și minuta). Atelierul a fost organizat pentru o perioadă de două zile, prima zi fiind rezervată prezentării primei versiuni a ghidului (realizată pentru echipa proiectului pentru implementarea demonstrativă) și a doua zi discuțiilor libere privind populația de urs brun.

Participanți la GNLCCM organizat in februarie 2011

Atelierul a fost organizat în conformitate cu protocolul elaborat, in Lepsa, judetul Vrancea, pe 23 și 24 februarie 2011. Costurile de cazare a oaspeților și de catering au fost suportate din bugetul proiectului. Participanții au făcut comentarii la versiunea de lucru a ghidului, comentarii ce au fost luate in considerare. De asemenea au indicat probleme ce pot apare la implementarea metodelor, indeosebi considerând variații ale temperaturilor și precipitațiilor.
Un al doilea atelier de lucru a fost organizat la data de 30 martie 2011, cu participarea managerilor fondurilor cinegetice din județele Covasna și Harghita. Atelierul a fost organizat la sediul APM Covasna, obiectivul fiind de a obține un feed-back de la o categorie importantă a grupului țintă final al

ghidului. Rezultatele workshop-ului au fost pozitive, managerii manifestând interes în a participa la activitățile de teren și de asemenea de a oferii informații utile implementării activităților.

Întâlnire in Covasna cu gestionari ai fondurilor cinegetice

Datorită modificărilor administrative din anul 2010, Departamentul Păduri și Vânătoare din cadrul Ministerului Agriculturii a fost transferat la Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, împreună cu toate responsabilitățile legate de vânătoare și de gestionare a faunei sălbatice. Urmare modificărilor instituționale Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale nu a mai fost considerat ca fiind o țintă pentru lobby, membri ai instituțiilor subordonate (cu atribuții limitate in domeniul faunei sălbatice) fiind reprezentate în grupul de lucru.

Un al doilea atelier de lucru a fost planificat în prima jumătate a anului 2012, cu scopul de a prezenta rezultatele activităților de teren și rezultatele parțiale membrielor GNLCCM. Pentru această a doua întâlnire, după discuții cu doamna Director Alina Frim din cadrul MMSC, am profitat de oportunitatea de a prezenta rezultatele parțiale în cadrul reuniunii organizate la cererea echipei proiectului LIFE07/NAT/IT/000502. La această întâlnire ce a avut loc în perioada 6-7 martie 2012, au fost prezentate rezultate parțiale din primele sesiuni de colectare date din teren nefiind inregistrate din partea participanților comentarii sau idei suplimentare altele decât cele discutate la întâlniriile anterioare.

In perioada septembrie 2011 și decembrie 2012, membrii echipei noastre au profitat de alte ocazii pentru a menține vie atenția oficialilor asupra oportunității adoptării unei noi abordări in ceea ce privește estimarea populației de urs. În 18 octombrie 2011 d-nei Director Mirela Pantilie din cadrul Agenției Naționale pentru Protecția Mediului și d-nei director Alina Frim din cadrul MMSC li s-au prezentat rezultate parțiale obținute din teren. În 24 ianuarie 2012 s-a discutat cu domnul Nicolae Manta din cadrul MMSC aspecte privind calendarul viitor pentru realizarea ghidului și rezultatele preliminare. În cadrul unei sedințe convocate de urgență de către d-na Rovana Plumb, Ministrul Mediului, in data de 24 septembrie 2012, la care au participat reprezentanți ai MMSC, GNM, Organizații Neguvernamentale, gestionari ai fondurilor cinegetice, au fost prezentate pe scurt atât necesitatea unei noi abordări in ceea ce priveste estimarea populației de urs și cât și rezultatele parțiale obținute. Discuțiile in situațiile menționate anterior, cu privire la activitatea din proiect au fost posibile datorită interesului diferitelor părți, de a afla rezultate ale proiectului dar mai ales datorită dezbaterilor în jurul numărului de urși din România. Alte întâlniri considerate oportunități de a intra în contact cu organizații din grupul țintă, pentru promovarea rezultatelor acțiunii C1 au fost organizate de diverși beneficiari cu suportul ICAS Brașov în martie și august 2012. La aceste întâlniri de lucru au participat membrii ai GNLCCM și reprezentanți ai gestionarilor de fonduri cinegetice cu care au fost discutate detalii tehnice și probleme ce au fost sesizate în cadrul activităților desfășurate pentru realizarea ghidului. Raportul de activitate preliminar a fost prezentat într-o întâlnire scurtă domnului Nicolae Manta din cadrul MMSC în decembrie 2012.

În anul 2013, după finalizarea raportului de activitate, în 7 iunie managerul proiectului a avut o întâlnire cu domnul Director Florian Udrea din cadrul MMSC pentru a-l informa asupra finalizării ghidului și a-l invita personal la workshopul final planificat pentru perioada 24-26 iunie. În cadrul workshopului au fost invitați atât membrii ai GNLCCM cât și reprezentanți ai altor factori interesați precum autorități publice de mediu, institute de cercetare, universități, asociații de proprietari/administratori de pădure și ai gestionarilor de fonduri cinegetice. Atelierul de lucru a avut loc in localitatea Lepșa din județul Vrancea, fiind prezenți 22 de invitați (minuta cu lista de participanți inclusă in anexe). Discuțiile s-au purtat indeosebi pe aspectele tehnice și modul in care metodele au fost aplicate. Comentariile și sugestiile participanților au fost luate în considerare și parte dintre ele au fost incluse în varianta revizuita a ghidului.

In 19 septembrie 2013 a avut loc o nouă întâlnire cu domnul Director Florian Udrea și domnul Nicolae Manta în care a fost prezentat raportul de activitate și ghidul revizuit dar și perspective de viitor privind estimarea populației de urs. La această întâlnire s-a luat decizia finală privind aprobarea ghidului, cu condiția asigurării asistenței tehnice de către echipa proiectului la solicitarea MMSC sau a altor factori interesați.
Soluțiile tehnice propuse in ghid au fost prezentate in cadrul celui de al V-lea Congres Anual de Zoologie al Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa", ce a avut loc în București in perioada 20-23 noiembrie 2013.

Finalitatea activității este reprezentată de aprobarea respectiv editarea Ghidului pentru estimarea populației de urs brun. Acesta a fost lansat cu ocazia evenimentului de inchidere a proiectului desfășurat în perioada 13-15 noiembrie 2013.

Livrabila	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Protocol pentru întâlniri	C5	July 2010	July 2010
Protocol pentru întâlniri	C5	July 2012	June 2011
Atelier de lucru pentru prezentare Ghid metodologic	C5	June 2013	June 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Protocol organizare întâlniri si ateliere de lucru – Inception Report 2010
- Varianta revizuită - 2011

Anexe atasate acestui raport:

- Minuta intalnire GNLCCM februarie 2011(anexa nr 13)
- Lista participanți GNLCCM februarie 2011(anexa nr 14)
- Minuta cu lista experti consultare/aprobare ghid final - Iunie 2013(anexa nr 15)

Acţiunea C6: Implementarea la nivelul întregului proiect de actiuni demonstrative tip sisteme de protecţie agricole prin utilizarea echipamentelor si/sau substantelor repelente pentru protectia culturilor , efectivele de animale

Având un regim de hrană omnivor, ursul brun poate fi considerat din punct de vedere al comportamentului legat de procurarea hranei o specie oportunistă, care, în funcţie de oferta trofică existenta în teritoriul acoperit, alege cea mai facilă sursă. Suprapunerea arealului de distribuţie a ursului brun cu numeroase zone cultivate sau utilizate de fermieri pentru creşterea animalelor domestice, crează numeroase contexte în care urşii aleg să se hrănească cu fructe, cereale sau animale domestice din livezile sau fermele în care sistemele de protecţie sunt insuficiente sau chiar lipsesc. De aici pornesc numeroase conflicte soldate adesea cu victime din rândul ambelor tabere implicate.

Obiectivul acestei actiuni a constat in prevenirea şi reducerea conflictelor între urşi şi populaţiei locale la Covasna, Vrancea şi Harghita, prin punerea în aplicare a unor actiuni demonstrative in care se utilizeaza sisteme de garduri electrificate, echipamente si/sau substante repelente pentru protectia culturilor si animalelor domestice.

Conflictele om-urs au creat pe parcursul timpului numeroase victime umane şi s-au soldat adesea cu importante represalii asupra speciei. Astfel, în arealul proiectului, cu toate că nu s-au înregistrat pierderi de vieţi omeneşti, în perioada 2008-2013 aproximativ 50 de exemplare de urşi au fost braconate fiind capturate de localnici cu ajutorul unor laţuri metalice montate în jurul culturilor, livezilor sau în locurile de trecere. Raportat la numărul de indivizi raportaţi oficial în cele trei judete, se poate estima că 1-2% din urşi sunt probabil ucişi anual numai prin acţiuni de braconaj pentru protecţia şeptelului şi culturilor agricole.

Un număr mare de atacuri ale urşilor au şanse mari de succes din **cauza sistemelor rudimentare** de protecţie a fermelor, culturilor sau gospodăriilor rurale. În acest fel apar multe pierderi de animale domestice, stupi, fructe sau cereale, uneori existând chiar riscul de pierderi de vieţi omeneşti. În urma acestor situaţii apare o psihoză în mintea localnicilor care are ca efect o reacţie violenţă împotriva prădătorilor cu care aceştia intră în contact.
Prezentarea în rândul localnicilor a avantajelor implementării unor metode şi sisteme eficiente de protecţie a proprietăţilor sau îndepărtare a urşilor poate preveni activităţile ilegale de braconaj cinegetic şi totodată reducerea mortalităţii în rândul acestei specii. Dovedirea beneficiilor aduse de aceste sisteme, pentru oameni şi animale, cu siguranţă va conduce la o rată scăzută a braconajului şi la reducerea adversităţii populatiei în ceea ce priveşte urşii.

Intr-o prima faza a fost realizata o analiza a eficientei sistemelor de protecţie existente in acele locaţii unde au fost semnalate pagube. Diversitatea sistemelor existente arată inventivitatea fermierilor, diverse marimi de garduri, specii de câini, utilizarea de mijloace sonore, fizuale un spectru larg de măsuri implementate. Unele dintre ele ar fi putut funcţiona însă ele nu au fost corect implementate. Protecţia existentă la locaţiile unde au avut loc pagubele a fost clasificate în patru clase:

- Clasa IV – fără sisteme de protecţie – nu opreşte ursul
- Clasa III – măsuri ineficiente, inutile in faţa ursului – acesta poate trece fără nicun fel de probleme obstacolele (ex. câini ineficienţi sau legaţi, garduri de sârmă)
- Clasa II – masuri parţial eficiente, bine construite dar prost utilizate sau construite greşit – ursul poate să treacă de obstacole din una sau mai multe încercări provocând daune şi sistemului de protecţie (ex. garduri electrice montate sau întreţinute defectuos, paza umana cu caracter temporar, neglijenţă in conducerea animalelor)
- Clasa I – măsuri eficiente – ursul trece extrem de greu sau profită de reguli de la procesul de funcţionare a sistemului (ex. garduri electrice dublate de câini protecţie umană, grajduri închise, câini potriviţi)

Numărul de incidente pe clase de eficiență

Clasa	IV	III	II	I
Nr. incidente	217	208	203	72*

*Din cele 72 de situații în 28 paguba s-a produs în afara sistemului de protecție existent, pe perioada de activitate diurnă (ex. păşunat, adăpat)

Din perspectiva repartiției pe județe a pagubelor, se poate constata că în județul Vrancea numărul incidentelor este mai redus. Acest fapt poate fi pus pe seama unor structuri diferite a habitatelor, comparativ cu zonele cu pagube frecvente din județele Covasna şi Harghita. O altă explicație este experiența dobândită de către fermierii ce au fost implicați în proiectele anterioare (LIFE02NAT/RO/8576 şi LIFE05NAT/RO/000170) ce a contribuit la păstrarea sistemelor tradiționale (câini şi selecția locurilor de înnoptare) în armonie cu adoptarea unora noi (gardurile electrice).

În urmatoarea etapa a proiectului, cele 12 sisteme complete de garduri electrice existente în baza materială a proiectului LIFE05NAT/RO/000170 au fost transferate catre ACDB împreună cu accesoriile de montaj şi instrumentele de masura. În luna mai 2010 au fost achiziţionate de părţi componente pentru fabricarea de 30 sisteme de protecţie cu caracteristici tehnice diferite şi s-au construit alte sisteme de avertizare acustice sau vizuale (cu cordoane, steaguri textile, mori eoliene mici, sisteme de avertizare sonoră, substanţe), necesare pentru a finaliza Sistemele de garduri electrificate. Incepând cu sfârşitul lunii mai 2010 au fost instalate anual circa 30 de sisteme complexe de protecţie a stânelor, fermelor de albine, culturi şi livezi in locurile unde au fost raportate pagube provocate de urşi.

Implementarea anuala a sistemelor de protectie

Aplicarea cu scop demonstrativ în cadrul acțiuni C6 din cadrul proiectului a unor metode eficiente de protecție a avut principalul rol de a promova sisteme moderne de protecție a fermelor, culturilor şi gospodăriilor. În plan secund activitatea a vizat reducerea nivelului pagubelor în zona proiectului.
În cadrul activității C6 au fost montate un număr de 124 de sisteme de protecție în întreg arealul proiectului. Deoarece promovarea sistemelor a fost obiectivul central, in situațiile în care beneficiarul sistemului s-a dovedit a fi un promotor bun al sistemului și un beneficiar serios, a beneficiat repetat de serviciile de montare a gardurilor.

Sistemele de protectie utilizate de echipa LIFEURSUS sunt descries pe larg in “Metodologia pentru implementarea sistemelor de protecţie a culturilor agricole, şeptelului şi stupinelor în vederea reducerii pagubelor produse de urşi” (anexata la inception report) si au fost compuse din urmatoarele:

- garduri electrificate;
- sisteme de sperietori acustice
- substante repelente;
- snururi cu stegulete;
- conditionari adversive

Numărul de sisteme mixte de protecție montate în fiecare an de proiect

Anul	2010	2011	2012	2013
Nr. sisteme	30	29	34	31

Ca principiu general gardurile au fost montate în locații unde la începutul sezonului de pagube produse şeptelului (mai-iunie) au vut loc pagube sau a existat o tentativă. Parte din echipamente au fost păstrate pentru perioada de toamnă pentru a fi montate în scop demonstrativ la culturi şi livezi. În perioada

201-2013 cele mai multe sisteme de protecție au fost montate la stâne de oi și capre și la ferme de bovine (tab.16). În unele cazuri nu obiectivele protejate au fost ferme cu oi, vaci și albine cuprinse într-o singură fermă.

Număr de sisteme mixte de protecție implementate pe categorii de obiective protejate

Obiectivul	Ferme bovine	Stâne oi și/sau capre	Culturi	Gospodării izolate sau în intravilan	Stupină	Livadă
Nr. sisteme	18	50	22	14	9	11

Deoarece proiectul și-a propus să promoveze mai multe tipuri de metode de prevenție a pagubelor, s-a preferat funcție de caracteristicile obiectivelor implementarea uno sisteme mixte formate din gard electric ca sistem de bază și metode vizuale, sonore și olfactive .

Sisteme mixte implementate

Sistem implementat	Nr. sisteme
Garduri electrice	50
Gard electric, sisteme acustice, vizuale	36
Gard electric, sisteme acustice, vizuale, olfactive	21
Gard electric, substanțe repelente	17

Fiecare sistem a fost monitorizat fiind verificată apariția unor noi pagube și condițiile în care s-au manifestat cu scopul de a îmbunătății protecția fermelor și gospodăriilor. Din cele 124 de sisteme montate, în 7% din locații au avut loc alte pagube la livezi si culturi agricole sau sistemul nu a funcționat la randament maxim animalul reusind să treacă de sistem însă nu a produs pagube fiind îndepărtat de câini sau de oameni.
Sistemele montate s-au dovedit a fi funcționale, nemafiind înregistrate pagube în interiorul obiectivului protejat. În cazul protecție animalelor domestice, prezența sistemelor mixte susținută de prezența unor câini eficienți de pază s-a dovedit a fi soluția optimă. Considerând că cele 124 de sisteme au contribuit la reducerea incidentelor, putem afirma că implemenatearea lor au redus numărul incidentelor cu 21% în întreg arealul proiectului, raportat la 474 incidente înregistrate in perioada 2010-2013. Cu toate acestea valoarea reală a sistemelor implementate este caracterul demonstrativ și faptul că beneficiarii sistemelor au constituit un model pentru fermierii din zonă. De asemenea impleicarea echipei proiectului în reducerea pagubelor a avut un impact social, echipa fiind informată continuu asupra problemelor apărute.

Analiza cost beneficiu a implementării sistemelor de protecție

In cazul în care se doreşte promovarea unui plan integrat de conservare a carnivorelor mari, situaţia existentă la nivelul activităţilor de păstorit trebuie cunoscută în detaliu pentru adaptarea măsurilor orientate spre scăderea dimensiunii conflictelor dintre carnivorele mari şi crescătorii de animale şi optimizarea eficientă a sistemului de acordare a despăgubiriilor. Având în vedere imaginea negativa creată de către carnivorele mari în randul crescătorilor de animale, ne-am propus în primul rând să identificăm o cale cât mai eficientă de a reduce nivelul pagubelor produse. De asemenea, pe lângă implementarea unui sistem de garduri electrice, s-a analizat care este nivelul apropiat de realitate al pagubelor produse de carnivorele mari asupra septelului dar si a culturilor agricole, stupinelor și livezilor.

Analiza cost beneficiu a fost realizată din două perspective:

a. Perspectiva impactului financiar direct al proiectului
b. Perspectiva impactului financiar pe termen scurt a beneficiarilor

Pentru analiza cost beneficiu a proiectului am luat în considerare toate cel 124 sisteme implementate, precum și cele 474 incidente înregistrate pentru perioada 2010-2013 perioada de implementare a proiectului LIFE08NAT/RO/000500. Valoriile obținute au fost raportate la costurile de implementare a activității C6. Considerând pierderi medii pe fiecare categorie de obiective protejate am calculat pierderea potențială în lipsa implementării sistemelor de protecție.

a. Perspectiva impactului financiar direct al proiectului

Considerând că fiecare sistem de protecție implementat in actiunea C6 în perioada 2010-2013 a oprit minim un incident pe an, **limita minima a pagubelor evitate este de cca. 62.000 Euro**

Estimarea valorii pagubelor probabile in lipsa sistemelor de protectie inplementate de proiectul LIFEURSUS

Categoria pagubă	Nr. incidente	Pierderi estimate (lei)	Pierderi estimate (euro)*
Animale total	82	186,264	41,857
Culturi total	22	65,594	14,740
Livezi total	11	1,760	396
Stupine total	9	20,893	4,695
TOTAL	124	274,512	**61,688**

În cadrul activității C6, costurile aferente echipamentelor și consumabilelor utilizate pentru cele 124 de garduri au ajuns la 13.923 Euro, costul mediu calculat pentru un sistem mixt fiind de cca. 464 euro cu consumabile incluse. Considerând valoarea pagubelor potențiale în lipsa sistemelor de protecție, raportul cost – beneficiu este de 0.22, astfel spus, considerând principiul precauției, **valoarea pagubelor potențiale ar fi putut fi de 4 ori mai mare decât valoarea sistemelor implementate**.

b.Perspectiva impactului financiar pe termen scurt a beneficiarilor activității

Considerând că beneficiarii sistemelor de protecție au ales să își achiziționeze sistemele proprii de protecție și considerând o durată minimă de 5 ani de implementare a acestora, **pierderile evitate**, considerând un incident pe an în cazul fiecărui beneficiar, **sunt de cca. 183.000 euro raportate la o investiție totală de cca. 33.000 Euro** (cca. 464 Euro de fiecare beneficiar).

Estimarea valorii pagubelor ce pot fi evitate de beneficiarii activității C6 în următorii 5 ani, prin utilizarea propriilor echipamente.

Categoria pagubă	Nr. incidente	Pierderi estimate pe 5 ani (lei)	Pierderi estimate pe 5 ani (euro)*
Animale total	**48**	**558,133**	**125,423**
Culturi total	**13**	**193,801**	**43,551**
Livezi total	**7**	**5,600**	**1,258**
Stupine total	**5**	**58,036**	**13,042**
TOTAL	**73**	**815,570**	**183,274**

Din discuțiile avute cu beneficiarii activității C6, echipa proiectului estimează că la fiecare sistem implementat în cadrul proiectului LIFEURSUS, anual începând cu 2011, cel putin încă două sisteme au mai fost montate și utilizate, de către fermierii vecini. Astfel putem estima că în zonele unde au fost

aplicate demonstrativ sisteme de protecție, în prezent există un număr de cca. 200-300 ferme, gospodării, stupine, livezi și culturi protejate cu sisteme moderne de protecție precum gardurile electrice. Din perspectiva rentabilității sistemelor mixte de protecție, acestea sunt fără dubiu rentabile în cazul fermelor de bovine, porcine, cabaline, a culturilor de porumb și a stupinelor . În zonele in care prezența ursului este permanentă, gardul devine rentabil chiar din primul an de folosință, considerând probabilitatea ca ferma/stâna să fie cel puțin o dată pe an ”vizitată” de urs. Dacă considerăm că implementarea unor sisteme de protecție poate fi realizată si cu costuri mai reduse decât cele estimate (464 euro), datorită scăderii prețurilor echipamentelor, sistemele de protecție devin rentabile din primul an și în cazul fermelor de ovine și caprine și a altor culturi.

Estimarea rentabilității sistemelor mixte de protecție

Obiectiv	Medie pierdere/ Incident	valoare unitară (lei)	Pierderi incident (lei)	Pierderi/ incident (euro)*	Cost sistem mixt (euro)	Rentabilitate la un an folosință (>1 rentabil)
bovine	1.0 buc	3500	3645	819	464	1.8
ovine si caprine	4.6 buc	400	1853	416	464	0.9
porcine	2.2 buc	900	2000	449	464	1.0
iepuri	5.3 buc	50	263	59	464	0.1
pasari	17.7 buc	30	530	119	464	0.3
bubaline	1.0 buc	4000	4000	899	464	1.9
cabaline	1.6 buc	3000	4667	1049	464	2.3
porumb	1.5 ha	2000	2982	670	464	1.4
ovaz	0.8 ha	1500	1214	273	464	0.6
grâu	0.4 ha	1500	615	138	464	0.3
alte culturi	0.5 ha	1500	788	177	464	0.4
livadă	4.0 pomi	40	160	36	464	0.1
stupina	4.6 stup	500	2321	522	464	1.1

Diseminarea informatiilor privind eficienta sistemelor de protectie a culturilor si fermelor de animale

După finalizarea evaluării eficientei sistemelor de protectie, au fost desfasurate acțiuni de diseminare a informațiilor obținute. A fost tipărit un pliant pentru a explica modul în care funcționează sistemele și care este eficiența sistemelor de protecție, dar cel mai mare impact a fost efectul concret în reducerea daunelor.
Pliantul a fost realizat de către ACDB și a fost tipărit în format A4 într-un număr de 500 exemplare. Pliantul intitulat "Echipamente și sfaturi pentru reducerea pagubelor produse de ursi" include informații despre proiectul LIFEURSUS, descriere elementele care favorizeza producerea pagubelor, prezinta metodele pentru reducerea pagubelor (garduri electrice, snururi cu stegulete, sisteme acustice-vizuale, substante repelente, caini de paza) și arata cititorului cateva sfaturi pentru managementul terenurilor din vecinatatea fermelor, culturilor și livezilor. Promovarea acestor sisteme de reducere a pagubelor produse de ursi s-a realizat in cadrul intalnirilor neoficiale cu fermieri, proprietari de culturi agricole, padurari si vanatori. De asemenea ori de cate ori echipa LIFEURSUS s-a deplasat in teren pentru analiza si atestarea unor pagube semnalate de autoritati au fost diseminate materiale si au fost impartasite opinii si solutii pentru reducerea pagubelor. Echipa LIFEURSUS a fost solicitata în numeroase ocazii pentru oferii expertiză tehnică crescătorilor care au dorit să cumpere astfel de sisteme.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Raport anual privind implementarea sistemelor de protectie	C7	Anual in luna noiembrie	Anual in luna decembrie
Implementarea anuala a sistemelor de protectie	C7	Anual intre lunile mai si octombrie	Anual intre lunile mai si octombrie
Pliant	C7	-	Ianuarie 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Tabel cu locatiile unde ai fost amplasate sisteme de protective și Harta cu locatiile - Inception Report 2010
- Raport privind implementarea sistemelor de protectie pentru anul 2010 - Mid term Report 2011
- Raport privind implementarea sistemelor de protectie pentru anul 2011 – Progress report 2012
- Raport privind implementarea sistemelor de protectie pentru anul 2012 – scrisoare catre CE iunie 2013

Anexe atasate acestui raport:

- Raport privind implementarea sistemelor de protectie pentru anul 2013(anexa nr 16)
- Pliant “Echipamente si sfaturi pentru reducerea pagubelor produse de ursi” (anexa nr 17)

Actiunea C7 Analiza degradarii si fragmentarii habitatelor utilizate de ursii bruni

- Reducerea fragmentării şi degradării habitatelor prin realizarea unor propuneri de asigurare a conectivitatii siturilor Natura 2000 dedicate conservarii speciei *Ursus arctos*.
- Raport privind fragmentarea şi degradarea habitatelor.
- Bază de date utilă evaluării adecvate a viitoarelor planuri, programe şi proiecte.

În prima perioadă a desfăşurării proiectului au fost colectate şi prelucrate digital toate seturile de date brute (caracteristicile terenurilor, topografie, altitudinea, distanţă faţă de localităţi, drumuri, căi ferate, punctele de hrănire, etc.) necesare analizei degradarii şi fragmentarii habitatului ursului brun. Aceste date au fost completate cu datele GIS colectate în cursul deplasărilor pe teren referitoare la starea de conservare a habitatelor, semnele de prezenţă a urşilor, locaţiile accidentelor rutiere şi feroviare etc. Aceste date sunt centralizate in baza de date GIS a proiectului realizat în cadrul Acţiunii A2.

Pe baza datelor s-a efectuat **analiza GIS** propriu zisă a gradului de degradare şi fragmentare a habitatelor prin parcurgerea urmatorilor paşi procedurali: rasterizarea celor 7 straturi de bază, parametrizarea factorilor de calitate a habitatelor, realizarea modelelor generale al calităţii habitatului (Habitate Suitabiliy Model, HSM) prin prelucrarea matematică a straturilor de bază în funcţie de parametrizare a factorilor. Ţinând cont de diferenţele sezoniere de utilizare a habitatelor de către urs s-a generat 4 modele diferite pentru cele 4 sezoane: somnul de iarnă (15 noiembrie – 31 martie), perioada de hypofagie şi reproducere (1 aprilie - 15 iunie), perioada fructelor de pădure (15 iunie-31 august), respectiv perioada de hyperfagie (1 septembrie -15 noiembrie). Această abordare a fost necesară pentru a evidenţia în mod ştiinţific concentrările urşilor în diferite zone în diferite perioade ale anului. Din cele patru modele obţinute s-a putut obţine şi un model general al calităţii habitatului, care a servit în continuare ca baza de calcul pentru studiul gradului de degradare şi fragmentare a habitatului ursului brun.

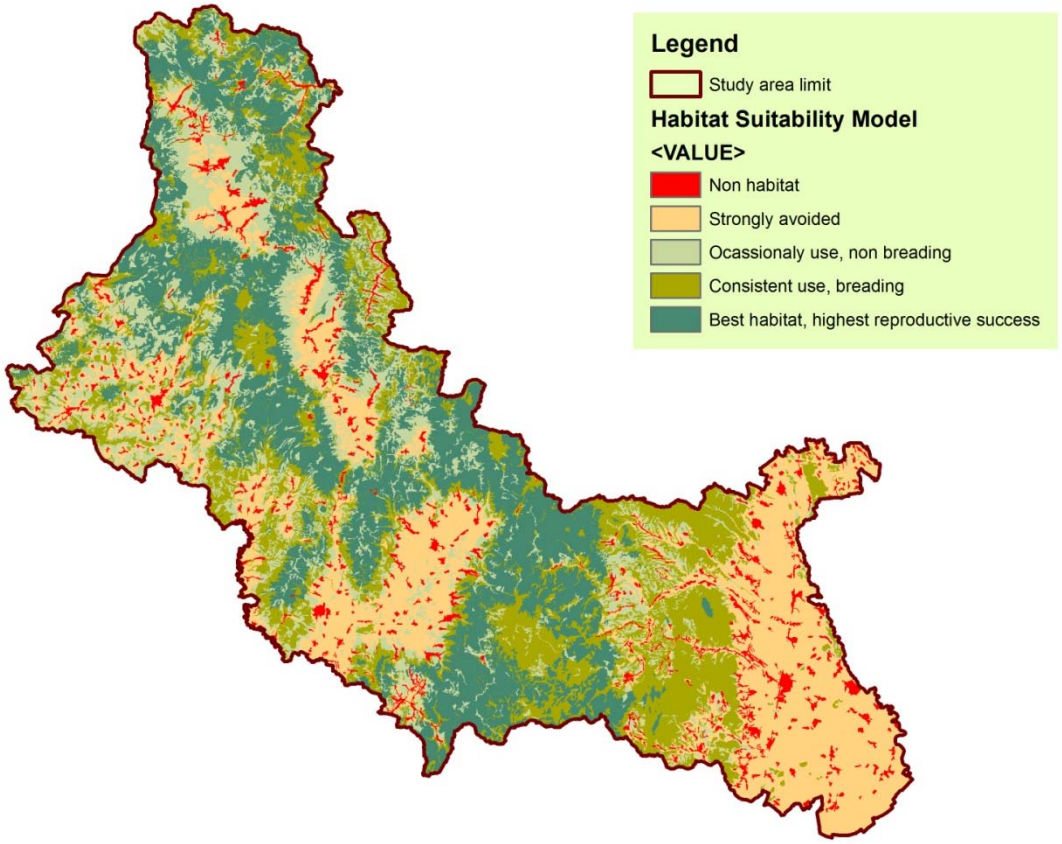

Modelul calităţii habitatului

Pe baza datelor colectate in timpul deplasarilor pe teren, coroborate cu datele privind zonele de risc pentru coliziuni sau a unor proiecte de infrastructura cu potential caracter de fragmentare a unor coridoare ecologice s-a efectuat revizuirea modelului.

În urma procesului de generare a zonelor de habitat favorabil (*Habitat patch*) a rezultat o hartă cu reprezentarea fragmentelor de habitat. Acestea au fost divizate în trei categorii, fragmente suficient de mari pentru a susţine o populaţie viabilă (*Population patch*), fragmente care încă pot asigura reproducerea cu succes a speciei (*Breeding patch*) şi fragmentele care sunt utilizate doar ocazional sau ca stepping stones pentru deplasarea urşilor (*Dispersal patch*) S-a creat rasterului cu „costul de deplasare", factor este invers proporţional cu favorabilitatea habitatului şi reprezintă rezistenţa opusă a tipului de habitat faţă de deplasarea urşilor. In etapa urmatoare s-au definit zone centrale (*Core Areas*) astfel încât acestea să cuprindă siturile Natura 2000 incluse în proiect, parcurile naţionale şi zonele cu habitat foarte favorabil care au o şansă mare de a fi păstrate pe termen lung. Între aceste zone s-a generat la rând coridoarelor ecologice potenţiale. Coridoarele au fost prioritizate, şi s-a unit coridoarele prioritare. La analizele ulterioare au fost folosite coridoarele de 5 şi 10 %, care reprezintă procentul de 5% şi 10% cel mai permeabil din peisaj.

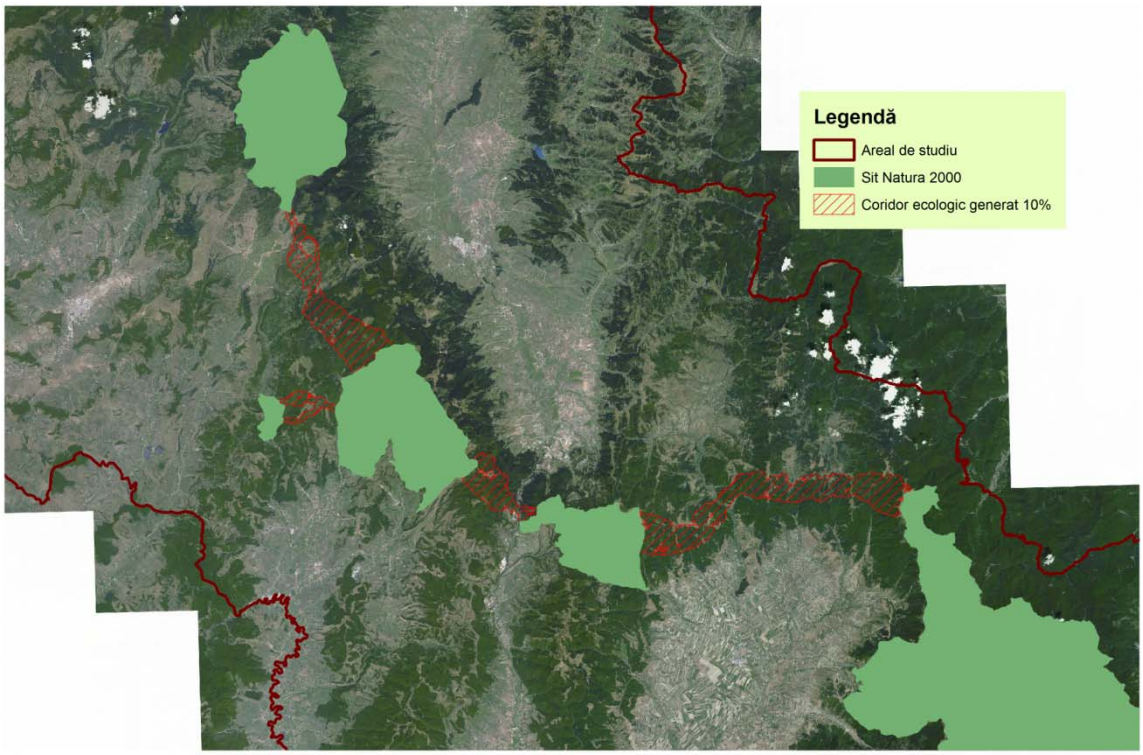

Coridoarele ecologice generate care asigură conectivitatea siturilor Natura 2000

Pentru analiza riscului indus de infrastructura s-au suprapus coridoarele obţinute cu reţeaua de transporturi rutiere şi feroviare, procedeu prin care au fost evidenţiate potenţialele **hot-spoturi** care pot influenţa în mod negativ conectivitatea siturilor Natura 2000 incluse în proiect şi a altor zone de habitat de calitate ridicate. Au fost identificate 11 astfel de zone, unde trebuie întreprinse în viitor acţiuni de conservare sau restabilire a conectivităţii ecologice. Aceste hot-spoturi au fost analizate mai amănunţit, prin generarea coridoarelor bazate pe hărţi de rezoluţie mare (rastere de 25x25m) şi s-a efectuat analiza SWOT a acestora. În urma deplasărilor s-au colectat permanent date de teren din aceste zone (observaţii directe, urme, accidente rutiere şi feroviare, pagube produse), care au servit la ridicarea gradului de credibilitate a modelului matematic.

S-au reprezentat barierele de deplasare care pot împiedica sau îngreuna deplasarea animalelor prin punctele critice identificate. S-a generat o hartă complexă reprezentând efectul cumulativ al barierelor ecologice. Din modelul general a calităţii habitatelor se pot extrage acele zone care au pierdut total

favorabilitatea pentru specia urs. În arealul de studiu al proiectului s-a putut identifica 473.000 de ha de astfel de terenuri. Este de remarcat faptul că în cele 6 ani premergătoare efectuării analizelor extinderea acestor terenuri a crescut cu 51.000 ha, fapt care indică un fenomen de degradare a habitatelor. Dintre toate categoriile de terenuri au fost cel mai puternic afectaţi pădurile de foioase şi mixte precum şi pajiştile şi păşunile naturale sau seminaturale.

În urma efectuării analizelor de fragmentare a habitatelor prin studii matematice bazate pe metode GIS s-a constatat o creştere însemnată a gradului de fragmentare. Numărul fragmentelor de habitat a crescut de la 5919 la 6893, în timp ce mărimea medie a acestora a scăzut la 86% faţă de situaţia de referinţă din 2006. Lungimea totală a perimetrelor fragmentelor de asemenea a crescut de la 74,40 mii km la 81,03 mii km, fapt care va cauza intensificarea efectului de margine. Activităţile desfăşurate în cadrul acţiunii de analiza a gradului de degradare şi fragmentare a habitatelor ursului brun precum şi rezultatele acestora au fost redactate sub forma unui **Raport tehnic** complex.

În cursul lunii mai 2013 au fost contactaţi prin scrisoare oficială toţi administratorii/ custozii celor 15 situri Natura 2000 implicate în proiect şi au fost puse la dispoziţia lor rezultatele analizelor efectuate. S-a propus o zonare internă a siturilor de importanţă comunitară declarate pentru conservarea ursului brun pe baza zonelor de maximă favorabilitate pentru iernat, reproducere şi hrănire, precum şi coridoarele de deplasare a urşilor. Planurile de management a siturilor aflate în curs de elaborare vor contribui astfel în mod semnificativ la menţinerea sau îmbunătăţirea stării de conservare a acestei specii.

În faza următoare a proiectului pe baza concluziilor formulate în Raport tehnic s-a elaborat documentul numit **„Ghid practic pentru prevenirea degradării şi fragmentării habitatului ursului brun şi asigurarea conectivităţii siturilor Natura 2000 în România”** Acest document a fost imprimat în 500 exemplare şi conţine setul de măsuri propuse pentru reducerea degradării şi fragmentării habitatelor şi pentru menţinerea în termen lung a conectivităţii siturilor Natura 2000. Tiparirea acestui ghid a fost sprijinita de partenerul in proiect ACDB si o editura. Ghidul este inregistrat la Biblioteca Nationala a Romaniei cu numarul ISBN 978-606-8484-29-7 si a fost postat pe pagina web a proiectului http://carnivoremari.ro/pdf/Ghid-practic-pentru-prevenirea-degradarii-si-fragmentarii-habitatului-ursului-brun-si-asigurarea-conectivitatii-siturilor-Natura-2000.pdf

Ghidul practic sus menţionat a fost **aprobat şi adoptat prin adresa nr. 25863/AJ/16.10.2013** a Ministerului Mediului şi Schimbărilor Climatice şi recomandat Agenţiei Naţionale pentru Protecţia Mediului pentru promovare către toate instituţiile şi organizaţiile interesate în gestionarea terenurilor care constituie habitatul ursului brun.

Partenerii de proiect au asigurat distribuirea acestui material conform tabelului anexat. Ghidul practic împreună cu toate datele şi recomandările sunt postate pe site-ul oficial al Proiectului şi constituie un suport pentru toate agenţiile locale de protecţia mediului în procesul de evaluare a impactului a diferitelor planuri şi proiecte. Până în momentul raportării rezultatele analizelor de fragmentare şi degradare a habitatelor ursului brun precum şi considerentele necesare menţinerii conectivităţii siturilor Natura 2000 au fost luate în considerare în următoarele situaţii concrete:

- Elaborarea Planului Urbanistic General a Munţilor Harghita de către Cosiliul Judeţean Harghita;
- Impunerea unor masuri de asigurare a conectivitatii habitatelor in lungul drumului national DN2d – Vrancea/Covasna;
- Elaborarea studiilor de evaluare adecvata pentru amenajamentele silvice suprapuse Parcului Natural Putna Vrancea;
- stabilirea zonelor de linişte în cadrul fondului cinegetic nr. 17. Mădăraş, gestionat de AVPS Nimrod;
- stabilirea masurilor de conservare in siturile Sindrilita si Padurea Verdele din Vrancea

- Elaborare planurilor de management a siturilor Natura 2000: ROSCI0007 „Bazinul Ciucului de Jos", ROSCI0090 „Harghita Mădăraş", ROSCI0036 „Cheile Vărghişului", ROSCI0248 „Lacul Sfânta Ana-Tinovul Mohoş"
- Distribuirea pe fonduri cinegetice a exemplarelor aprobate pentru recoltare în cadrul cotei maxime de intervenţie aprobată prin ordinul Ministerului Mediului şi Schimbărilor climatice pentru anii 2011 – 2014;

De asemenea rezultatele acţiunii C7 au fost luate în considerare în procesul de emitere a actelor de reglementare din punctul de vedere al protecţiei mediului în cazul următoarelor planuri/proiecte/activităţi:

- proiectul de dezvoltare a turismului montan în Comuna Siculeni;
- Reabilitarea drumurilor de exploatare forestieră în Comuna Ciceu;
- Construirea parcurilor fotovoltaice în comuna Căpâlniţa şi Vlăhiţa;
- Planul de amenajament silvic pentru UP 1 Csiksomlyo, Miercurea Ciuc şi UP 16 Vrabia, Tuşnad Sat;
- activitate de exploatare forestieră desfăşurată pe teritoriul celor trei judeţe de către firme private;
- proiecte de împădurire a terenurilor degradate.

Termenele de finalizare a activităţilor în cadrul Acţiunii C7 redată în capitolul C3 din „Tehnical Application Forms Part – A" au fost respectate şi considerăm că rezultatele aşteptate a acţiunii C7 au fost realizate în procent 100% întrucât:

- s-a contribuit la reducerea degradării şi fragmentării habitatelor prin realizarea şi punerea la dispoziţia factorilor de decizie a unui set de măsuri şi propuneri şi acestea au fost luate în considerare în numeroase cazuri la luarea deciziilor privind managementul habitatelor ursului brun;
- s-a realizat şi s-a pus la dispoziţia factorilor interesaţi raportul privind fragmentarea şi degradarea habitatelor ursului brun atât pe format tipărit cât şi în format digital (baze de date GIS)
- s-a creat o bază de date GIS utilizabilă pentru aprobarea in cadrul procedurilor SEA si EA a planurilor, programelor şi proiectelor din viitor.

Livrabila	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Raport privind degradarea și fragmentarea habitatelor ursului brun	C7	-	August 2012
Ghid practic pentru prevenirea degradarii si fargmentarii habitatului ursului brun si asigurarea conectivitatii siturilor Natura 2000 in Romania - versiune tiparita	C7	-	Septembrie 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Raport privind degradarea și fragmentarea habitatelor ursului brun

Anexe atasate acestui raport:

- Ghid practic pentru prevenirea degradarii si fargmentarii habitatului ursului brun si asigurarea conectivitatii siturilor Natura 2000 in Romania – versiune tiparita(anexa nr 18)
- Lista de distributie a ghidului practic pentru prevenirea degradarii si fargmentarii habitatului ursului brun si asigurarea conectivitatii siturilor Natura 2000 in Romania(anexa nr 7)

Acțiunea E3: Networking

Scopul acestei activitati a fost de a asigura un transferul experientei si a rezultatelor proiectului către alte instituții, proiecte LIFE, organizatii sau grupuri de experti implicate în management speciei Ursus arctos sau in derularea unor proiecte similare de conservare a diversitatii biologiece.
Demersurile noastre au vizat diseminarea rezultatelor proiectului, promovarea metodelor demonstrative și a celor mai bune practici , îmbunătățirea acțiunilor de conservare a speciilor țintă si acumularea de experiențe inovatoare utilizate în alte proiecte.

Schimbul de experienta cu alte proiecte/participari la conferinte si simpozioane
În cadrul activităților de networking, obiectivele au vizat diseminarea rezultatelor obținute în cadrul proiectului, schimbul de experiență cu proiecte sau programe ce au ca obiectiv conservare speciilor de faună și creșterea capacității tehnice a echipei proiectului.
În cadrul activităților realizate ce au însemnat în majoritatea timpului discuții și corespondențe cu alte echipe ce implementează proiecte, reprezentanții proiectului LIFEURSUS au mai participat la diferite întâlniri, seminarii, ateliere de lucru și conferințe naționale și internaționale:

- În perioada 28.02.2010 - 02.03.2010 , domnul Silviu Chiriac de la APM VN , împreună cu domnul Mihai Ioan Pop de la APM CV-ul au participat la conferința ”LIFE08 Regional Kick-off Meeting” , organizată de reprezentanții Comisiei Europene la Sofia, Bulgaria. Cu această ocazie a fost prezentatLIFE08NAT/RO000500 și au avut loc primele contacte cu alte proiecte LIFE+ și cu echipa de monitorizare.
- Comisia Europeană , împreună cu Stella Consulting și Ministerul Mediului au organizat la 12 mai 2010 , sesiunea de informare LIFE + 2010. Pe agenda reuniunii a fost inclusă o prezentare a proiectului LIFE05NAT/RO/000170 "*Îmbunătățirea sistemului de protecție de protecție a carnivorelor mari din judetul Vrancea*", care a fost prezentat de către Silviu Chiriac în calitate de coordonator de proiect scopul fiind de a promova sustenabilitatea proiectelor LIFE.
- În perioada 11-12 mai 2010, În județul Covasna localitatea Brăduț, la cabana Cormoș a avut loc "Întâlnirea Grupului de Lucru pentru Conservarea carnivorelor mari din România". Programul a inclus prezentarea proiectului LIFEURSUS, aici fiind prezentată prima variantă a "Metodologiei de evaluare a riscurilor privind prezența urșilor în zonele locuite de oameni". La întâlnire au participat din partea proiectului domnii Radu Mihai Sandu și Ioan Mihai Pop.
- În perioada 16-22 mai 2010 , în Tbilisi, Georgia, a avut loc "A 19-a Conferința Internațională privind Cercetarea și Canagementul Speciilor de Urs". Unul dintre principalele obiective ale conferinței Tbilisi a fost de a promova dialogul între specialiști de urși din Vest și Est. Echipa proiectului reprezentată de Leonardo Bereczky și Silviu Chiriac împreună cu Ramon Jurj de la ICAS Brașov au prezentat lucrarea intitulată “*A comparison of home range size, movements, habitat use and activity patterns of released orphan brown bears and wild captured brown bears in the Carpathian Mountains of Romania*”. Echipa proiectului a mai fost prezentă cu două postere Cele reprezentate de proiectul nostru au participat , de asemenea, la sesiunea de postere cu 2 postere : “*Risk assessment team - a tool for human-bear conflict management in the Romanian Eastern Carpatians*” (Pop Ioan Mihai and Nadia Chiriac) and “*Best practices for brown bear conservation in the Carpathians South-East area*” (Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu and Nadia Chiriac).
- O echipă formată din Silviu Chiriac, Radu Sandu, Mihai Pop și Nadia Chiriac reprezintanți ai proiectului LIFE + Natura LIFE08NAT/RO000500 au participat în data de 2 iunie 2010 la cursul de instruire "Punerea în aplicare și gestionarea Bear Emergency Team" a realizată în cadrul proiectului LIFE07/NAT/IT/000502 ”Îmbunătățirea condițiilor pentru conservarea carnivorelor mari - transferul celor mai bune practici ”.
- La 17 iulie 2010 a avut loc o lansare expoziție foto și catalog numit "Țara Vrancei" . Aceste materiale sunt rezultatul punerii în aplicare a programului național România Student Tour ce vizează promovarea valorilor naturale și culturale ale României. Membrii proiectului au fost implicați în acest program, prin organizarea de excursii în diferite zone protejate cu echipe de

fotografi, promovând importanța carnivorelor mari și oferind organizatorilor oportunitatea fotografierii ursilor bruni.

- În perioada 17-23 iulie 2011 a avut loc "A 20-a Conferința Internațională privind Cercetarea și Managementul Speciilor de Urs" organizată de Internațional Bear Association în Ottawa, Canada. Reprezentant al grupului de lucru al proiectului LIFEURSUS a fost domnul Leonardo Bereczky din cadrul ACNV, asociație care a oferit fondurile pentru călătoria în Canada. În cadrul conferinței au fost prezentate următoarele informații: (1) "*Analyses of the Romanian south eastern Carpathians human bear conflicts based on bear damages, human opinion, bear hunting*" authors Pop Ioan Mihai Leonardo Berezcky, Silviu Chiriac and Radu Mihai Sandu ; (2) "*Analyze of brown bear populations regulating factors in the Romanian Carpathians based on a case study on survival rate and mortality cause of rehabilitated and re - introduced brown bears*" authors Leonardo Bereczky, Ioan Mihai Pop and Silviu Chiriac (3) "*Orphan bear rehabilitation centre a pilot project in the Romanian Carpathians*" authors Leonardo Bereczky, Ximena Anegroaei
- În perioada 20-22 iunie 2011 , reprezentanți ai grupului de lucru ai proiectului LIFEURSUS au participat la atelierul de lucru *"International Exchange Meeting on Ecological Networks 2nd Edition"*, ce a vut loc în localitatea Albota județul Sibiu, fiind prezentate obiectivele și acțiunile proiectului și rezultate parțiale . Atelierul de lucru a avut ca principală temă de discuție , asigurarea conectivității între habitate populate de specii de carnivore fi prezentate proiecte implementate în regiunea alpină .
- În 12 decembrie 2011, reprezentantul proiectului LIFEURSUS a participat la schimbul de experiență organizat în cadrul proiectului LIFE080NAT/RO/000502 în localitatea Ibănești;
- În data de 25 ianuarie 2012, întâlnindu-se cu echipa de proiect LIFE07NAT/IT/000502 solicitate de către echipa de proiect LIFEXTRA , pentru a discuta despre subiectul de echipe de intervenție în situații de urgență. La reuniune au participat reprezentanți ai Universității Transilvania din Brașov , ICAS Brașov și Ministerul Mediului și Pădurilor . Rezultatele au fost discutate și aspecte legate de echipa RAT de proiect LIFEURSUS și oportunități de a extinde activitățile la nivel național .
- În 6 martie 2012, au fost discutate probleme de distribuție a pagubelor în zona proiectului LIFEURSUS și factori determinanți împreună cu echipa proiectului LIFE07NAT/IT/000502.
- În peiroad 27-28 martie 2012 WWF - filiala Dunare Carpati Programul - Maramureș, a organizat seminarul de debut al proiectului "Granițe deschise pentru urși între Carpații României și Ucrainei", finanțat prin Programul Operațional Comun de Cooperare Transfrontalieră Ungaria - Slovacia - România - Ukraina 2007-2013. Membrii echipei LIFEURSUS au au prezentat rezultate privind favorabilitatea habitatelor în zona de sud est a Carpaților Orientali
- În perioada 30 mai -1 iunie 2012 membrii proiectului LIFEURSUS au participat la un atelier de lucrue organizat de WWF - DCP filiala Maramures, pentru a transferul de know how privind modalități de analiza a favorabilității habitatelor pentru urs în zona județului Maramureș și privind captura a 5 exemplare de urși de către echipa proiectului "Granițe deschise pentru urși între Carpații României și Ucrainei". Echipa proiectului LIFEURSUS a acordat asistență tehnică atât la demararea proiectului cât și pe toată perioada de implementare a acestuia.
- Echipa noastra a fost prezenta la cea de a "86-a Intâlnire Anuală a Societății Germane de Mamalogie" organizată cu sprijinul Muzeului de Șiințe Naturale Senckenberg, din Frankfurt în perioada 8-12 Septembrie 2013. Domnul Pop Ioan Mihai și Alexandra Sallay (doctorand voluntar) au prezentat lucrarea *Land use and behavioral patterns of brown bears in the South-Eastern Romanian Carpathian Mountains: A case study of relocated and rehabilitated individuals*.
- Un efort deosebit al echipei noastre, susținut de sponsorizări obținute din Germania și România s-a finalizat cu realizarea a două prezentări și trei postere, în cadrul a celei de-a "21-a Conferințe Internaționale pentru Cercetarea și Managementul Specilor de Urs ce a avut loc în perioada 26-30 noiembrie 2012 în New Delhi, India. Informațiile prezentate de echipa noastră, au fost colectate pe o perioadă de peste 18 luni, în cadrul proiectului LIFEURSUS: (1) *An*

equivocal relation between bear harvest and damage occurence in the Eastern Carpathian Mountains autori Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Lajos Berde, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu; (2) *How to nurse orphan bear cubs to self-sufficiency without getting problematic bears-12 years of experience in bear rehabilitation autori Leonardo Bereczky, Ximena Anegroaie; (3) Analyzing suitability factors in selecting dens by brown bears in the South-Eastern part of the Eastern Romanian Carpathians autori* Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu, Ioan Mihai Pop, Lucian Marius Pătrașcu; (4) *Land use and behavioral patterns of brown bears in the South-Eastern Romanian Carpathian Mountains: A case study of relocated and rehabilitated individuals autori* Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu; (5) *A GIS model to design touristic infrastructure in brown bear habitat in the Eastern Romanian Carpathian Mountains autori Lajos Berde, Alexandra Sallay, Radu Mihai Sandu, Lucian Pătrașcu.*

- Echipa noastra a fost prezenta la cea de a ”87-a Intâlnire Anuală a Societății Germane de Mamalogie” organizată cu sprijinul Facultății de Silvicultură și Știința Lemnului din Praga în perioada 8-12 Septembrie 2013. Reprezentanții echipei au avut oportunitatea de a prezenta rezultate din proiectul LIFEURSUS din ultimii 3 ani, alaturi de cercetători din Germania, Cehia, Italia, Slovacia, Turcia. Rezultatele noastre au fost materializate in două seturi de informații: (1) *Comparing two techniques for rapid assessment of brown bear abundance in Romania* autori Ioan Mihai Pop, Viorel D. Popescu, Lajos Berde, Silviu Chiriac, (2) *An equivocal relation between bear harvest and damage occurence in the Eastern Carpathian Mountains* autori Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Lajos Berde, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu.
- În perioada 15-20 Septembrie 2012 a avut loc "A 22-a Conferința Internațională privind Cercetarea și Managementul Speciilor de Urs" organizată de Internațional Bear Association în Utah, SUA. Reprezentant al grupului de lucru al proiectului LIFEURSUS a fost domnul Leonardo Bereczky din cadrul ACNV, asociație care a oferit fondurile pentru călătoria în Canada. În cadrul conferinței au fost prezentate următoarele rezultate din cadrul proiectului: *Comparing Two Techniques for Rapid Assessment of Brown Bear Abundance in Romania* autori Viorel Dan Popescu, Ioan Mihai Pop, Gyorgy Lajos Berde, and Silviu Chiriac.
- Între 20 și 23 Noiembrie 2013, a fost organizat la București, al V-lea Congres Anual de Zoologie al Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa” unde Asociația pentru Conservarea Diversității Biologice partener în cadrul proiectului a prezentat trei studii realizate în perioada de implementare: (1) *An equivocal relation between demographic structures of harvested brown bears and damage occurrence in the Eastern Romanian Carpathian Mountains* autori Alexandra Sallay, Ioan M. Pop, Lajos Berde, Leonardo Bereczky, Silviu Chiriac; (2) *Comparing two techniques for rapid assessment of Brown bear abundance in Romania* autori Ioan M. Pop, Viorel D. Popescu, Lajos Berde, Silviu Chiriac; (3) *Perspectives for reintroducing physically disabled bears into the wild: the case of a 3-legged-bear* autori Lucian Pătrașcu, Silviu Chiriac, Leonardo Bereczky, Alexandra Sallay, Ioan M. Pop, Lajos Berde.

Contactul cu experți din alte țări, soluțiile de management discutate, problemele tehnice abordate au contribuit la creșterea nivelului de expertiză a membrilor proiectului și la îmbunătățirea calității rezultatelor.

Organizarea workshopului final

În cadrul activităților de final a proiectului a fost planificată organizarea unui workshop, cu participarea reprezentanților factorilor interesați, a autorităților locale și naționale precum și a altor proiecte ce vizează carnivorelor mari, siturile Natura 2000 și specii și habitate de interes comunitar. Atelierul de lucru a avut loc în localitatea Tușnad Băi, in perioada 13-15 Noiembrie 2013, fiind planificate prezentări, dezbateri și o ieșire pe teren în zone unde au fost desfășurate activități ale proiectului. Scopul acestei întâlniri a fost de a realiza un schimb de experiență între actorii principali implicați în implementarea unor proiecte și acțiuni privind conservarea naturii în general și a ursului brun în special (http://www.blog.carnivoremari.ro/2013/11/workshop-proiecte-si-actiuni-

demonstrative-pentru-conservarea-naturii-si-a-carnivorelor-mari-in-romania-tusnad-13-15-noiembrie-2013/).
Subiectele abordate în cadrul acestui workshop au fost:

„Proiectele LIFE – inițiative locale și naționale de conservare a naturii"

„Ursul brun – stadiu de cunoștere, metode de evaluare și gestionare"

„Natura 2000 și comunitățile locale"

În cadrul acestei întâlniri de lucru au fost expuse rezultate ale proiectelor sau ale activitatiilor instituției pe care au reprezentat-o participanții, astfel au comunicat aspecte ce au fost considerate importante pentru alți participanți.
La workshopul derulat pe o perioadă de două zile au participat un număr de **46 de participanți** din toată țara, dar și din străinătate, fiind prezentate 20 de lucrări tehnice și științifice precum și proiecte implementate sau în curs de implementare. Din cele 20 de prezentări 11 au vizat conservarea ursului brun, trei au vizat managementul carnivorelor mari (urs lup și râs) în ariile naturale protejate din arealul proiectului și din țară, 6 prezentării vizând specii sau habitate a căror conservare este realizată prin proiecte LIFE sau POS Mediu. În cadrul workshopului au fost oficial lansate ghidurile și metodologiile elaborate în cadrul proiectului, fiind de asemenea prezentate studii realizate de către voluntarii ce au activat în cadrul proiectului sub umbrela proiectului LIFEURSUS.

Programul de voluntariat

Punerea în aplicare a unui program de voluntariat/cercetare in cadrul proiectului LIFEURSUS a demonstrat că programele de voluntariat pentru cercetători, studenți, masteranzi sau doctoranzi de la universități din România sau din Europa generează un bogat schimb de experiență și informații cu privire la conservare a speciilor și habitatelor.
Pentru a atrage persoanele interesate, în cadrul programului de voluntariat, pe site-ul proiectului a fost postat un link , de unde persoanele interesate pot obține informații cu privire la condițiile și temele de cercetare acceptabile. Selectarea voluntarilor s-a realizat de către Agenția pentru Protecția Mediului Vrancea și Asociația pentru Conservarea Diversității Biologice prin analiza CV-urilor si a unor scrisori de intentie.

Până în prezent, în cadrul programului de voluntariat au activat 16 persoane:

Nr ordine	Nume	Tara de origine	Institutia de invatamant	Perioada de voluntariat	Tema abordata
1	Traista Katalin-Anett	Romania	Facultatea de Biologie Iasi	30.06.2011 – 30.07.2011	Monitorizarea carnivorelor mari prin tehnici non invazive
2	Bouros George	Romania	Facultatea de Geografie Bucuresti	Iunie 2010 – iunie 2011	Analiza fragmentarii habitatelor in SCI Putna-Vrancea (teza de disertatie)
3	Iulia Miu	Romania	Facultatea de Geografie Bucuresti	Aprilie 2010- Mai 2010	Tehnici non-ivazive de monitorizare a carnivorelor mari (teza de licenta)
4	Lucian Patrascu	Romania	Facultatea de Geografie Bucuresti	August 2011 - prezent	Dispersia carnivorelor mari in functie de conditiile geomorfologice in cadrul Parcului Natural Putna-Vrancea
5	Gherceanu Ioana	Romania	Facultatea de Geografie Bucuresti	Mai 2010 – august 2010	Analiza abundentei relative a ursului brun cu ajutorul foto traps camera
6	Marc P. Weeber	Olanda	Wageningen University	August 2010 – 30 September 2010	Scale of habitat selection of young brown bears (Ursus arctos) in Romania
7	Joong de Jost	Olanda	Wageningen University	August 2010 – 30 September 2010	Habitat type influence on the habitat selection of young brown bears in Romania.

8	Serghei	Russia	Wildlife and Forestry University Vladivostok	Mai 2011- 30 Iunie 2011.	Trainingship and experience change in methods for rehabilitate brown bear cubs.
9	Daniel Violett	England	Shetland, Anglia	Iulie – 15 August 2011	Voluntariat în cadrul proiectului de reabilitare a urşilor.
10	Alexandra Sallay	Germania	Institute of Wildlife - Austria	Mai 2011 - prezent	Basic Research in Problematic Behaviour and Management of Habituated and Food-Conditioned Brown Bears
11	Trufasu Veronica	Romania	Universitatea Greifswal, Germania	Martie-August 2013	Genetic analysis of Romanian brown bears
12	Francisco Parra Rodriguez	Spania	Universitatea Murcia, Spania	Aprilie –Iunie 2013	Degradarea habitatelor populate de urs
13	Virginia Garcia Lopez	Spania	Universitatea Murcia, Spania	Aprilie –Iunie 2013	Degradarea habitatelor populate de urs
14	Hermosilla Garzon Rocio	Spania	Universitatea Oviedo, Spania	iunie 2013 – decembrie 2013	Tehnici de monitorizare a carnivorelor mari
15	Manuel Menendez Puertas	Spania	Universitatea Oviedo, Spania	iunie 2013 – decembrie 2013	Tehnici de monitorizare a carnivorelor mari
16	Sánchez Pardo Jesús Alberto	Spania	Universitatea Oviedo, Spania	iunie 2013 – decembrie 2013	Tehnici de monitorizare a carnivorelor mari

Livrabila	**Cod actiune**	**Termen limită**	**Data realizarii**
Organizare wokshop final	E3	August 2013	Noiembrie 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare
Prezentari si articol utilizate de echipa proiectlui la "19th International Conference on Bear Research and Management" Tbilisi, Georgia

Anexe atasate acestui raport:
Prezentari, postere si copii ale articolelor sustinute la evenimentele de tip networking(anexa nr 19)

4.2 Acţiuni de diseminare

4.2.1 Obiectivele

Ca multe ţări din Europa de Est, România a dezvoltat în ultimii 20 de ani o bună experienţă în domeniul educaţiei ecologice şi de mediu. Aceasta tematica este abordata în prezent în şcoli şi într-o gamă larga de activităţi extracurriculare. În acelaşi timp, inca se inregistraza un nivel scazut de comunicare cu părţile interesate şi direct implicate în rezolvarea problemelor legate de conservarea şi gestionarea patrimoniului natural , implicarea reala a publicului la luarea deciziei in elaborarea şi implementarea politicilor nefiind la un nivel foarte inalt în toate zonele societăţii.
Acest lucru arată existenta unui potenţial neexploatat de implicare a diverselor grupuri tinta în activitati de conservare a naturii şi de asemenea, indică faptul că problema de conştientizare este poate mai putin relevanta comparativ cu problema de a găsi modalităţi de a implica direct oamenii în acest sector. Prin activităţile propuse în proiect s-a incercat să se demonstreze populaţiei locale că scopul implementării reţelei ecologice Natura 2000 nu este acela de a impune restricţii. A fost nevoie de flexibilitate si cooperare pentru a menţine şi îmbunătăţi conservarea naturii şi a biodiversităţii, dar mai ales de implicarea actorilor locali în activităţile de conservare şi recunoaşterea faptului că ei pot contribui la conservarea naturii.

In acest context s-a reliefat inca de la bun inceput ca scopul campaniei de educaţie şi de conştientizare este acela de a dezvolta o atitudine favorabilă a populaţiei locale faţă de ursul brun şi de a implica activ populaţia în procesul de management al acestuia.

Campania de educaţie şi conştientizare a populaţiei locale a urmarit, printre altele, atingerea următoarelor obiective:

- ✓ Obţinerea suportului local în rândul oamenilor pentru acţiunile de conservare a speciei ţintă din cadrul proiectului.
- ✓ Promovarea dezvoltarea durabilă a zonelor rurale din cadrul proiectului prin atitudine „prietenoasă" faţă de natură şi faţă de specia ţintă.
- ✓ Promovarea siturilor Natura 2000 dedicate conservarii ursului brun.
- ✓ Crearea unor condiţii favorabilepentru implementarea tuturor acţiunilor din proiect, prin comunicări media adecvate.

Obiectivele de conservare care au fost promovate în cadrul campaniei de conştientizare au fost :

- ✓ Generarea unei atitudini pozitive în rândul oamenilor în cee ce priveşte ursul brun şi siturile Natura 2000.
- ✓ Creşterea gradului de cunoaştere în rândul oamenilor în ceea ce priveşte comportamentul ursului şi a factorilor sociali favorizanţi pentru producerea pagubelor.
- ✓ Creşterea gradului de cunoaştere în rândul elevilor în ceea ce priveşte diferite aspecte de comportament şi din viaţa urşilor.
- ✓ Creşterea gradului de cunoaştere în rândul oamenilor în ceea ce priveşte siturile Natura 2000 dedicate ursilor bruni.
- ✓ Scăderea gradului de disturbare a habitatului ca urmare a conştientizării efectelor deranjului.

Campania de constientizare a fost desfasurata pe durata intregului proiect, la nivel national si international, punandu-se accent pe siturile de implementare a actiunilor proiectului. Grupurile tinta au fost constituite in principal din manageri ai fondurilor cinegetice, managerii ariilor protejate desemnate pentru protejarea carnivorelor mari, institutii publice cu responsabilitati in probleme de conservare a ursului brun din Romania. Intreaga actiune a fost realizata in termenii stabiliti in propunerea de proiect, fiecare activitate respectand termenul limita prevazut si numarul stabilit pentru fiecare categorie de materiale promotionale si de informare, avandu-se in vedere realizarea acestora la un nivel de calitate la standarde europene.

ACTIUNEA D.1 Promovarea proiectului, a obiectivelor si rezultatelor acestuia

Promovarea proiectului, a obiectivelor si rezultatelor acestuia reprezinta o etapa din cadrul unei actiuni mai ample de crestere a constientizarii publicului si diseminare a rezultatelor, realizandu-se la nivelul celor trei judete din arealul de implementare a proiectului, de catre Agentia pentru Protectia Mediului Vrancea, beneficiar responsabil pentru realizarea actiunii.

Pentru promovarea debutului proiectului LIFE+ Nature in judetele Vrancea, Covasna si Harghita, au fost realizate intalniri cu diverse institutii interesate la sediile partenerilor din proiect, ca rezultat al acestui eveniment aparand o serie de articole in mass-media locala si nationala, inteviuri radio si TV. De asemenea, secretariatul proiectului a oferit mass-mediei locale si nationale communicate de presa avand ca mesaj central promovarea scopului si obiectivelor proiectului.
Pana acum au fost publicate **190 articole** in presa locala si nationala, referitoare la diferite actiuni desfasurate in proiect, fiind inregistrate **38 aparitii** in cadrul televiziunilor locale si nationale, precum si **13 aparitii** la posturile de radio.

Dintre activitatile semnificative desfasurate in mass-media in scopul promovarii proiectului si informarii publicului larg cu privire la activitatile implementate pentru conservarea ursului brun, mentionam:

- **18 Octombrie 2010** – conferinta de presa organizata de catre APM Vrancea "*Cele mai bune practici si actiuni demonstrative pentru conservarea populatiei de Ursus arctos in zona central-estica a Carpatilor Orientali"* in care au fost prezentate activitatile care urmeaza a fi desfasurate o data cu demararea proiectului LIFEURSUS. Au participat reprezentanti din partea mass/mediei locale (FOCUS TV, ATLAS TV, Monitorul de Vrancea, Ziarul de Vrancea, Ziarul de Azi);
- **Mai 2010** - in numarul 85 al revistei **National Geographic** a fost publicat un articol conceput de catre managerul proiectului, Dr. Silviu Chiriac, intitulat "*Ursii din Romania*", unde apare mentionat proiectul LIFEURSUS;
- **19 iulie 2010** - pe site-ul web al **Green Report** a fost postat un articol avand titlul "*Ursul carpatic, victima 'depasirilor la hectar*"", facandu-se referire la vanatoarea excesiva facuta pentru bani;
- **2010** - Articol stiintific publicat: Studii legate de eco-etologia ursului brun (Ursus arctos) bazate pe monitorizarea post eliberatorie a puilor de urs orfani reabilitaţi, Muzeul Judeţean Satu Mare, Studii şi Comunicări Seria Ştiinţele Naturii, Vol X-XI, pp: 149-160. Bereczky Leonardo, Pop Ioan Mihai, Chiriac Silviu;
- **2010** - Articol stiintific publicat: Home range-ul şi habitatul utilizat al unor exemplare de urs reintroduse în habitatul natural. Hubertus, nr. 2. Bereczky Leonardo, Mihai Pop, Silviu Chiriac;
- **Noiembrie 2010** - un articol intitulat "*Proiectul LIFEURSUS – cele mai bune practici pentru conservarea ursului brun*" realizat de catre membri institutiilor partenere in acest proiect (Ioan Mihai Pop - APM CV, Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu - APM VN, Leonardo Berezcky - ACNV Harghita), a aparut in revista de mediu si ecologie **InfoMEDIU Europa** nr.10 din Octombrie-Noiembrie 2010;
- **2011** - Siturile Natura 2000 destinate conservarii ursului brun in judetele Harghita, Vrancea si Covasna, Editura Green Steps, ISBN 978 – 606- 92551-4-8, Szabo Szilard, Both Jozsef, Mihai Pop, Chiriac Silviu;
- **2011** - Articol stiintific publicat: Trouble-making Brown bear Ursus arctos Linnaeus, 1758 (Mammalia: Carnivora) – behavioral pattern analysis of the specialized individuals, Travaux du Muséum National d'Histoire Naturelle Grigore Antipa, vol.54(2), pp.541-554. Bereczky Leonardo, Mihai Pop, Silviu Chiriac;
- **13 Iunie 2011** – in Jurnalul National a fost publicat un articol amplu privind vanatoarea ursilor si practicile injuste care predomina in aceasta activitate, "*Mos Martin, un criminal inventat doar pentru a fi impuscat*". A fost realizat in colaborare cu Silviu Chiriac care ofera informatii referitoare la proiectul LIFEURSUS in curs de implementare;

- **16 Decembrie 2011** – conferinta de presa organizata de APM Harghita "Cele mai bune practice si actiuni demonstrative pentru conservarea populatiei de Ursus arctos in partea central-estica a Carpatilor Meridionali", prezentarea activitatilor realizate de la debutul proiectului pana in Noiembrie 2011;
- **6 Februarie 2012** – conferinta de presa organizata de catre Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii impreuna cu APM Vrancea si APM Covasna. Topicele abordate au fost: informatii noi incluse in portalul proiectului, prezentarea impacutlui asupra speciei tinta din cauza deranjarii barlogurilor si masuri preventive, analiza pagubelor pentru anul 2011-cauze si masuri de prevenire;
- **2012** - Articol stiintific publicat: Land use and behavioral patterns of brown bears in the South- Eastern Romanian Carpathian Mountains: A case study of relocated and rehabilitated individuals, Procedia Environmental Sciences, 2012, 14, pp.111-122. Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu;
- In perioada **18-19 Octombrie 2013** d-l Joao Pedro Silva, senior expert LIFE Nature&Biodiversity a facut o vizita staffului LIFEURSUS in scopul realizarii unui articol pentru o publicatie **LIFE Nature** referitoare la impactul pe temen lung si sustenabilitatea actiunilor proiectelor LIFE Nature, managerul proiectului LIFURSUS fiind selectat ca si candidat care a implementat mai multe proiecte LIFE, temele de discutie referindu-se la importanta programelor LIFE ca factori important in conservarea naturii la nivel european si la impactul LIFE privind implementarea retelei Natura 2000(propuneri de situri, legislatie si punere in aplicare), management pe termen lung si rezultate ale actiunilor de conservare, imbunatatirea statutului de conservare ale speciilor, etc. Publicatia a aparut in Ianuarie 2014 sub titlul **Long-term impact and sustainability of LIFE Nature**, articolul referitor la proiectul LIFE08 NAT/RO/000500, precum si la proiectele anterioare LIFE 02 NAT/RO/008576 si LIFE05 NAT/RO/000170, intitulat "*LIFE boots conservation capacity for Romania's large carnivores*";
- **22 Iulie 2013** – Articol amplu publicat in Ziarul de Vrancea in care este prezentata actiunea de voluntariat din cadrul proiectului LIFEURSUS "*Rocio, Alberto si Manuel, cei trei voluntary europeni care lucreaza in Vrancea*";
- **16 Ianuarie 2014** – film documentar realizat in Vrancea, difuzat la **Arte Tv** din Germania in cadrul emisiunii "Adnan under wilden Tieren". Documentarul prezinta situatia ursilor din Romania, concentrandu-se pe arealele cu populatie abundenta, areale suprapuse proiectului LIFEURSUS, anume, jud. Vrancea, Harghita si Covasa, facandu-se referire la activitatile realizate in teren de catre echipa proiectului.

Lista articolelor publicate in presa locala si nationala, precum si lista aparitiilor radio si Tv, este prezentata ca anexa a raportului final.

Pe parcursul desfasurarii proiectului LIFEURSUS, membri echipelor de implementare a actiunilor au participat la o serie de **conferinte internationale**, cu urmatoarele prezentari:

- Leonardo Bereczky, Anegroaie Ximena, Chiriac Silviu, Pop Ioan Mihai – *„ A comparision of home range size, movements, habitat use and activity patterns of released orphan brown bears and wild captured brown bears in the Carpathian mountains of Romania"*, 19th International Conference on Bear Research and Management, Conference IBA, **16-22 May 2010 Tbilisi, Georgia,**
- Pop Ioan Mihai , Leonardo Bereczky, Chiriac Silviu,– *„Analyses of the Romanian South-Eastern Carpathian human-bear conflicts based on bear damages, human opinion, bear hunting"*, 20th International Conference on Bear Research and Management, **17-22 Iulie 2011, Ottawa, Canada**
- Leonardo Bereczky, Pop Ioan Mihai , Chiriac Silviu, - *„Analyze of brown bear populations regulating factors in the Romanian Carpathians based on a case study on survival rate and mortality cause of rehabilitated and re - introduced brown bears"*, Poster at the 20th International Conference on Bear Research and Management, **17-22 Iulie 2011, Ottawa, Canada**
- *"Implemented methods for bear damage prevention in the southeast area of the Romanian Carpathians mountains - Best practices"* with co-authors S. Chiriac, G. Radu, and C. Stanga

the 20th International Conference on Bear Research and Management, **17-22 Iulie 2011, Ottawa, Canada**

- Comparing Two Techniques for Rapid Assessment of Brown Bear Abundance in Romania Viorel Dan Popescu, Ioan Mihai Pop, Gyorgy Lajos Berde, and Silviu Chiriac the 20th International Conference on Bear Research and Management, **17-22 Iulie 2011, Ottawa, Canada**
- Pop Ioan Mihai, Chiriac Silviu, Leonardo Bereczky. *"Land use and behavioral patterns of the relocated bears in the South Eastern Romanian Carpathian Mountains".* The International Conference Environment – Landscape – European , Annual Meeting of the Faculty of Geography **4 – 6 Noiembrie 2011, Bucuresti, Romania**
- Pop Ioan Mihai, Bereczky Leonardo, Cosmin Stîngă, Berde Lajos. *"The analysis of the scores awarded to the trophies of brown bear skulls in the South-Eastern part of the Eastern Carpathians - reflection on the wildlife management"*, The 3rd Annual Zoological Congress of "Grigore Antipa" Museum, **23-25 Noiembrie 2011, Bucuresti, Romania**
- Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu. *"Land use and behavioral patterns of brown bears in the South-Eastern Romanian Carpathian Mountains: A case study of relocated and rehabilitated individuals"*, The 86th Annual Conference of the German Society of Mamalogy, **4-8 Septembrie 2012, Frankfurt, Germania**
- Pop Ioan Mihai, Sallay Alexandra, Lajos Berde, Bereczky Leonardo, Chiriac Silviu. *"An equivocal relation between bear harvest and damage occurence in the Eastern Carpathian Mountains"*. 21st International Conference on Bear Research and Management, Conference IBA, **26-30 Noiembrie 2012**, **New Delhi, India**
- Silviu Chiriac, Radu Mihai Sandu, Ioan Mihai Pop, Lucian Marius Pătrascu. *"Analyzing suitability factors in selecting dens by brown bears in the South-Eastern part of the Eastern Romanian Carpathians"*. Poster. 21st International Conference on Bear Research and Management, IBA 2012 Conference, **26-30 Noiembrie 2012, New Delhi, India**
- Pătrascu, L.M., Chiriac, Silviu, *"Perspectives for reintroducing physically disabled bears into the wild: the case of a 3-legged-bear"***,** The Annual Zoological Congress of "Grigore Antipa" Museum with international participation, **2013, Bucuresti, Romania**
- Ioan M. Pop, Viorel D. Popescu, Lajos Berde, Silviu Chiriac – *"Comparing two techniques for rapid assessment of Brown bear abundance in Romania"*. The Annual Zoological Congress of "Grigore Antipa" Museum with international participation, **2013, Bucuresti, Romania, http**://www.czga.ro/pozepagini/CZGA_2013___Book_of_abstracts.pdf
- Alexandra Sallay, Ioan M. Pop, Lajos Berde, Leonardo Bereczky, Silviu Chiriac **-** An equivocal relation between demographic structures of harvested brown bears and damage occurrence in the Eastern Romanian Carpathian Mountains, The Annual Zoological Congress http://www.czga.ro/pozepagini/CZGA_2013___Book_of_abstracts.pdfof "Grigore Antipa" Museum with international participation, **2013, Bucuresti, Romania**

Avand in vedere faptul ca promovarea proiectului reprezinta o conditie esentiala pentru asigurarea succesului activitatilor din proiect, au fost concepute si realizate in **Decembrie 2010**, materiale promotionale, anume; **pliante** in limba romana (3000 exemplare) si engleza (1000 exemplare) continand informatii referitoare la scopul si obiectivele proiectului, **mape de hartie personalizate** (200 exemplare), **pixuri** (500 bucati), **tricouri** (300 bucati) si **calendare** (300 bucati) avand logo/ul LIFE Natura si al proiectului.

Pentru asigurarea unei informari optime si facile a populatiei din judetul Vrancea, in fata sediului institutiei coordonatoare a proiectului LIFEURSUS, APM Vrancea, a fost instalat **panoul de prezentare a proiectului** in format A0 care contine titlul proiectului, scopul si obeictivele acestuia, sursa de co-finantare, institutiile partenere, precum si siglele LIFE, Natura 2000 si cea a proiectului. De asemenea, la sediile institutiilor partenere au fost instalate **postere de prezentare** format A2 continand informatii referitoare la proiectul LIFE08/NAT/RO/000500. Toate aceste materiale promotinale au fost realizare in luna **Februarie 2010**.

Membri echipei campaniei de constientizare din partea APM Vrancea au realizat pagina web a proiectului www.carnivoremari.ro/lifeursus, intitulata "Cele mai bune practici si actiuni demonstrative pentru conservarea populatiei de *Ursus arctos* din sud/estul Carpatilor Orientali". Pagina poate fi accesata din domeniul www.carnivoremari.ro care contine si informatii privind alte proiecte LIFE desfasurate anterior LIFE 8576 si LIFE 000170. De pe acest domeniu pot fi obtinute, de asemenea, informatii referitoare la cele trei specii de carnivore mari (urs, lup, ras), avand pe pagina in limba romana un geo-portal GIS, articolele aparute in revista National Geographic, un portal dedicate voluntariatului, precum si un blog. Pe portalul vizitatorilor poate fi observat numarul vizitatorilor la un moment dat, steagurile reprezentand nationalitatea vizitatorilor si alte detalii interesante.
Pagina web a proiectul LIFE+ include informatii despre actiunile desfasurate si o versiune electronica a materialelor produse in acest proiect. A fost realizata verisunea in limba engleza a paginii web, la aceasta data ambele veriuni (RO, EN) fiind updatate cu cele mai recente notificari privind proiectul LIFEURSUS. A fost creat un blog care poate fi accesat de pe www.blog.carnivoremari.ro si care se leaga de cea mai populara retea de socializare Facebook in scopul de a promova rezultatele proiectului unei audiente mai largi.

Incepand cu anul de debut al proiectului a fost realizat periodic, in luna decembrie a fiecarui an, un newsletter distribuit ulterior partenerilor in proiect, institutiilor si grupurilor tinta interesate in implementarea activitatilor din proiect, in scopul informarii cu acuratete in ceea ce priveste desfasurarea in ansamblu a tuturor activitatilor proiectului LIFEURSUS si continand chestiuni privind: *Crearea echipei proiectului, Strategia campaniei de constientizare, Crearea bazei de date GIS, Analiza pagubelor produse de catre urs, Metode de evaluare cantitativa si calitativa a populatiei de urs brun, Echipa RAT, Lobby pentru adoptarea ghidurilor metodologice, Extinderea actiunilor ARMU, Reducerea mortalitatii juvenile pentru ursi, Inplementarea sistemelor de protective, Promovarea proiectului* etc. Newsletterul totalizeaza aproximativ 8 pagini, fiind conceput in limba romana si produs intr-un numar de 100 exemplare.

La finalul proiectului a fost produs raportul **layman** care reprezinta varianta soft a prezentarii ansamblului de actiuni desfasurate in acest proiect, fiind conceput special pentru publicul larg care nu este familiarizat cu limbajul de specialitate si termenii specifici domeniului conservarii speciei *Ursus arctos* si a habitatelor acestuia. Raportul apare in format A4, avand un numar de 20 pagini si este tiparit in 50 exemplare. Acest raport va aparea in mediul on line in format electronic si va fi distribuit prin intermediul paginii www.carnivoremari.ro

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Realizarea paginii web a proiectului	D1	Decembrie 2010	Decembrie 2010
Poster A0 pentru promovarea proiectului	D1	Februarie 2010	Februarie 2010
Newsletter	D1	Decembrie 2010 Decembrie 2011 Decembrie 2012 Decembrie 2013	Decembrie 2010 Decembrie 2011 Decembrie 2012 Decembrie 2013
Layman	D1	Octombrie 2013	Decembrie 2013
Realizarea paginii web a proiectului	D1	Decembrie 2010	Decembrie 2010
Realizarea toolkitului pentru promovarea proiectului	D1	Decembrie 2010	Decembrie 2010

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Pagina web – Inception Report 2010
- Pliant LIFEURSUS RO/EN, Tricou, pix, mapa – Inception Report 2010

- Press clipping – Mid term Report 2011
- Newsletter 2010, 2011 –Mid term Report and Progress report

Anexe atasate acestui raport:

- Raport Layman tiparit in doua versiuni ENG si RO (anexa nr 21)
- Newsletter nr. 4 pentru anul 2013(anexa nr 22)
- Raport final privind articolele publicate in mass-media(anexa nr 23)

ACTIUNEA D.2 Instalarea panourilor informative

Activitatile de concepere, producere si montare a panourilor informative in principalele puncte de desfasurare a activitatilor proiectului au venit in sprijinul implementarii campaniei de constientizare de diseminare a rezultatelor proiectului prin promovarea proiectului si a actiunilor de conservare a ursului brun si a siturilor Natura 2000. Responsabil de implementarea actiunii a fost Agentia pentru Protectia Mediului Vrancea, fiind atinse targeturile propuse in proiect.

Panourile au fost realizate intr-o prima transa la sfarsitul anului 2010 in luna Decembrie, un numar de **10 panouri informative** fiind instalate in spatii pietonale la sediile beneficiarului si ale partenerilor, precum si la Centrul de Reabilitare si Monitorizare a Carnivorelor Mari in Lepsa/Vrancea si la Centrul pentru Reabilitarea Puilor de Urs Orfani in Balan/Harghita. Aceste panouri contin principalele informatii cu privire la proiectul LIFEURSUS, precum si toate elementele care promoveaza pogramul LIFE+ si sprijinul financiar al Comisiei Europene.

Alte **10 panouri informative** au fost realizate in Mai 2011 si au fost montate in areale cu trafic turistic din urmatoarele situri Natura 2000: Putna-Vrancea (2 panouri), Herculian (2 panouri), Ciomad Balvanyos, Cheile Varghisului, Oituz Ojdula (2 panouri), Madaras, Tinovul Mohos. Panourile au dimensiunea de 200 x 150 cm, avand cadru metalic si protectie UV. Informatiile oferite prezinta scopul si obiectivele proiectului, situl Natura 2000, specia tinta, reguli de comportament intr-un habitat populat de ursi si harta sitului. Pe fiecare panou apar siglele LIFE, Natura 2000 si sigla proiectului, fiind prezentata sursa de finantare a proiectului LIFEURSUS.

Am urmarit ca panourile sa fie amplasate in puncte strategice si potrivite din punct de vedere al implementarii actiunilor proiectului, in arealele unde s-au desfasurat activitati constante din cadrul proiectului si sa prezinte un grad ridicat de accesibilitate si vizibilate pentru public. Rezultatele au fost vizibile in primul rand la nivelul comunitatilor locale prin constientizarea importantei pe care siturile Natura 2000 o reprezinta si la nivelul vizitatorilor prin evidentierea siturilor protejate si punctarea prezentei speciei *Ursus arctos*.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Instalarea panourilor informative	D2	Septembrie 2010	Septembrie 2010 Mai 2011

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Poze in anexe foto – Inception Report 2010, Mid term Report 2011

Anexe atasate acestui raport:

- Nu este cazul

ACTIUNEA D.3 campanie de constientizare in scopul promovarii metodelor de conservare a ursului brun si de reducere a conflictelor

In cadrul campaniei pentru promovarea acţiunilor de conservare a ursului brun şi a metodelor de reducere a conflictelor, au fost realizate, conform planificarilor si schemei de implementare a proiectului, activitatile de informare a grupurilor tinta (localnici, turisti, elevi si mass-media) din cele trei judete, fiind instalate bannere in 50 de locatii din arii protejate. De asemenea, a fost produs toolkitul pentru conservarea speciei (pliante, suporturi de curs, DVD). De buna implementare a acestei actiuni s-au ocupat membri Asociatiei pentru Conservarea Valorilor Naturii, Balan, jud. Harghita. Rezultatele au fost vizibile la nivelul cunostintelor acumulate si acoperirii unei palete largi de domenii de interes, principalii beneficiari fiind comunitatile locale de pe raza de implementare a proiectului, in special a celor aflate in areale suprapuse sau invecinate siturilor de interes pentru conservarea speciei *Ursus arctos*. Localnicii din zonele rurale au inteles faptul ca populatia de ursi reprezinta o legatura importanta a unui sistem natural iar disparitia acesteia poate genera pagube mult mai mari decat cele inregistrate pana acum prin prezenta uruslui brun in vecinatatea asezarilor umane.

Pentru atingerea scopurilor actiunii, au fost organizate mai multe intalniri cu autoritatile locale, fermieri, localnici din zonele rurale ale căror areale se întrepătrund cu habitatele ursului, gestionari ai fondurilor de management cinegetic, la multe din aceste intalniri participand simultan atat factorii interesati cat si autoritatile locale.

- O intalnire in acest scop a fost organizata de ACNV cu sprijinul APM Covasna, in **25.02. 2010** cu institutii si organizatii avand responsabilitati directe sau indirecte in managementul ursului brun la nivelul judetului Covasna. In cadrul acestei intalniri au fost discutate subiecte referitoare la necesitatile de conservare a speciei *Ursus arctos* si metodele concrete de reducere a conflictelor cu ajutorul sistemelor demonstrative de protectie utilizate in cadrul proiectului LIFEURSUS. Participantii au fost informati asupra riscurilor create de fragmentarea habitatelor si de antropizarea tot mai accentuata a ecosistemelor forestiere, fapt care determina ursii sa caute hrana in vecinatatea localitatilor umane. Localnicii prezenti au ridicat problema lipsei unui sistem efficient de compensare a pierderilor economice datorate ursilor si au solicitat autoritatilor o implicare mai buna in realizarea unui ghid pentru fermieri care sa prezinte metodele concrete de prevenire a pagubelor.
- In judeţul Harghita, localitatea Miercurea Ciuc, la sediul Consiliului Judeţean Harghita fost organizata in **18.03.2010** o întâlnire cu factori interesaţi implicati in managementul ursului brun. La acest eveniment au participat reprezentanti ai urmatoarelor instiurii: Prefectura Judeţului Harghita, Consiliul Judeţean Harghita, Garda Naţională de Mediu, Inspectoratul de Poliţie Judeţean Harghita, Direcţia Sanitar Veterinară, Direcţia Agricolă, Inspectoratul de Regim Silvic si Cinegetic Braşov, reprezentanti ai autoritatilor locale din mediul rural şi reprezentantii gestionarilor fondurilor de management cinegetic. Au fost prezentate activitatile proiectului LIFEURSUS si au fost dezbatute cauzele care duc la aparitia conflictelor om/urs. Au fost evidentiate principalele lipsuri ale actelor normative in vigoare si au fost prezentate metodele concrete prin care fermierii isi pot diminua pagubele produse de ursi.
- O alta intalnire de informare/conştientizare a fost organizata la Tuşnad Băi, judetul Harghita, in data de **11.07.2011** cu participarea reprezentanţilor autorităţilor locale, a gestionarului fondului cinegetic si a proprietarilor de terenuri. Intalnirea a avut ca scop analiza problemelor create de urşii habituaţi din localitate şi posibilităţile de rezolvare a acestora. Cu acest prilej au fost prezentate demersurile echipei LIFEURSUS in ceea ce priveste relocarea ursilor probleme din localitatea Tusnad si evolutia ulterioara a celor trei exemplare de urs. De asemenea, au fost prezentate activitatile concrete de reducere a pagubelor produse de ursi, care au fost implementate la nivelul judetului Harghita.
- In data de **21.02.2012** a fost orgabnizata la Nistoresti, judetul Vrancea, o intalnire cu autoritatile care administreaza situri Natura 2000, fiind purtate discutii referitoare la pericolele reprezentate de fragmentarea habitatelor ursului brun si necesitatea continuarii eforturilor de conservare a speciei *Ursus arctos* prin implicarea activa a localnicilor in actiuni educative si

incurajarea acestora in directia utilizarii sistemelor eficiente de protectie impotriva atacurilor animalelor salbatice.

- In **10.08.2012** au fost desfasurate doua intalniri cu autoritatile locale din localitatile Chiojdeni si Jitia, judetul Vrancea, organizate de catre APM Vrancea din partea proiectului LIFEURSUS unde au fost discutate probleme legate de conservarea ursului brun prin reducerea conflictelor generate de aceasta specie si cresterea constientizarii populatiei locale in legatura cu importanta speciei.
- Doua intalniri au fost organizate de catre reprezentanti ai APM Vrancea in **29 si 30.08.2012** la primariile comunelor Paltin si Vintileasca, acestea fiind zone unde, in ultimii 3 ani, au fost semnalate majoritatea pagubelor provocate de ursi. La aceste intalniri au participat primarii, politia locala, administratori ai fondurilor cinegetice, ITRSV si localnici. Intalnirile au avut scopul de a prezenta modul de aplicare a Hotararii 1679 din 10 decembrie 2008 privind modalitatea de acordare a despagubirilor prevazute de Legea vanatorii si a protectiei fondului cinegetic nr. 407/2006, precum si obligatiile ce revin gestionarilor fondurilor cinegetice si proprietarilor de culturi agricole, silvice si de animale domestice pentru prevenirea pagubelor.
- In data de **06 si 11.09.2012** in localitatile Bolotesti, Burca, Vidra, Mera, Vulcaneasca si Poiana Cristei din judetul Vrancea, a fost demarata de catre APM Vrancea o actiune ampla de diseminare a materialelor informative si educationale realizate in proiectul LIFEURUS. Cu aceasta ocazie, membri echiepi LIFE au purat discutii cu autoritatile locale din localitatile mentionate, fiind discutate *ad-hoc* la sediile institutiilor publice chestiuni privind problema lipsei informatiei cu privire la specia tinta si a importantei actiunilor de conservare a ursului brun, fiind necesara imbunatatirea imaginii speciei si aplicarea metodelor de reducere a conflictelor prin utilizarea sistemelor moderne de protectie impotriva animalelor salbatice.
- In **18.09.2012** in localitatea Topliţa, judetul Harghita a fost organizata de catre membri echipei de implementare a proiectului LIFEURSUS din partea APM Harghita o întâlnire cu factorii interesaţi în managementul silvic şi cinegetic din comunele aflate in nordul judeţului Harghita. Au fost purtate discutii privind importanta siturilor Natura 2000 in conservarea ursului brun si necesitatea constientizarii personalului lucrator provenind din satele aflate in interiorul sau in vecinatatea acestor situri cu privire la modalitatile de reducere a conflictelor om-urs prin aplicatea metodelor de protectie impotriva pagubelor provocate de animalele salbatice in general.
- In perioada **18 si 25.09.2012** au avut loc doua intalniri cu stakeholderii in satele Barcani si Batani, jud. Covasna, acestea fiind organizate de catre Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii, cu suport din partea APM Covasna. Au fost dezbatute teme precum cauzele conflictelor dintre oameni si specia tinta, posibilitati si metode de prevenire a acestor conflicte, cele mai noi si accesibile sisteme de indepartare a animalelor salbatice care pot veni in contact cu gospodariile localnicilor si pot provoca pierderi economice.
- O actiune de crestere a constientizarii si a diseminarii materialelor informative si educationale a fost realizata in **02 si 04.10.2012**, in satele Ruginesti, Varnita si Valea Sarii din judetul Vrancea, ocazii cu care, de asemenea, au fost purtate discutii cu autoritatile locale referitoare la pagubele produse de ursi si modalitati de reducere a acestor pagube prin intermediul sistemelor electrice de protectie sau a dispozitivelor sonore si olvactive de indepartare a animalelor salbatice.
- O intalnire cu crescatorii de animale a fost desfasurata cu ocazia unui targ local din data de **15.01.2013** in Vidra, judetul Vrancea. Cu aceasta ocazie, membri echipei LIFEURSUS au oferit informatii privind cele mai noi tehnici de protectie impotriva animalelor salbatice si necesitatea reducerii conflictelor dintre fermieri si ursi.
- In data de **30.01.2013** a fost organizata de catre APM Vrancea o intalnire cu reprezentantii locali ai administratorilor de padure de pe raza comunelor Tulnici si Soveja din judetul Vrancea, unde au fost discutate subiecte legate de legislatia privind acordarea despagubirilor si obligatiile gestionarilor fondurilor cinegetice.
- APM Vrancea a organizat in data de **06.03.2013** intalnirea anuala a gestionarilor fondurilor de management cinegetic din judetul Vrancea, la care au participat: reprezentanti din partea ocoalelor silvice Tulnici, Zabala si Naruja, precum si manageri ai fondurilor cinegetice Lepsa, Macradeu si Valea Ramnicului. A fost prezentata experienta echipei proiectului acumulata in anii anteriori in ceea

ce priveste ursii habituate , efectele acestui fenomen de habituare si modalitati de prevenire si reducere a numarului ursilor problema.

- In **12.04.2013** s-a desfasurat o întâlnire cu toţi gestionarii fondurilor cinegetice din judeţul Harghita, organizată la sediul Agenţiei pentru Protecţia Mediului Harghita din Miercurea Ciuc unde au fost dezbatute teme legate de conservarea ursului brun in siturile Natura 2000 si prevenirea conflictelor generate de prezenta acestora in vecinatatea localitatilor din acele zone. Au fost prezentate diverse sisteme care s-au dovedit eficiente pentru protectia impotriva pagubelor provocate de ursi.
- In **24 si 27.06.2013** au fost organizate 2 intalniri cu fermierii de pe raza comunelor Naruja si Nereju pentru promovarea sistemelor de protectie impotriva ursilor. Evenimentul a fost organizat de care APM Vrancea in cadrul proiectului LIFEURURSUS, la aceste intalniri participand si reprezentanti ai administratiilor locale: primarie, politia locala. Participantilor le-au fost prezentate cele mai noi sisteme de protectie precum garduri electrice, sisteme vizuale de indepartare, substante repelente, fiindu-le explicate modalitatile de functionare si impactul asupra animalelor salbatice.
- Reprezentanţii echiepei de implementare a proiectului LIFEURSUS au participat in data de **30.07.2013** la tabăra anuala a Asociaţiei Carpatine Ardelene organizata în comuna Frumoasa, jud. Harghita, printr-o serie de prezentari privind managementul siturilor Natura 2000 si metode de prevenire a accidentelor provocate de ursi aparute pe fondul lipsei unor cunostinte privind comportamentul speciei si a metodelor moderne de aparare impotriva animalelor salbatice.
- In data de **14.09.2013** au fost organizate, de cate APM Vrancea, scurte intalniri cu gestionarii fondurilor de vanatoare si reprezentanti ai autoritatilor locale. Intalnirile s-au desfasurat in localitatile Mera, Reghiu si Andreiasu si au fost dezbatute diferite teme legate de necesitatea diminuarii conflictelor si metode care pot fi aplicate la nivelul localitatilor pentru prevenirea si reducereapagubelor provocate de animalele salbatice si in special de specia *Ursus arctos*.

In perioada **Februarie – Aprilie 2012** au fost concepute, editate si montate in 50 de locatii din arealul de implementare a proiectului, **bannare informative** care prezinta specia *Ursus arctos* ca element cheie in ecosistem si reprezentand o valoare inestimabila a muntilor nostri. Aceste bannere au fost realizate intr-o maniera fotografica si contin informatii privind influenta negativa exercitata de om asupra comportamentului speciei tinta si efectele care rezulta din acest fapt concretizate in pagubele provocate de catre ursi. Bannerele au fost instalate in urmatoarele locatii: **15** in judetul Vrancea, **17** in judetul Covasna, **18** in judetul Harghita, conform tabelului anexat. Tabelul cu detalierea locatiilor este atasat in anexa raportului.

Pentru sustinerea campaniei de constientizare, in cadrul actiunii de promovare a masurilor de conservare a ursului brun si de reducere a conflictelor, in **Februarie 2012** a fost produs **toolkit-ul** care contine suportul de curs, un film pe suport DVD precum si un pliant.

Suportul de curs intitulat "*Aspecte din biologia si ecologia ursului brun*" a fost realizat de catre Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii in format 16/24 cm, avand 24 pagini, fiind produs intr-un numar de 6000 exemplare. Acesta a fost diseminat in special elevilor din scolile aflate in localitati din interiorul sau vecinatatea ariilor naturale protejate de interes pentru conservarea speciei de urs brun. Materialul contine informatii care explica intr/o maniera interactiva modul de viata a ursului, incepand de la stadiul de pui pana la cel de exemplar adult, punand accent, in acelasi timp, pe responsabilitatea ce ne revine in ceea ce priveste viitorul acestei specii. A fost conceput ca un ajutor suplimentar in informatiile oferite de catre profesori.

Suportul de curs contine si un **film documentar pe suport DVD** realizat la Centrul de Reabilitare a Ursilor Orfani, Balan, care prezinta in mod interactiv cateva aspecte legate de functionarea si activitatile din cadrul centrului.

Un numar de 1500 de exemplare de curs au fost distribuite partenerilor in proiect (APM VN, APM HG, APM CV, ACDB) pentru a fi diseminate mai departe in scolile locale de pe raza fiecarui judet, in cadrul diverselor evenimente. 500 suporturi de curs au ajuns direct la scolile din arealul proiectului prin intermediul inspectoratelor scolare iar cele 1000 cursuri ramase au fost diseminate in cadrul campaniei de constientizare.

Pe baza acestor materiale, in intervalul **Decembrie 2011-Februarie 2012** au fost organizate doua cursuri in Odorheiul Secuiesc si Ilieni, sustinute de membri echipei LIFEURSUS. Cursurile de cinegetică au fost concepute pentru a forma paznici de vânătoare. În cadrul materiilor au fost prezentate diferite problematici legate de carnivore mari, cum ar fi: probleme legate de evaluarea efectivelor și metode care au fost încercate în cadrul poiectului Life, efectele deranjului zonelor de hibernare, importanța carnivorelor în ecosistem, comparații între țările vestice unde lipsesc carnivorele mari și cadrul carpatic în care ele există, subliniind importanța acestor specii. Au fost prezentate și câteva studii de monitoring a exeplarelor echipate cu sisteme de telemetrie, problematica puilor orfani împreună cu rezultate din Centrul Pentru Reabilitarea Urșilor Orfani, cât și aspecte legate de urșii problemă și factorii care facilitează dezvoltarea acestui fenomen. Lista cu participantii la cursurile de instruire este prezentata in anexa raportului.

Pliantul "*Si noi suntem responsabili*" a fost realizat intr-un numar de **6000 exemplare**, fiind utilizat in cadrul evenimentelor desfasurate ca urmare a derularii campaniei de crestere a constientizarii publicului prin diseminarea acestuia la agentiile turistice, punctele de informare turistica sau alte locatii accesibile grupului tinta. Pliantul se adreseaza in special turistilor, prezentand informatii referiotare la consecintele fenomenului de habituare, ce ar trebui sa stim cand ne aflam intr-o zona populata de ursi, greseli de comportament al turistilor in habitatele ursilor.

Conferintele de presa avand aplicatie in teren s-au desfasurat dupa cum urmeaza:

- In **18 Octombrie 2010** a fost organizata la nivelul judetului Vrancea o conferinta de presa cu titlul: "*Best practice and demonstration actions to conserve the population of Ursus arctos in central-eastern part of Eastern Carpathians*", la aceasta participand reprezentanti din partea mass-mediei locale (FOCUS TV, ATLAS TV, Monitorul de Vrancea, Ziarul de Vrancea, Ziarul de Astazi). Cu acest prilej participantii au fost invitati la o incursiune in arealul de implementare al proiectului si pentru a vizita Centrul de Reabilitare si Monitorizare a Carnivorelor Mari din Lepsa, Vrancea. Vizita pe teren a jurnalistilor a cuprins si o etapa in care s-a vizitat o zona speciala de conservare din cadrul ROSCI Putna-Vrancea, unde jurnalistii au putut observa urme ale trecerii ursilor si le-au fost prezentate modalitatile de monitorizare prin tehnici non-invazive a speciilor de carnivore mari.
- In data de **8 iunie 2011** a fost organizata de catre Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii (ACNV) cu sprijinul APM Vrancea si APM Covasna, o conferinta de presa cu vizita in teren in **judetele Vrancea si Covasna**. Au fost prezenti jurnalisti de la 7 organizatii media din judetul Covasna (Mesagerul de Covasna, Observatorul de Covasna, Haromszek, Szekelyhon, TVR Tg. Mures, Hirmondo, Radio Romania Actualitati). Vizita in teren a avut loc in siturile Natura 2000 Oituz Ojdula si ROSCI Putna-Vrancea precum si la Centrul de Reabilitare si Monitorizare a Carnivorelor Mari din Lepsa. Pe parcursul intalnirii cu jurnalistii, reprezentantii institutiilor implicate in implementarea proiectului LIFEURSUS au prezentat activitatile derulate in cadrul proiectului si au oferit participantilor informatii privind etologia speciei si modalitatile practice de reducere a conflictelor. La Centrul de monitorizare si Reabilitare a Carnivorelor Mari, Lepsa, jurnalistii au vizualizat echipamentele de uz veterinar utilizate in salvarea ursilor aflati in dificultate, custile de transport, sala de interventii medicale, tarcurile de reabilitare, fiindu-le prezentat un istoric al interventiilor realizate in cadrul proiectului in vederea eliberarii unor ursi braconati.
- In **29 august 2011**, Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii a organizat o noua conferinta de presa cu vizita in teren in **judetul Harghita**. Evenimentul mediatic a fost organizat in localitatea Gheorghieni, unde reprezentantul proiectului s-a intalnit cu reprezentantii mass-media invitati la acesta conferinta (Ziarul Kronika, Ziarul Harghita, Ziarul Gyergyoi Hirlap, Ziarul Uj Kelet, Ziarul Gyergyoi Kisujsag, Feny TV, Radio Tg. Mures, TV Gheorghieni, Radio Mix FM. Conferinta a debutat la ora 8.00 in cadrul unei intalniri la sediul ACNV unde au fost distribuite jurnalistilor materiale informative realizate in cadrul proiectului, si au fost oferite toate informatiile referitoare la stadiul de implementare a activitatilor, fiind prezentate rezultatele atinse pana in prezent.

A doua etapa a acestui eveniment a constat intr-o deplasare impreuna cu jurnalistii in habitate naturale populate cu ursi bruni in zona Csikikert. In cadrul acestei deplasari, jurnalistii au avut prilejul sa cunoasca tehnicile utilizate in cadrul proiectului pentru determinarea abundentei ursilor bruni in

siturile Natura 2000 si sa vizualizeze un areal in care ursii isi fac barloguri. De asemenea, au fost prezentate principalele amenintari care conduc la declinul populatiei de urs brun si metodele de reducere a impactului activitatilor antropice.

- In **16 Decembrie 2011** s-a desfasurat o conferinta de presa organizata de catre **APM Harghita** pe tema celor mai bune practice si actiuni demonstrative pentru conservarea populatiei de urs brun in zona central-estica a Carpatilor Orientali ", fiind prezentate activitatile desfasurate de la debutul proiectului si pana la acea data, fiind realizata o incursiune in teren pentru vizitarea catorva situri Natura 2000.
- In data de **6 Februarie 2012** Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii, Balan, **jud. Harghita** in colaborare cu **APM Vrancea si APM Covasna** au organizat o conferinta de presa la care au participat reprezentanti ai mass mediei din cele 3 judete. A fost prezentata utilitatea centrelor din Balan si Lepsa in salvarea exemplarelor de urs brun, pui orfani sau adulti braconati, si a fost realizata o incursine in teren la aceste centre. De asemenea, au fost prezentate activitatile ARMU si RAT pana in acel moment.
- In **24 Mai 2012** a fost organizata de catre **APM Vrancea** o conferinta de presa cu incursiune in aria naturala protejata Cascada Putnei, judetul Vrancea, eveniment prin intermediul caruia au fost prezentate particularitatile ariei natural, cu aceasta ocazie fiind prezentate rezultatele proiectului LIFEURUS si activitatile care urmaza a fi implementate.
- In preioada **28-31 Mai 2012** cu ocazia activitatilor organizate de catre **APM Vrancea** in Parcul Natural Putna-Vrancea, in Lepsa, jud, Vrancea pentru celebrarea a 20 de ani de LIFE Nature, au fost invitati reprezentanti ai mass-mediei locale. A fost vizitata expozitia foto, eveniment organizat la Centrul de Reabilitare si Monitorizare a Carnivorelor Mari Lepsa, unde au putut fi observate si echipamentele utilizate in interventii ARMU, custile de transport, camera de interventii chirurgicale si tarcurile de reabilitare.
- In perioada **03-10 Septembrie 2012** a fost realizata o incursiune in teren cu echipa DIGI TV la nivelul **judetelor Vrancea si Covasna**. Actiunea a fost realizata de catre **APM Vrancea** si **APM Covasna**, cu participarea Alexandrei Sallay, voluntar al proiectului LIFEURSUS. Evenimentul a fost relatat in presa locala, la eveniment fiind prezenti si reprezentanti ai mass-mediei locale. Scopul a fost acela de a realiza un pachet de emisiuni tv privind conservarea ursilor in cadrul proiectutului LIFE. Pe parcursul deplasarii in teren, jurnalistii au avut ocazia sa cunoasca tehnicile utilizate in acest proiect pentru determinarea abundentei specie Ursus arctos in siturile Natura 2000, principalele amenintari care au determinat declinul populatiei de urs brun in Romania dar metodele de reducere a impactului activitatilor umane in siturile desemnate pentru conservarea speciei vizate in proiect . Incursiunea a fost facuta pe raza Parcului Natural Putna Vrancea, fiind vizitat Centrul De Reabilitare si Monitorizare a Carnivlrelor Mari, Lepsa, jud. Vrancea, un observator pentru animale salbatice si u nbarlog monitorizat anterior iar in judetul Covasna situl Natura 2000 Oituz-Ojdula.
- In intervalul cuprins intre **7-10 Iunie 2013** postul de televiziune DIGI 24 a realizat pentru emisiunea “Din Interior” un film documentar referitor la carnivorele mari in aria de implementare a proiectului LIFEURUS in colaborare cu APM Vrancea. Reprezentanti ai echipei de implementare a proiectului au realizat deplasarea in teren cu echipa de jurnalisti ai portului tv precum si cu reprezentantii presei locale pentru a marca cu aceasta ocazie conferinta de presa, fiind prezentate rezultatele proiectului pana la acea data. A fost vizitat centrul din Lepsa, dl Silviu Chiriac acordand un interviu referitor la speciile de carnivore mari, cu accent pe specia vizata in proiect.
- In intervalul **18–20.10.2013** cu ocazia desfasurarii Conferinţei Silvicultorilor din Transilvania, au fost organizate doua intalniri la Odorheiu-Secuiesc şi la Harghita Mădăraş de catre reprezentati ai APM Harghita din partea proiectului LIFEURSUS. Cu aceasta ocazie, membri APM Harghita au sustinut prezentari referitoare la necesitatea conservarii speciei *Ursus arctos* si au fost purtate discutii privind pagubele provocate de ursi si metodele cele mai eficiente de prevenire a conflictelor si reducere a acestor pagube. Acţiunea de informare si conştientizare a personalului silvic a inclus si o ieşirie pe teren impreuna cu reprezentanti ai mass mediei locale, in situl Natura “Harghita Mădăraş”.
-

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Organizare anuala a intalnirilor cu autoritatile locale	D3	Anual in Noiembrie	18 Martie 2010 11 Iulie 2011 21 Februarie 2012 10, 29, 30 August 2012 06,11 Septembrie 2012 02,04 Octombrie 2012 24,27 Iunie 2013 14 Septembrie 2013
Instalare bannere	D3	August 2012	Aprilie 2012
Organizare 15 intalniri cu grupurile tinta	D3	Pana in Mai 2013	Septembrie 2013
Conferinte de presa cu aplicatii in teren. Una pe an in fiecare judet.	D3	Octombrie 2010 Octombrie 2011 Octombrie 2012 Octombrie 2013	Octombrie 2010 Iunie 2011 August 2011 Decembrie 2011 Februarie 2012 Mai 2012 Septembrie 2012 Iunie 2013 Octombrie 2013
Realizarea toolkitului pentru conservarea speciei	D3	Octombrie 2011	Februarie 2012

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Poze in anexa foto si articole din press clipping – Mid term Report 2011
- Suport de curs si pliante tiparite – Progress report 2012

Anexe atasate acestui raport:

Lista cu participantii la cursurile de instruire a paznicilor de vanatoare (anexa nr 24)
Tabelul cu detalierea locatiilor in care au fost instalate bannere (anexa nr 25)

ACTIUNEA D.4 Promovarea celor mai bune practici si actiuni necesare pentru protejarea barlogurilor de hibernare si diminuarea cauzelor care conduc la abandonul puilor de urs

Scopul implementarii activitatilor de promovare a celor mai bune practici si actiuni pentru protejarea barlogurilor de hibernare si a diminuarii cauzelor care conduc la abandonoarea puilor de urs a fost acela de a constientiza grupurile tinta asupra reducerii gradului de perturbare a ursilor in perioada hibernarii sau a alaptatului. De asemenea, nivelul scazut al cunostintelor privind zonele cu barloguri, a arealelor frecventate de ursi aflate in apropierea traseelor turistice si in ceea ce priveste comportamentul femelelor cu pui, pot provoca conflicte, rezultand pierderi in randul ursilor si aparitia puilor de urs orfani. Prin urmare, cresterea nivelului de informare si educare in randul turistilor, silvicultorilor si managerilor fondurilor cinegetice a reprezentat o prioritate a campaniei de constientizare din cadrul proiectlui LIFEURSUS.

Actiunea a fost coordonata de Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii, fiind realizata conform planificarii initiale prevazuta in propunerea de proiect. Nu au fost inregistrate intarzieri care sa influenteze buna implementare a actiunii, toate activitatile fiind finalizate in intervalele si la datele prevazute in proiect.

Pentru a diminua cauzele care conduc la perturbarea activitatilor ursilor, precum si in scopul informarii publicului cu privire la habitatele si caracteristicile acestei specii, in perioada **Decembrie 2010-August 2011**, ACNV a conceput si produs 3 tipuri de **pliante**. format A4, continand text bilingv (RO, HU), fiecare pliant continand informatii referitoare la finantator si partenerii din proiect, logo-urile LIFE si Natura 2000:

- "***Nu ma deranja in barlogul meu, si nu te voi deranja nici eu!***", avand ca grup tinta turistii, a fost tiparit in 3000 exemplare. Pliantul explica in linii mari riscule de accident care pot aparea in cazul deranjarii unei femele cu pui sau a unui urs in barlog, responsabilitatea oamenilor in ceea ce priveste declinul speciei, fiind descrise caracteristicile topografice si ecologice ale arealelor utilizate pentru cresterea puilor (zone cu desisuri, expozitie sudica etc) impreuna cu principalele semne din teren care pot indica prezenta barlogurilor. Aceste pliante au fost distribuite turistilor in diferite punte de vizitare (ex. Punctele de acces in rezervatiile natural Cheile Tisitei si cascada Putnei din Parcul Natural Putna-Vrancea), cabanelor montane, refugiilor turistice si pensiunilor.
- "***Protectia barlogurilor este esentiala pentru conservarea speciei***", realizat intr-un numar de 1000 exemplare, pentru companiile de exploatare forestiera si personalul din zona rurala. Sunt explicati factorii de risc in cazul deranjarii femelelor cu pui si necesitatea protejarii zonelor frecventate de ursoaicele cu pui in perioada de iarna-primavara. Acest material a fost distribuit la sediile companiilor de exploatare forestiera si la sediul primariilor comunelor care detin un procent insemnat din suprafetele acoperite cu paduri.
- "***Protectia barlogurilor este esentiala pentru conservarea speciei***", conceput in scopul constientizarii managerilor fondurilor cinegetice si a personalului din teren de pe raza ariilor protejate, fiind tiparite 500 exemplare. Este evidentiata responsabilitatea ce revine managerilor fondurilor cinegetice in cazul accidentelor. Au fost oferite datele de contact al Centrului de Reabilitare a Ursilor Orfani, Balan, in cazul constatarii aparitiei unor cazuri de ursi orfani sau abandonati. Pliantele au fost disseminate la sediile administrative ale fondurilor cinegetice de pe raza de implementare a proiectului.

Diseminarea materialelor a fost realizata la nivelul celor trei judete, pliantele destinate turistilor fiind distribuite in: Harghita Bai, Madaras, Lacu Rosu, Izvoru Mures, Covasna, Sugas Bai, Tusnad Bai, Tulnici, Lepsa, Balvanyos, pliantele adresate firmelor de exploatare forestiera si a angajatilor provenind din mediul rural fiind diseminate in: Toplita, Bicaz, Balan, Sandominic, Voslobeni, Zetea, Madaras, Liban, Turia, Batani, Baraolt, Covasna, Zagon, Ojdula, Oituz, Lepsa, Soveja, Naruja, Tulnici, iar cele pentru constientizarea managerilor fondurilor de vanatoare au fost distribuite cu ocazia diverselor intalniri organizate de echipa de implenentare a proiectului in scopul derularii actiunilor din cadrul proiectului LIFEURSUS si cu ocazia activitatilor in teren realizate de echipa RAT.

In scopul prezentarii importantei protejarii arealelor in care au fost identificate semne ale activitati ursilor (zone de fatare, crestere a puilor, iernare etc), au fost organizate o serie de intalniri cu detinatori ai parchetelor de exploatare a lemnului, comunitati locale, manageri ai fondurilor cinegetice si cluburi neconventionale de turism:

Cu ocazia Zilei Mediului a fost organizata o intalnire cu stakeholderii din situl Natura 2000 Harghita Madaras. Evenimentul s-a desfasurat in sala de sedinte a primariei Madaras in data de **03.06.2010**, la intalnire participand si reprezentanti locali ai guvernului din satele Danesti, Carta si Madaras. Au fost, de asemenea prezenti si reprezentanti ai celor trei comune care detin areale intinse de padure in situl Harghita Madaras. Cele trei comune au in administrare terenuri aflate in estul sitului Natura 2000 desemnat pentru conservarea speciei *Ursus arctos*, areal in care practicile traditionale de pastorit reprezinta un factor de risc pentru aparitia conflictelor cu ursul brun. Reprezentanti ai APM HArghita au prezentat, pe langa materialul power point referitor la importanta siturilor Natura 2000, importanta protejarii unor astfel de arii in care obiectivul principal il reprezinta conservarea ursului in perioadele sensibile de crestere a puilor si de iernare, fiind distribuite cu aceasta ocazie pliante informative.

O alta intalnire a fost organizata la Tusnad Bai, judetul Harghita in data de **11.07.2011** la care au participat autoritatile locale, manageri ai fondurilor cinegetice si proprietari de terenuri, unde a fost prezentata importanta intelegerii comportamentului adecvat a personalului lucrator si a planificarii atente a activitatilor in zonele cu barloguri si protejarea acestora mai ales in perioadele de alaptat si de iernat. Au fost explicate situatii in care, din cauza stresului cauzat de perturbarea zonelor de iernat, a fost provocat indirect fenomenul de habituare a unor exemplare de ursi deoarece arealele in care se depoziteaza gunoiul menajer reprezinta singura sursa de hrana in perioada iernii. Pe parcursul derularii intalnirii au fost distribuite pliante referitoare la protectia barlogurilor.

In data de **12.01.2012** au fost realizate vizite la parchetele de exploatare deschise în zona Bodoc si Micfalău. Reprezentati ai APM Vrancea din partea proiectului LIFEURSUS impreună cu reprezentantul fondului cinegetic au purtat discutii cu patru agenti economici ce exploateaza masa lemnoasă din aceste localitati. Discutiile au vizat importanta cunoasterii zonelor cu barloguri si adaptarea activitatilor de exploatare in functie de prezenta acestora pentru evitarea perturbarii ursilor in perioada de iarna si de crestere a puilor.

In urma unor vizite in teren din **02.02.2012** a membrilor echipei de implementare a proiectului LIFEURSUS din partea APM Covasna impreună cu reprezentantul fondului cinegetic realizata la parchetele de exploatare deschise în zona Bodoc şi Micfalău, judetul Covasna de către patru agenţi economici ce exploateaza masa lemnoasă, au fost purtate discutii privind necesitatea cunoasterii zonelor cu prezenta a barlogurilor pentru evitarea situatiilor de abandon al puilor sau migrarea ursilor in perioada de iarna catre zonele periferice ale localitatilor, acolo unde pot gasi hrana, respective in locurile de depozitare a gunoiului menajer.

In perioada **29 - 30.03.2012**, APM Vrancea a organizat o intalnire la Lepsa, judetul Vrancea, cu reprezentanti ai administratiei Parcului Natural Putna-Vrancea. Dezbaterile au avut ca subiect necesitatea informarii firmelor de exploatare a lemnului de pe raza parcului cu privire la localizarea barlogurilor si a masurilor necesare reducerii perturbarii zonelor repective pe durata iernii si a cresterii puilor mici.

In data de **30.03.2012** APM Covasna a organizat o intalnire pe teren cu agentii economici din localitatile Cheile Varghisului si Cormos, impreuna cu reprezentatul fondului cinegetic, fiind realizate vizite le parchetele de exploatare a masei lemnoase de pe raza localitatilor. Au fost discutate aspecte privind modalitatile de exploatare a lemnului care sa tina cont de prezenta barlogurilor de urs si au fost distribuite pliante informative.

Cu ocazia Zilei Biodiversitatii a fost organizata in data de **22.05.2012** in rezervatia naturala Tisita, judetul Vrancea o vizita de lucru, fiind invitati reprezentanti ai administratiei Parcului Natural Putna Vrancea si ai proprietarilor de paduri de pe raza localitatilor Tulnici si Lepsa. La acest eveniment au avut acces si turistii aflati in zona. A fost vizitata rezervatia naturala Tisita unde participantii au avut ocazia sa parcurga Poteca Tematica a carnivorelor mari, putand fi observate diverse aspect legate de comportamentul si habitatul ursului brun, atractia principala fiind barlogul artificial construit in rezervatie.
In localitatea Vidra din judetul Vrancea s-a desfasurat o intalnire cu stakeholderii apartinand comunei, in scopul promovarii activitatilor de protectie a barlogurilor si a zonelor de crestere a puilor de urs. Intalnirea a avut loc in data de **31.05.2012** si a fost urmata de dezbateri pe teme legate de ursii problema, rezolvarea conflictelor care apar in zona si diminuarea braconajului.
In data de **01.02.2013** membri echipei de implementare a proiectului LIFEURSUS au participat la sesiunea de lucru privind realizarea programului local si ofertei eco-turistice pentru anul 2013 a localitatii Tusnad Bai, judetul Harghita, prin sustinerea unei prezentari pe tema posibilitatilor de prevenire a problemelor cauzate de ursii gunoieri din localitate precum si beneficiile in domeniul turismului si a statutului de arie protejata de interes comunitar, sit Natura 2000.
O intalnire cu silvicultorii apartinand comunelor Gura Calitei si Dealul Lung din judetul Vrancea s-a desfasurat in **05.02.2013**. Intalnirea a fost organizata de catre membri echipei de implementare a proiectului LIFEURSUS din partea APM Vrancea, scopul fiind acela de promovare a activitatilor de conservare a zonelor de iernare utilizate de care ursi si a reducerii perturbarii ursilor in perioada hibernarii sau a alaptatului din cauza producerii unor pierderi critice de energie datorate deplasarilor excesive a exemplarelor in scopul indepartarii de sursa de deranj si cautarea unor noi zone de iernat sau alaptat.
In Lepsa si Soveja, judetul Vrancea au fost organizate in **15.03.2013**, doua intalniri cu gestionarii fondurilor de vanatoare de pe raza celor doua localitati, la care au fost prezentate subiecte legate de protectia zonelor sensibile pentru ursi, probleme de habituare si au fost promovate cele mai bune practici privind evitarea abandonului juvenil. A fost impartit un numar insemnat de plinate din seria "*Protectia barlogurilor este esentiala pentru conservarea speciei*" destinate constientizarii managerilor fondurilor de vanatoare.
In data de **04.12.2013** a fost organizata la Lepsa, judetul Vrancea o intalnire cu reprezentanti ai administratiei Parcului Natural Putna-Vrancea. Intalnirea a avut ca scop prezentarea modalitatilor de informare a turistilor, care frecventeaza intr-un numar din ce in ce mai mare parcul natural, cu privire la prezenta ursilor in areal, metode de evitare a aparitiei unor conflicte din cauza necunoasterii zonelor de risc si a comportamentului inadecvat in apropierea ursilor. Au fost distribuite pliante adresate turistilor precum si administratorilor parcului.
Succesul implementarii acestei actiuni de crestere a constientizarii a constat in reducerea imaginii negative in randul populatiei locale, educarea acesteia cu privire la metodele de reducere a conflictelor cu animalele salbatice in general si diminuarea pagubelor provocate de ursi inregistrate la ferme sau gospodarii.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Realizare toolkit pentru promovarea activitatilor de protectie a barlogurilor de iarna	D4	Mai 2011	August 2011
Intalniri anuale cu factorii interesati	D4	Decembrie 2013	Decembrie 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Pliante – 3 modele tiparite – Mide term Report 2011 + raspuns la adresa ARES500518

Anexe atasate acestui raport:

- Nu este cazul

ACTIUNEA D.5 Promovarea siturilor de interes conservativ desemnate pentru conservarea carnivorelor mari si promovarea beneficiilor socio-economice generate de statutul de sit Natura 2000

Prin implementarea actiunii de promovare a siturilor Natura 2000 din cadrul proiectului a fost urmarita cresterea constientizarii publicului larg in aspecte privind intelegerea conceptului Natura 2000 si importanta siturilor de interes comunitar desemnate in scopul conservarii ursului brun prin realizarea unui toolkit educativ si de informare, organizarea unor intalniri cu stakeholderii din siturile Natura 2000 sau vecinatatea acestora si derularea unei campanii educative in scoli. Activităţile desfasurate in cadrul acestei actiuni au fost bazate pe concluziile desprinse din acţiunea A3 din cadrul proiectului, redate în documentul intern intitulat „***Strategia de implementare a campaniei de constientizare in ceea ce priveste perceptia populatiei locale asupra ursului brun (Ursus arctos) si a siturilor Natura 2000***" realizat de către Asociaţia pentru Conservarea Valorilor Naturii, partener in proiect si responsabil pentru implementarea actiunii. Rezultatele obtinute sunt conforme cu prevederile proiectului iar termenele limita au fost respectate, actiunea fiind finalizata fara sa fie intampinate probleme.

Pentru inceput au fost realizate, pe baza stategiei de implememementare a campaniei de constientizare dezvoltata in cadrul actiunii A3, activitatile premergătoare demararii campaniei de constientizare pentru promovarea siturilor Natura 2000, fiind stabilite principalele obiective ale campaniei si anume: conceptul de Natura 2000 sa fie bine cunoscut de toate grupurile tinta; oamenii sa cunoască functionarea sistemului Natura 2000; reteaua ecologica sa fie acceptata de factorii interesati in managementul ursului si al habitatelor acestuia din siturile Natura 2000; factorii interesati sa participe activ la functionarea sistemului de arii protejate. Au fost stabilite, de asemenea, principalele grupuri ţintă din cadrul campaniei de constientizare: fermieri, crescatori de animale, apicultori, agricultori, lucratori forestieri, turisti, autoritati ale comunităţilor locale, profesori şi elevi, proprietari de terenuri.

Ulterior au fost elaborate toate materialele informative incluse in **toolkit-ul** pentru promovarea reţelei Natura 2000. Acest toolkit conţine următoarele materiale informative:
DVD-ul multimedia a fost destinat autorităţilor locale, profesorilor sau altor factori din cadrul comunitatilor locale carora le sunt utile informaţii mai ample privind rolul şi funcţionarea reţelei ecologice Natura 2000, precum şi despre siturile desemnate pentru conservarea ursului brun. In scrisoarea din partea Comisiei Europene numarul Ares(2012)101568 - 30/01/2012 a fost solicitat lamurirea unor neconcordante in ceea ce priveste prezentarea. Astfel,DVD-ul a fost realizat conform informatiilor oferite in raportarile anterioare destinate Comisiei Europene, fiind produs in trei limbi (romana, maghiara si engleza), utilizatorii putand accesa informatii privind următoarele subiecte:

- *Cunostinte generale despre reteaua Natura 2000*: conţine informatii esentiale referitoare la rolul, functionarea si beneficiile socio-economice ale retelei ecologice. De aici poate fi accesata, de asemenea, harta siturilor Natura 2000 din Romania.
- *Cunostinte despre proiectul LIFEURSUS*: in plus fata de datele tehnice generale ale proiectului, aceasta sectiune include descrieri referitoare la scopul, obiectivele, actiunile si rezultatele preconizate ale proiectului LIFEURSUS. De asemenea, poate fi vizionata o prezentare fotografica cu privire la actiunile proiectului.
- *Siturile Natura 2000 implicate in proiect*: sectiunea include o descriere sumara a celor 15 situri din cadrul proiectului destinate conservarii ursului brun. Poate fi accesat formularul standard a siturilor, harta localizarii geografice precum si un material video realizat pentru fiecare sit care prezinta principalele valori ecologice, peisagistice sau culturale care caracterizeaza situl respectiv.
- *Cunostinţe generale despre ursul brun*: din cauza faptului ca nivelul informatiilor grupurilor ţintă privind aceasta specie se afla la un nivel scazut, a fost considerata utila includerea, in acest material, a unei descrieri a principalelor caracteristici fiziologice si comportamentale a ursului brun. Sectiunea mai conţine un material video despre urs.

- *Date de contact si linkuri utile*: include datele de contact a partenerilor de proiect precum si adresele web a acestora. De pe acesta secţiune a DVD-ului poate să fie accesat direct site-ul de internet a proiectului: www.carnivoremari.ro

Toate informatiile sunt prezentate in trei limbi, exceptie facand SDFs, care fiind extrase din documentele oficiale publicate nu au fost traduse. Cu toate acestea, fiecare arie protejata este prezentata textual in limbile maghiara, romana si engleza si prin intermediul unui film si al unei harti. Consideram astfel ca materialul educativ realizat respecta descrierea din cerearea de finantare, Atasand spre exemplificare prezentului raport inca un DVD.
La realizarea materialului s-a urmarit ca informatiile sa fie redate intr-un limbaj cat mai accesibil pentru grupul tinta, să fie cat mai atragator, prin includerea unui numar sporit de fotografii si elemente grafice, si ca utilizarea acestuia să nu necesite cunoştinţe informatice avansate. DVD-ul a fost realizat într-un tiraj de 500 de bucăţi, fiind prezentat intr-un plic de carton si avand imprimeu color.
Pliantul cu informaţii despre reţeaua Natura 2000 a avut scopul de a furniza informaţii referitoare la reţeaua Natura 2000 factorilor interesaţi din judeţele Harghita şi Covasna, oferite in limba romana si maghiara. Pe langa informatiile generale privind functionarea retelei ecologice, pliantul include harta de distributie a tuturor siturilor (SPA-uri si SCI-uri) din cele doua judete, nu doar cele incluse in proiect. Imprimarea s-a realizat pe hârtie ecologică in format A4, avand un tiraj de 3000 de exemplare. A fost destinat în special proprietarilor de terenuri, fermierilor, crescatorilor de animale, lucratorilor forestieri etc.
Semne de carte, fiind realizat cate un tip de semn de carte pentru fiecare dintre cele 15 situri Natura 2000 incluse in proiect. Semnul de carte format 6x21 cm a avut scopul de a atrage atentia factorilor interesaţi asupra valorilor ecologice si importanta siturilor Natura 2000. Semnele de carte ale siturilor din judetele cu minoritate maghiara au fost editate bilingv, textul in limba maghiara fiind imprimat pe partea posterioara a semnului de carte. Imprimarea a fost realizata pe hartie ecologica, fiind tipărit un tiraj de 300 de exemplare pentru fiecare sit Natura 2000.
Harta complexă a siturilor Natura 2000, format mare 77x64 cm, destinata in special turistilor care viziteaza această zona,ofera informatii referitoare la localizarea geografica a siturilor Natura 2000 din cadrul proiectului, drumurile de acces, arii protejate de interes national, forme de relief, reţeaua hidrologica etc. Conţine, de asemenea, descrierea fiecărui sit in parte avand codul Natura 2000, suprafata precum si numele si datele de contact a custodelui/administratorului acestuia. In completarea informatiilor furnizate, materialul include cunoştinţele generale referitoare la reteaua ecologică Natura 2000, a importanţei ecologice si de conservare a ursului brun. Este tiparita pe hartie rezistenta la umezeala si uzura, putand fi folosita si pe teren, in cursul excursiilor. A fost editată intr-un tiraj de 2000 de bucăţi. Materialul a fost introdus in registrul international al publicatiilor avand numarul ISBN 978-606-92551-48.

Pentru realizarea acestor materiale informative a fost respectat termenul de finalizare, anume **31 mai 2011**. Materialele informative au fost distribuite partenerilor in proiect în funcţie de cerintele proiectului, ajungand prin intermediul acestora la factorii interesaţi prin distribuire directă în cursul

întâlnirilor, distribuire prin punere la dispoziţia persoanelor interesate a materialelor informative la sediul agenţiilor de mediu, la sediile ONG-urilor din domeniu, administraţii publice locale, sediile gestionarilor fondurilor cinegetice, administratorilor ariilor protejate şi situri Natura 2000, punctele de informare turistică, etc si prin punerea la dispoziţie în format digital pe site-ul oficial al proiectului.

În conformitate cu planurile de lucru a campaniei de conştientizare au avut loc pe intreaga perioada de desfasurare a acestei actiuni, evenimente şi întâlniri cu factori interesaţi pe care le prezentam succint dupa cum urmeaza:

• 18.03.2010 - promovarea demararii proiectului in judetul Harghita si primul contact cu reprezentatii factorilor interesati, realizata in cadrul unei intalniri de lucru de amploare la Miercurea Ciuc.

• 03.06.2010 - organizarea întalnirii cu factorii interesati privind situl Natura 2000 „Harghita Madaras" cu ocazia aniversarii „Zilei Mediului" in comuna Madaras; reprezentanti ai APM Harghita au prezentat un material Power Point despre importanta retelei ecologice Natura 2000, benficiile socio-economice ale retelei Natura 2000 si legatura dintre aceasta si proiectul LIFEURSUS.

• 01.10.2010 - cu ocazia „Zilei Mondiale a Habitatului" a fost organizata o excursie de studii pentru elevii din clasa a VI-a a Şcolii Generale Nagy Istvan din Miercurea Ciuc, fiind vizitat habitatul natural al ursului brun din apropierea localitatii Miercurea Ciuc, zona propusa pentru a fi inclusa in reteaua ecologica Natura 2000.

• 25.03.2011 - actiunea de informare/constientizare, organizata in cladirea Universitatii Sapientia din Miercurea Ciuc, judetul Harghita.de catre APM Harghita in colaborare cu ONG-ului Asociatia Carpatina Romana, privind reteaua Natura 2000 si ariile protejate de interes national si comunitar care se suprapun arealului ursului brun. La intalnire au participat localnici din vecinatatea siturilor de interes comunitar, silvicultori si persoane implicate direct im managementul ursului brun.

• 14.05.2011 - actiunea de informare/constientizare a elevilor din scolile elementare de pe raza localitatii Miercurea Ciuc, organizata la Potiond, jud. Harghita, privind speciile de interes comunitar, în special ursul brun, şi reţeaua Natura 2000.

• 31.05.2011 - eveniment organizat la Palatul Copiilor din Sfantu Gheorghe, judetul Covasna, cu ocazia „Zilei Internaţionale a Mediului", la acest eveniment participand 150 de elevi cu varste cuprinse intre 8-10 ani.

• 21.07.2011 - a fost organizata la Vărşag, jud. Harghita o acţiune de informare/conştientizare pentru elevii din scolile elementare. In cursul acestei activitati, APM Harghita a organizat o excursie in situri de interes comunitar cu participanţii la tabără ecologică din localitate.

• 21.07.2011 - actiune de informare/constientizare a elevilor din Şcoala Elementara „Janos Mathe" din Herculian, organizata in situl Natura 2000 „Herculian" din judetul Covasna.

• 20.07-01.08.2011 - expozitie foto dedicata padurii si ursului brun, organizata la Muzeul Carpatilor Orientali din Sfantu Gheorghe, jud. Covasna in contextul Zilei Internationale a Mediului.

• 21.08.2011 - echipa proiectului a participat la invitatia Asociatiei Istenkhaz din localitatea Batani, la actiuni de informare dedicate copiilor privind protectia naturii si a carnivorelor mari.

• 21.08.2011 - echipa proiectului a participat la invitatia Scolii generale „Mathe Janos" din localitatea Herculian, judetul Covasna, la actiuni de informare dedicate copiilor si profesorilor privind conservarea carnivorelor mari. Actiunile au fost organizate in situl Natura 2000 Herculian.

• 30.09-01.10.2011 - cu ocazia "Zilei Animalelor" a fost organizata o tabara ecologica pentru elevi la Cabana "Kalibasko" din comuna Lueta, judetul Harghita.

• 16.11.2011 - intalnire de lucru la Sediul Consiliului Judetean Harghita privind extinderea retelei ecologice Natura 2000. La aceasta întâlnire dl Both Jozsef din partea Proiectului LIFEURSUS a sustinut o prezentare privind beneficiile socio-economice ale siturilor Natura 2000.

• 14.12.2011 - intalnire cu factorii interesati (reprezentanti ai administratiilor locale, proprietarilor de terenuri, composesoratelor, ocoalelor silvice si gestionarilor fondurilor cinegetice) din Lunca de Jos, judetul Harghita

• 22.02.2012 - intalnire cu factorii interesati (reprezentanti ai administratiilor locale, proprietarilor de terenuri, composesoratelor, ocoalelor silvice si gestionarilor fondurilor cinegetice) din comuna Zetea, judetul Harghita,

• 23.02.2012 - actiune de educare/constientizare in legatura cu siturile Natura 2000 si ursul brun ca specie protejata de interes comunitar, organizata la Grupul Scolar Economic "Johannes Kajoni" din Miercurea Ciuc, judetul Harghita.

• 28.02.2012 - intalnire cu reprezentantii factorilor interesati din domeniul managementul vanatului si a fondurilor cinegetice organizata la sediul AVPS Tarnava Mare din Odorheiu Secuiesc, judetul Harghita.

• 04.04.2012 - actiune de educare/constientizare in cadrul saptamanii „Scoala altfel" despre siturile Natura 2000 si ursul ca specie protejata de interes comunitar, organizat la Liceul de Arta „Nagy Istvan" din Miercurea Ciuc, judetul Harghita.

• 13.04.2012 - participare la conferinta intitulata "*In serviciul mediului*" organizată la Izvorul Muresului, judetul Harghita, prin prezentarea unui material privind avantajele sociale si ecologice ale retelei Natura 2000.

• 16.04.2012 - organizare intalnire cu localnicii la Izvorul Muresului, judetul Harghita in scopul promovarii siturilor Natura 2000.

• 18.05.2012 – reprezentanti din partea proiectului LIFEURSUS au participat la conferinta internationala intitulata "*Utilizarea durabila a padurilor*" organizata in comuna Dealu, judetul Harghita, unde au prezentat siturile Natura 2000 din cadrul proiectului si necesitatea conservarii habitatelor utilizate de ursul brun.

• 05.06.2012 - actiune de educare/constientizare in cadrul scolii generale din Focsani, organizata de reprezentantii APM Vrancea din partea proiectului LIFEURUS privind importanta siturilor Natura 2000 in conservarea diversitatii biologice paralel cu dezvoltarea comunităţilor locale.

• 18-22.09.2012 - eveniment organizat cu ocazia editiei a11-a a „*Saptamanii Mobilitatii Europene*". Evenimentul a fost marcat prin deschiderea unui punct informativ in zona ultracentrală a municipiului Miercurea Ciuc, jud Harghita, in Piata Libertatii.

• 18.09.2012 - la Toplita a avut loc întalnirea cu factorii interesati in managementul silvic si cinegetic din comunele nordice ale judetului Harghita.

• 23.11.2012 - excursia de studiu cu elevii din şcolile generale de pe raza localitatii Miercurea Ciuc, judetul Harghita, în situl Natura 2000 „Harghita Madaras".

• 01.02.2013 – participare la sesiunea de lucru privind realizarea programului local si ofertei eco-turistice pentru anul 2013 a localitatii Tusnad Bai, judetul Harghita.

• 12.04.2013 - intalnire de lucru cu toti gestionarii fondurilor cinegetice din judetul Harghita, organizata la Sediul Agentiei pentru Protectia Mediului Harghita din Miercurea Ciuc.

• 22-24.04.2013 - eveniment organizat de echipa proiectului LIFEURSUS cu ocazia „Zilei Pământului"printr-o actiune de constientizare a elevilor la Biblioteca Judeteana „Joanes Kajoni" din Miercurea Ciuc, judetul Harghita.

• 30.08.2013 - reprezentantii proiectului au participat la tabara anuala a Asociaţiei Carpatine Ardelene organizata in comuna Frumoasa, judetul Harghita, printr-o prezentare privind managementul siturilor Natura 2000, respectiv o prezentare despre prevenirea accidentelor provocate de ursi.

Trebuie mentionat faptul ca actiunea de promovare a siturilor de importanta comunitara vizate in proiect şi a beneficiilor socio-economice ale acestora a fost desfasurata si in cadrul altor intalniri organizate pe perioada derularii proiectului LIFEURSUS despre care se raportează in dreptul acţiunii respective (C4, D3, D4, D6 etc.).

In perioada **22.04.2012 – 22.06.2012** APM Harghita a organizat concursul de desene pentru elevi cu titlul „*Noi si ursii*". Concursul a fost mediatizat prin intermediul mass-mediei locale si naţionale, prin site-ul proiectului www.carnivoremari.ro, prin inspectoratele scolare judetene, precum si in urma intalnirilor directe cu elevii in scoli. Echipa de implementare a proiectului a realizat o vizita in 16 scoli ale comunelor ale zonele din vecinatatea siturilor Natura 2000 din cadrul proiectului, in intentia de a motiva elevii in a participa la acest eveniment. Pana la termenul limita fixat in data de 25.05.2012, la sediile agentiilor judetene de protectie a mediului a sosit un numar de **1556 de lucrari din 61 scoli** din mediul rural al judetelor Harghita, Covasna si Vrancea.

Evenimentul festiv de anuntare a rezultatelor si deschiderea vernisajului cu lucrarile participante a avut loc in Galeria Consiliului Judetean Harghita, in cadrul "Saptamanii Mediului", din **08.062012**. La acest

eveniment au fost prezenti şi reprezentantii Institutiei Prefecturii Judetului Harghita, ai Consiliului Judetean Harghita precum şi mass mediei locale. Jurizarea a avut loc la sediul Agentiei pentru Protectia Mediului Harghita iar rezultatul jurizarii a fost publicat pe pagina de internet a proiectului LIFEURSUS www.carnivoremari.ro. Expozitia a putut fi vizionata pana la data de 22. 06. 2012.
Au fost acordate premii elevilor castigatori, premiul special constand intr-o excursie de studiu pentru şcoala cea mai activa la acest concurs fiind castigat de Scoala Generala „Köllő Miklós" din Ciumani, judetul Harghita. Excursia s-a desfasurat în data de 20.06.2012, fiind vizitata Grădina Zoologica din Târgu Mures, la acest eveniment participand unui număr de 45 de elevi si cadrele didactice insotitoare.

Campania de constientizare pentru promovarea siturilor de interes comunitar destinate conservarii carnivorelor mari si promovarea beneficiilor socio-economice ale siturilor Natura 2000 a fost finalizata prin realizarea ***Raportului final al campaniei de conştientizare***, acesta fiind realizat în cursul lunii **Septembrie 2013**. Prin intermediul textului raportului se face referire la aspecte privind realizarea si diseminarea materialelor informative, intalniri cu factorii interesati si actiuni de informare/constientizare legate de evenimenteprivind mediul, descrierea desfasurarii concursului de desene pentru elevi „*Noi si ursii*", cuprinzand, de asemenea si un capitol de anexe (anexa foto, referate si minuta intalnirilor cu factorii interesati si listele de participare).

Succesul actiunii de promovare a siturilor Natura 2000 si a beneficiilor in randul populatiei locale aflata in interiorul sau in vecinatatea acestor situri a constat in imbunatatirea imaginii la nivelul localnicilor cu privire la prezenta Siturilor Natura 2000, fiind inteles mai bine conceptul care sta la baza retelei ecologice europene. Participarea stakeholderilor la intalnirile organizate in judetele Covasna si Harghita au aratat interesul acestora in ceea ce priveste siturile Natura 2000 si a speciei *Ursus arctos* pentru care au fost desemnate siturile, precum si in privinta modalitatilor de rezolvare a problemelor aparute ca urmare a suprapunerii siturilor pe teritoriile administrate sau detinute de acestia.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Realizare toolkit promovare Natura 2000	D5	Mai 2011	Mai 2011
Organizare intalniri cu stakeholderii	D5	pana in Mai 2013	Aprilie 2013
Raport final campanile de constientizare pentru siturile Natura 2000	D5	Septembrie 2013	Septembrie 2013
Realizare toolkitului promovare Natura 2000	D5	Mai 2011	Mai 2011

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- documente .pdf : pliant APM_exterior_curbe, pliant APM_interior_curbe, DVD APM curbe, semen de carte_APM Harghita_curbe, Harta LIFEURSUS_fata, Harta LIFEURSUS_spate – Mide term Report 2011
- kit promovare Natura 2000:
  - ✓ DVD in trei limbi
  - ✓ Harta complexă a siturilor Natura 2000.
  - ✓ Pliant privind siturile Natura 2000 bilingv
  - ✓ Semne de carte pentru 15 situri Natura 2000

Anexe atasate acestui raport:

- Nu este cazul

Actiunea D.6 Campanie de sensibilizare pentru promovarea produselor tradiţionale locale ale agricultorilor şi artizanilor ca instrument de îmbunătăţire a coexistenţei cu urşii bruni din siturile Natura 2000

Obiectivul general al actiunii a fost de a schimba atitudinea negativa a localnicilor faţă de ursul brun, prin adoptarea unei metode de coexistenţă paşnică cu această specie cum ar fi vanzarea produselor ecologice produse in site-uri Natura 2000.

În zona de implementare a proiectului sunt predominante activităţile economice de tip micro-ferma, unde sunt caracteristice alimentele sau produsele industriale realizate în cantităţi mici. În general, acestea sunt produse de către membrii familiei şi sunt vândute la marginea drumurilor cu trafic mai mare, in pieţele locale, in apropierea obiectivelor turistice sau cu ocazia unor evenimente religioase sau tradiţionale. La nivelul intregii tari, desemnarea siturilor Natura 2000 a generat, pe fondul lipsei unor plati compensatorii o atitudine negativa a comunitatilor locale, care nu sunt convinsi de beneficiile socio-economice generate de noul statut. De asemenea multi fermieri si crescatori de animale suporta pagubele produse de ursi fara a fi despagubiti de catre stat. In acest context demersul nostru este de a creste valoarea produselor comercializate de producatorii locali prin promovarea acestora ca produse bears frendly.

Acţiunea a început cu **etapa de stabilire a zonelor de interes** pentru producatorii traditionali, prin consultarea hărţilor turistice, culegerea de informaţii de la partenerii de proiect şi identificarea asociaţiile producătorilor. În această acţiune s-au folosit de asemenea, unele informaţii despre pagubele produse de urs din zona de implementare a proiectului.

Membrii echipei de proiect au făcut deplasari in zonele identificate ca având potenţialul de a îndeplini obiectivele proiectului. Au fost vizate localităţile din habitatele populate de ursi sau legate de siturile Natura 2000. Deci, au fost vizitate urmatoarele localitati :

- din judetul Vrancea: Bârseşti, Naruja, Nereju, Herastrau, Nistoreşti, Spulber, Tulnici, Lepsa, Gresu, Soveja;
- din judeţul Covasna: Ojdula, Bretcu, Lemnia, Ghelinta, Comandau, Baraolt, Varghis, Batanii Mari, Herculian, Balvanyos, Bixad,
- din judeţul Harghita: Tusnad, Sansimion, Santimbru, Sâncrăieni, Madaras, Danesti, Carta.

În fiecare localitate au fost colectate informaţii cu privire la unii producători locali, de la membrii comunităţii locale, oferindu-le si informaţii despre obiectivele proiectului şi importanţa conservării populaţiei de urşi, şi metodele de reducere a conflictelor. A fost identificat un număr de producători locali ale căror date de contact şi produse specifice au fost înregistrate în baza de date realizata în cadrul proiectului. Printre produsele identificate sunt: diferite tipuri de brânză, miere, siropuri, prajituri, ceramica de diferite tipuri, containere din lemn, instrumente muzicale din lemn, măşti pre-creştine. În această fază am gasit o scădere a numărului de producători care vând alimente tradiţionale. Din informaţiile colectate de la ei am înţeles că acest lucru se datorează cerinţelor sanitare şi de igienă pentru producere şi comercializare, a căror standarde au fost ridicate. O altă problemă specifică este creşterea fiscalitatii odata cu inregistrarea producatorilor ca entitate juridica specializata in productia si comercializarea de bunuri si servicii.

Baza de date cu cei 35 producatorii locali de tip „bears friendly" contine informatii despre nume, localitate, date de contact, tipul produsului, cantitatea produsa. Conform clasificarii propuse de catre noi, un produs este considerat „bears friendly" daca:

- provine dintr-o zona situata intr-un sit Natura 2000 in care se aplica masuri de conservare a ursului brun
- producatorul utilizeza o tehnologie prietenoasa fata de mediu si fata de habitatul ursului brun
- ferma, stupina sau cultura agricola utilizeza tehnici non-letale de prevenire a pagubelor
- fermierul adopta tehnici de convietuire cu ursii bruni

Nume producator	Localitatea	Tipul produsului promovat
Erimia Stan	Focșani	Miere, produse apicole
Țuțu Ion	Tulnici	Brânzeturi
Năstase Ștefan	Calimănești	Caș, urdă de oi dulce
Zota Valentin	Bârsești	Caș dulce/puțin sărat
Tertițiu Șerban	Odobești	Caș de oi, caș de capră
Hușcă Aneta	Nereju	Măști populare
Lazăr Maria	Bârsești	Cămăși, catrințe, covorașe,
Stanciu Dan	Nistorești	Peritare, trăistuțe
Ramona Grigoriu	Vîrteșcoiu	Bunatatidinnatura.ro
Familia Zota	Mărășești	Fluiere, piculină, cimpoaie
Lupaşc Pavel	Nereju	Miere (polen, propolis)
Ene Ionel	Mera	Fluiere, linguri lemn
Chirilă Costel	Bârsești	Icoane sculptate
Liviu Bălbărău	Soveja	Caș, branză, urdă de oi
Trifan Florentina	Reghiu	Caşcaval afumat/neafumat
Dumitrașcu Gina	Reghiu	Dulceață de fructe, siropuri
A.F. Jancsó	Corund	Vase de lemn
And-Var Mézes	Od. Secuiesc	Alimente, Turtă dulce
I.I. Gáll Erzsébet	Gheorghieni	Produse din fructe
A. I. Páll Etelka	Gheorghieni	Țesături secuieşti
I.I. Szász Ilyés	Corund	Miere şi polen
Simon Ioan	Corund	Produse de ceramică
Vitos Kerámia	M. Ciuc	Produse meşteşugăreşti
Î.I. Bartha F Zsolt	Gheorghieni	Produse apicole
Denes Reka	Od. Secuiesc	Haine rustice din in
Keramika	M. Ciuc	Produse de ceramică
Gyorfy Domokos	Corund	Produse meşteşugăreşti
Molnos A. Joysef	Corund	Produse de ceramică
Kristof Ilona	Dănești	Produse din fructe, ţesături
Bolya Etelka	Carta	Brânzeturi
Mozes Annamaria	Carta	Prelucrare lână
Rustica Comert	Ilieni	Decoraţiuni interioare
Juhos Edith	Sf Gheorghe	Tablouri din paie, icoane
Kovacs Istvan	Sf Gheorghe	Port popular
Dan Pandele	Arcus	Produse apicole

In ceea ce priveste realizarea etichetelor, precizam ca pana in luna iulie 2012 au fost editate si tiparite etichetele bears friendly si Natura 2000 friendly. Etichetele au o forma si continutul adaptat diferitelor tipuri de produse (cas afumat, borcane cu miere de albine, sticle cu sirop, borcane cu dulceata, produse din lemn) si contin elemente de design cu specific traditional. Odata cu etichetele autoadezive au fost tiparite si brosurile de promovare a produselor de tip bears friendly. Cele 5000 de brosuri sunt bilingve (ROM si ENG), au o calitate grafica deosebita si contin informatii despre proiectul LIFEURSUS, conceptul „bears friendly", Reteaua Natura 2000 dedicata conservarii ursului brun, prezentarea producatorilor locali, a produselor, modului de obtinere a produsului, prelucrare si contextul in care este „prietenos fata de siturile Natura 2000 si ursul brun. La finalul brosurii este prezentata lista producatorilor si datele de contact astfel incat, cititorul sa poata contacta producatorul pentru a comanda/achizitiona direct un anumit produs. Brosurile au fost diseminate catre pensiuni turistice din localitatile in care exista astfel de producatori, catre primarii, turisti cu ocazia unor evenimente de promovare, targuri, serbari populare, etc. Brosura este de asemenea postata pe pagina web a proiectului.

Promovarea producatorilor s-a realizat si cu ocazia targurilor locale, produsele de tip "bear friendly" au inceput sa fie cunoscute si apreciate. Un astfel de caz a fost participarea unui producator din localitatea Soveja la un targ/eveniment public la care a prezentat bauturi alcolice si produse din branza realizate conform principiilor asumate si etichetate. Produsele au fost apreciate de participant, iar producatorul a

fost incurajat sa dezvolte afacerea considerand astfel ca ajutorul acordat prin promovare contribuie atat la asigurarea bunelor practice pentru convietuirea om-urs cat si la dezvoltarea antrepenoriala in mediul rural.

Producator local certificat „bears friendly" la un targ in data de 12.08.2012

Exemplificam cateva cazuri:

1. Produse apicole (miere, polen, faguri, cera) a caror sursa este o stupina situata in situl Natura 2000 ROSCI Oituj-Ojdula. Stupina a suferit pagube in trecut dar in prezent este dotata cu un gard electrificat (actiunea C6) care a contribuit, sub supravegherea noastra, la reducerea atacurilor ursilor. Atitudinea apicultorului este mult mai „prietenoasa" fata de coexistenta cu ursul brun. Produsele acestuia pot fi etichetate ca fiind „bears friendly" atata timp cat metodele de reducere a pagubelor nu devin contradictorii cu masurile de conservare. Precizam in acest context ca exista si apicultori care pentru reducerea pagubelor otravesc sau ucid ursii oferindu-le miere amestecata cu alcool etilic sau cu antigel auto.
2. Produse lactate (branza de oi, cas afumat, branza la burduf) a caror sursa este o stana de oi situata in situl Natura 2000 ROSCI Putna-Vrancea. Stana este adesea frecventata de ursi, dar pagubele inregistrate au scazut in ultimii ani datorita sistemelor de protectie cu garduri electrice si snururi cu stegulete. Practic beneficiile economice ale fermierului au crescut simtitor odata cu reducerea pierderilor si a manoperei necesare construirii unor garduri traditionale. Mai mult decat atat ciobanul s-ia asumat adoptarea unor tehnici pastorale compatibile cu statutul de sit Natura 2000 a arealului, utilizand trasee de pasunat situate in afara ecosistemelor forestiere, iar numarul cainilor la stana a fost redus. Aplicarea unor etichete care certifica originea si asumarea tehnicilor de tip „bears friendly" va creste valoarea produselor si va incuraja fermierul sa mentina acesta atitudine si pe viitor.

Livrabila	Cod actiune	Termen limită	Data realizarii
Baza de date cu producatori locali	D6	Mai 2011	August 2011
Realizarea brosurii si a etichetelor "bear friendly"	D6	Iunie 2012	Iulie 2012
Diseminarea materialelor de promovare si a etichetelor	D6	Septembrie 2012	Mai 2013

Livrabile transmise ca anexe la rapoarte anterioare

- Baza de date cu producatori locali – Inception report 2010
- Brosura *bear friendly* si etichete – Progress Report 2012

Anexe atasate acestui raport:

- Nu este cazul

4.3 Evaluarea generala a implementarii proiectului

Proiectul LIFEURSUS a fost implementat de o echipa cu o bogata experienta in domeniul conservarii diversitatii biologice in general si a managementului proiectelor LIFE in special. Acest context a permis ca actiunile sa fie implementate pe baza unor metodologii clare, concrete si realizate in concordanta cu resursele umane, logistice si financiare disponibile. Avand in vedere faptul ca cea mai mare parte a activitatilor concrete de conservare au fost de tip „best practice" au fost aplicate cele mai bune cunostinte si metode existente la data implementarii, astfel incat nu s-a pus problema inregistrarii unor esecuri. Planificarile spatiale si temporale au fost in permanenta updatate, tinandu-se cont de factorii care influentau bunul mers al actiunilor. In etapele de teren au fost inregistrate anumite fluctuatii in intensitatea aplicarii metodelor de evaluare a abundentei ursilor, fapt datorat conditiilor meteorologice sau a suprapunerii cu alte evenimente importante.

Toate metodologiile propuse (Protocol de interventie pentru salvarea animalelor salbatice, Metodologia de evaluarea a ursilor bruni, Metodologia de evaluare a riscului indus de prezenta ursilor in zone locuite, Metodologia de reducere a pagubelor produse de ursi culturilor si fermelor de animale) au fost avizate de catre grupuri de experti la nivel national si au fost avizate de autoritatea nationale competenta care raspunde de implementarea masurilor de management a speciei tinta. Din punct de vedere al eficientei utilizarii resurselor financiare nu au fost inregistrate decalaje majore fata de planificarea initiala, contitiile si regulile impuse de Prevederile Comune fiind respectate si asumate de toti beneficiarii proiectului LIFEURSUS.

Activitatea de monitorizare a implementării și rezultatelor proiectului s-a realizat pe mai multe componente ce au vizat modul de planificare a activităților, buna desfășurarea a activităților, realizarea rapoartelor anuale și finale, verificarea și validarea produselor proiectului și urmărirea modului de realizare a indicatorilor propuși în cadrul activității.

Prima componentă bazată pe raportarea internă, a vizat ritmul de predare de către fiecare partener a planificăriilor, rapoartelor și livrabilelor în raport cu termenele și momentele cheie ale proiectului. Monitorizarea realizată de către asistentul de proiect sub coordonarea managerului de proiect a avut rolul de a identifica problemele apărute și de a urgenta soluționarea acestora in vederea rămânerii activităților în calendarul proiectului. Pentru fiecare planificare a activităților, raport sau livrabilă, partenerii au anunțat în prima etapă demararea activităților și ulterior au raportat cel puțin odata evoluția activităților. Fiecare activitate a beneficiat de un raport realizat anual, anterior rapoartelor oficiale ale proiectului.
Atelierele grupului de lucru al proiectului, organizate în fiecare început de an sau de fiecare dată când a fost necesar, au avut rolul de asigura dezbaterea rezultatelor și problemelor. Un alt scop al atelierelor de lucru a fost acela de a evalua gradul de realizare a obiectivelor respectiv suucesul proiectului.

Implicarea membrilor Consiliului Științific, în validarea planificăriilor chiar de la începutul implementării activităților a constituit un factor ce a consolidat încrederea membrilor echipei. Colaborarea între membrii echipei proiectului și Consiliul Științific pentru realizarea și validarea metodelor și protocoalelor de lucru propuse în cadrul acțiunilor C1, C2, C4 și C7 a constituit un mare avantaj în desfășurarea ulterioară a activității. Membrii Consilliului, în funcție de specializarea lor, au fost consultați permanent, produsele cu caracter tehnic, protocoalele interne de lucru, metodologiile și ghidurile finale fiind transmise acestora pentru corectură și validare. Această activitate s-a suprapus cu o altă componentă a monitorizării reprezentată de verificarea modului în care rezultatele proiectului se armonizează cu planurile privind conservarea speciei. Membrii Consiliului Științific, ce au activat voluntari în cadrul proiectului, s-au întâlnit cu echipa proiectului în localitatea Focșani, la sediul beneficiarului în data de 15 Mai 2013 cu scopul de a discuta ultimele detalii privind ghidurile și metodologiile realizate.

A doua componentă constând în raportarea externă, a fost implementată conform planificării inițiale. În cadrul acestei componente au fost transmise către Unitatea ENV.E-3 LIFE Nature următoarele rapoarte însoțite de anexe constând în planificări, rapoarte, livrabile și alte produse:

- Raport de debut (Inception report)– septembrie 2010
- Raport de progres (Mid-term report) – septembrie 2011
- Raport de progres (Progres report) – decembrie 2012

Pentru monitorizarea succesului proiectului, au fost stabiliți în cererea de finanțare un set de 12 indicatori de succes calitativi, aferenți scopului și obiectivelor propuse pentru proiect:

- Mentinerea statutului de conservare al populatiei de ursi din arealul proiectului
- Mentinerea statutului de conservarea a speciei tinta in siturile Natura 2000 din arealul proiectului
- Functionarea Animal Rescue Mobile Unit (ARMU)
- Funcționarea Centrului pentru Reabilitarea și Monitorizarea Carnivorelor Mari
- Diminuarea cazurilor in care este necesara impuscarea ursilor problema in urma interventiei echipei RAT;
- Asumarea de catre managerii fondurilor cinegetice a metodelor de evaluare aplicate demonstrativ
- Diminuarea mortalitatii ursilor datorita braconajului si a habituarii ;
- Diminuarea cazurilor de mortalitate juvenila in randul puilor de urs;
- Reducerea nivelului pagubelor prin implementarea unor sisteme demonstrative de protectie
- Imbunatatirea atitudinii fata de protectia ursilor a localnicilor, autoritatilor locale si a turistilor
- Imbunatatirea atitudinii fata de siturile Natura 2000 a localnicilor, autoritatilor locale si a turistilor
- Valorizarea produselor bears friendly si a celor produse in siturile Natura 2000

Analiza modului in care s-au realizat indicatorii de succes monitorizati este prezentata in „Raport privind monitorizarea succesului proiectului LIFE08NAT/RO/000500" anexat la acest raport (anexa nr 19).

Eficienta in diseminarea informatiilor a fost urmarita pe parcursul implementarii proiectului si a fost imbunatatita ori de cate ori s-a considerat necesar. Au fost publicate **190 articole** in presa locala si nationala, referitoare la diferite actiuni desfasurate in proiect, fiind inregistrate **38 aparitii** in cadrul televiziunilor locale si nationale, precum si **13 aparitii** la posturile de radio. Pagina web a proiectului s-a bucurat deasemenea de o larga audienta si vizibilitate, fiind accesata atat pe plan national dar si international. Participarea echipei LIFEURSUS la numeroase evenimente/conferinte internationale pe toate continentele planetei a dus la inregistrarea unei bune vizibilitati a proiectului si a rezultatelor atinse. Managerul proiectului, a fost coptat pe durata implementarii proiectului in IUCN – LCIE (Large Carnivores Initiative for Europe) a dus la o mai buna diseminare a actiunilor de conservare a ursului brun la nivelul grupurilor de experti la nivel European. Proiectul LIFEURSUS a fost promovat deasemenea si prin aparitii la televiziuni international (TV ARTE- Germania) si in publicatii editate de catre Comisia Europeana (Large Carnivore Conservation and Management in Europe: The contribution of EC co-funded LIFE projects, Long – term impact and sustainability of LIFE nature - 2014, LIFE and human coexistence with large carnivores - 2013).
Echipa proiectului a publicat deasemenea numeroase articole stiintifice in publicatii nationale sau internationale, fapt care atesta si promoveaza corectitudinea stiintifica a rezultatelor obtinute in conservare. Cele aproximativ 60 de evenimente, intalniri organizate cu diferite grupuri tinta au contribuit deasemenea decisive la asigurarea unei foarte bune eficiente in ceae ce priveste diseminarea informatiilor privind proiectul si rezultatele atinse pentru conservarea ursului brun in arealul proiectului.

Semnificativ este faptul ca cea mai mare parte dintre rezultate au atins un important effect imediat in ceea ce priveste conservarea ursului brun in arealul proiectului. Stoparea declinului numeric al populatiei de urs prin actiuni concrete de salvare a exemplarelor aflate in dificultate (braconate, pui de ursi, ranite in coliziuni) si prin reducerea semnificativa a cazurilor in care se solicita impuscarea ursilor problema (in cazurile de risc analizate de echipa RAT) are un effect imediat si vizibil.

Deasemenea reducerea pagubelor produse de ursi in arealul proiectului are efecdte clare si immediate atat din punct de vedere economic dar si social prin cresterea acceptantei localnicilor fata de specia tinta.
Realizarea unor ghiduri clare, usor de utilizat si asumate de catre Ministerul Mediului are pe de o parte un efect imediat la imbunatatirea managementului populatiei de ursi de catre gestionarii fondurilor de management cinegetic, care au acum o unealta simpla pentru evaluarea abundentei ursilor si un protocol de analiza si reactive in cazul aparitiei unor ursi problema, dar si un effect lent dar sigur pe termen lung, aici fiind importanta aplicarea acestor ghiduri la nivel national. Asa cum se stie, practicile international arata ca, conservarea biodiversitatii se face cu pasi mici si cu rabdare, intervenindu-se brutal doar atunci cand situatiile din teren o cer. Noi suntem convinsi ca practicile bune si caracterul demonstrative al actiunilor de conservare vor avea si un efect major pe termen lung.

Rezultate aşteptate	Schimbari solicitate	Rezultate obţinute	Sursa de evaluare
Evaluarea statutului actual de conservare al populaţiei de urs brun în cele 15 situri Natura 2000 suprapuse proiectului		Informațiile colectate indică o stare de conservare favorabilă, însă amenițată de presiuni și amenințări crescânde îndeosebi asupra habitatului.	(1)Raportul final privind implementarea Acțiunii C1; (2)Raport tehnic privind analiza nivelului de degradare şi fragmentare a habitatului ursului brun
Reducerea numarului de exemplare de urs recoltate de vanatori in cadrul cotei de interventie asupra nivelului populatiei;		Reducerea cotei alocate in anul 2010 de 116 urşi la 92 de urşi	Informații din rapoarte publicate pe pagina web MMSC http://www.mmediu.ro/beta/domenii/protectia-naturii-2/biodiversitate/carnivore-mari-2/
Elaborarea, editarea şi diseminarea către managerii unitatilor cinegetice a unui manual privind metodele optime de evaluare cantitativă şi calitativă a populaţiilor de urs brun;		Ghid privind estimarea populației de urs brun aprobat, publicat şi diseminat	(1) Ghid privind estimarea populației de urs brun, (2) Adresa MMSC cu nr. 25863/16.10.2013 (3) Secțiunea Rapoart şi Produse de pe pagina web a proiectului
Reducerea cazurilor în care soluţia este uciderea unor exemplare, prin promovarea unor măsuri alternative si extinderea la nivel naţional a experienţei dobândite în cadrul proiectului.		În afara cazurilor susținute de echipa RAT nu au mai fost acceptate de către autoritatea centrală responsabilă alte solicitări de derogare în afara sezonului de vânătoare.	(1) Rapoarte anuale activitatea C2; (2) autorizații de recoltare eliberate de APM
Metodologie standarizată pentru evaluarea riscurilor în ceea ce priveşte urşii problemă şi urşii habituaţi		Metodologie pentru evaluarea riscurilor în ceea ce privește urşii problemă şi urşii habituați	(1) Publicația ”Evaluarea riscurilor ridicate de prezența urşilor în zonele locuite”; (2) Secțiunea Rapoart şi Produse de pe pagina web a proiectului

Salvarea unor exemplare de ursi braconati la nivelul intregului areal al proiectului;		Au fost salvate: 20 de exemplare de urs din laţuri şi capcane de picior; 33 de pui de urs de la deținere ilegală	Rapoartele anuale de activitate ala ARMU-CMRCM
Diminuarea numarului de ursi problema ucisi si relocarea acestora;		A fost evitată prin măsuri preventive habituarea în 21 de cazuri și au fost relocate 8 exemplare de urs	(1) Raport final RAT (2)Rapoartele anuale de activitate ale ARMU-CMRCM
Reducerea conflictelor cu localnicii prin indepartarea ursilor habituati;		Au fost relocate 8 exemplare de urs și au fost vânate 3 exemplare	Raport final RAT
Reabilitarea tuturor cazurilor de pui de ursi abandonati sau orfani prin cresterea capacitatii de interventie si de primire a Centrului de Reabilitare;		Au fost reabilitaţi în cadrul Centrului de reabilitare a puilor de urşi orfani un număr de 33 de pui de urs.	Activitatea nu a fost finanțată de LIFE+; Inventarul poate fi verificat la sediul Centrului
Toţi puii de urs orfani (cel puţin 10-15 anual) vor ajunge înapoi în mediul natural ca veritabili reprezentanţi ai speciei;		Toți puii reabilitati au fost eliberați	Activitatea nu a fost finanțată de LIFE+; Inventarul poate fi verificat la sediul Centrului
Reducerea numărul exemplarelor de urs habituati prin preluarea şi reabilitarea puilor ursoaicelor problemă;		În arealul proiectului nu fost necesară aplicarea acestei măsuri. În două cazuri pui au fost relocați împreună cu ursoaica	Raport final RAT
30 de sisteme de garduri electrice montate anual la culturi agricole, stane si ferme apicole de pe raza intregului areal al proiectului si reducerea pagubelor prin utilizarea unor sisteme si substante repelente;		Au fost montate 124 sisteme de protecție În locațiile unde au fost amplasate sisteme de protecție în toți cei patru ani de implementare au mai fost inregistrate doar 9 incidente	(1) Rapoarte anuale de activitate in cadrul acțiunii C6; (2) Raport final privind pagubele produse de urs și implementarea sistemelor de protecție a culturilor, șeptelului și gospodăriilor
Reducerea nivelului pagubelor la nivelul intregii suprafete a proiectului;		Implementarea celor 124 de sisteme a redus valoarea pagubelor cu cca. 60.000 de euro in cei patru ani de implementare	Raport final privind pagubele produse de urs și implementarea sistemelor de protecție a culturilor, șeptelului și gospodăriilor

Reducerea conflictelor dintre urs si localnici;		Implementarea sistemelor de protecție in cadrul activității C2 şi C6 au redus numărul conflictelor	(1) Rapoarte anuale de activitate RAT; (2) Raport final privind pagubele produse de urs şi implementarea sistemelor de protecție a culturilor, şeptelului şi gospodăriilor
Promovarea in randul fermierilor a celor mai bune practici de reducere a pagubelor produse de ursi;		Au avut loc intâlniri cu fermieri in care au fost prezentate metode alternative de protecție a fermelor şi gospodăriilor	(1) Rapoarte anuale de activitate in cadrul acțiunii C6; (2) Raport de activitate A3, C2, D4
Reducerea fragmentării şi degradării habitatelor prin realizarea unor propuneri de asigurare a conectivitatii siturilor Natura 2000 dedicate conservarii speciei Ursus arctos.		Raport privind analiza fragmentării distribuit autorităților de mediu şi administratorilor de arii naturale protejate	(1) Raport privind analiza fragmentării şi degradării habitatelor; (2) Raport de activitate C7; (3) Ghid practic pentru prevenirea degradării şi fragmentării habitatului ursului brun si asigurarea conectivității siturilor Natura 2000 în România
Diminuarea atitudinii ostile ale localnicilor fata de ursi si fata de siturile Natura 2000, prin valorizarea produselor locale;		Atitudinea localniciilor îmbunătățită, produse promovate	Studii realizate ante şi post implementare activități conform planificării din activitatea A3

4.4 Analiza beneficiilor pe termen lung

4.4.1 Beneficii de pentru specie, habitate si situri Natura 2000

Localizat in zona centrala si de curbura a Carpatilor Orientali, arealul proiectului se suprapune habitatelor in care este intalnitea cea mai mare densitate de ursi bruni din Europa fiind estimata o populatie cuprinsa intre 1500 si 2300 exemplare repartizata pe raza judetelor Vrancea, Covasna si Harghita.
Acesta densitate ridicata a creat bineinteles si numeroase conflicte care duc la inrautatirea imaginii acestei specii dar si la cresterea numarului de exemplare care sunt ucise anual in baza derogarilor acordate de autoritatea nationala responsabila de managementul ursului brun (Ministerul Mediului).

Prin implementarea proiectului LIFEURSUS, sub logo LIFE, s-au aplicat un set de actiuni demonstrative si de cea mai buna practica care au contribuit in mod evident si semnificativ la reducerea sau neutralizarea amenintarilor identificate pentru acest areal si contribuie cu certitudine la asigurarea statutului de conservare al speciei la nivel national.

Prin actiunile de conservare concrete precum salvarea ursilor braconati, relocarea ursilor habituati, reabilitarea puilor de urs orfani, protectia efectiva a barloagelor si prin reducerea cazurilor de ucidere legala a ursilor ca urmare a activitatii Echipei de Evaluare a Riscurilor (RAT), s-a contribuit efectiv la mentinerea numerica a populatiei si la extinderea arealului ursului brun in Romania. Acest deziderat este de fapt si cel asumat de Directiva Habitate, mentinerea starii de conservare a speciilor de interes comunitar si implementarea corecta si eficienta a retelei europene Natura 2000, fiind asumate de

echipa noastra prin impleemntarea acestui proiect LIFE Nature. Neaplicarea acestor activitati, ar fi condus la mentinerea situatiilor conflictuale, la degradarea imaginii speciei si a retelei Natura 2000 in randul localnicilor, aspecte care pot fi urmate in mod indirect de un declin al viabilitatii populatiei de urs brun.

Cele 15 situri de interes comunitar: ROSCI0090 Harghita Mădăras, ROSCI0036 Cheile Vârghisului, ROSCI0248 Tinovul Mohos-Lacul Sfânta Ana, ROSCI0091 Herculian, ROSCI0018 Ciomad-Balvanyos, ROSCI0256 Ruginosu Zagon, ROSCI0130 Oituz-Ojdula, ROSCI0208 Putna Vrancea, ROSCI0097 Lacul Negru, ROSCI0182 Pădurea Verdele, ROSCI0204 Poiana Muntioru, ROSCI0023 Cascada Misina, ROSCI0127 Muntioru Ursoaia, ROSCI0228 Şindriliţa, ROSCI0018 Căldările Zăbalei, infiintate conform Directivei Habitate pentru mentinerea starii de conservare a specie Ursus arctos au beneficiat de o atentie sporita, administratorii acestora beneficiind de un set complet de date in ceea ce priveste zonele cheie pentru conservarea speciei, in ceea ce priveste abundenta pe unitatea de suprafata sau necesarul minim de masuri pentru asigurarea conectivitatii intre situri. Aceste date au fost preluate si sunt folosite de autoritatile de mediu si de administratorii ariilor protejate din cadrul siturilor Natura 2000, in procedurile SEA si EA. In acest context este de asteptat ca toate planurile si proiectele susceptibile sa genereze un impact negative asupra specie sau asupra habitatelor importante pentru ursi, sa fie stopate sau adaptate prin stabilirea unor masuri de reducere a impactului sau a unor masuri compensatorii.

La nivel national, specia tinta beneficiaza in urma implementarii acestui proiect de o mai buna vizibilitate si atentie din partea autoritatilor de mediu. Este de asteptat ca in cel mai scurt timp ghidurile si metodologiile realizate in cadrul proiectului LIFE sa devina norme aplicate obligatoriu de toate grupurile de interes.

Echipa noastra spera ca, Comisia Europeana sa impuna, noilor beneficiari ai fondurilor europene din programul LIFE, includerea celor trei ghiduri practice in Planului National de actiune pentru conservarea ursului brun. Deasemenea, este de asteptat ca autoritatile nationale de mediu sa analizeze cu atentie datele colectate in cadrul etapelor de teren in vederea completarii si corectarii rapoartelor de monitorizare impuse de Comisia Europeana prin articolul 17 al Directivei Habitate. Intelegem astfel, ca macar lista bibliografica sa fie actualizata, cuprinzandu-se rapoartele si publicatiile oficiale din acest proiect.

4.4.2 Sustenabilitatea si beneficiile pe termen lung

Proiectele LIFE privind conservarea carnivorelor mari in general si proiectul LIFEURSUS in special au demonstrate si continua sa demonstreze o sustenabilitate si o contributie la asigurarea unor beneficii privind conservarea speciilor pe termen lung. Citandu-l pe domnul Angelo Salsi in cuvantul introductiv al publicatiei Long term impact and sustainability of LIFE Nature: *"LIFE a ajutat deasemenea la intarirea capacitatilor de conservare in intrega Europa, in special in noile state membre, asa cum arata cazurile noastre studiate in Romania (n.n. proiectele LIFE02NAT/RO/008576; LIFE05NAT/RO/000170; LIFE08NAT/RO/000500) si Slovenia*".

Continuitatea echipei noastre in implementarea unor proiecte privind carnivorele mari la nivelul Carpatilor Orientali asigura pe de o parte o extindere a echipei, o cumulare a resurselor umane si logistice si in acelasi timp o monitorizare permanenta a zonelor cheie pentru aceste specii. Acesta situatie este valabila si acum, cand echipa noastra este beneficiara unui nou proiect LIFE dedicate conservarii specie *Canis lupus*. Specie umbrela, considerate de multi un indicator fidel al calitatii habitatelor natural, lupul va fi alaturi de urs beneficiarul atentie noastre pe termen lung. Mare parte dintre realizarile proiectului LIFEURSUS contribuie si la conservarea lupilor, iar mare parte dintre rezultatele asteptate ale proiectului WOLFLIFE (LIFE13NAT/RO/000205) vor contribui si la conservarea pe termen lung a ursilor.

Actiuni precum reducerea numarului cainilor salbaticiti, imbunatatirea managementului speciilor prada, reducerea pagubelor la ferme de animale prin donarea unor caini specializati de paza, reducerea fagmentarii habitatelor au un impact generalizat la nivelul tuturor speciilor de carnivore mari prin cresterea bazei piramidei trofice si asigurarea unor habitate optime pentru reproducere si crestere a puilor.

Deasemenea trebuie mentionat faptul ca echipa de implementare a proiectului LIFEURSUS a fost consolidata, cele aproximativ 30 de persoane implicate mentinandu-si in continuare rolul in implementarea unor actiuni de conservare a carnivorelor mari, fie din pozitia de membrii ai unor organizatii neguvernamentale fie cu statutul de functionari publici. Pe de alta parte este remarcabila dezvoltarea organizatiilor partenere care participa la implementarea unor proiecte dedicate conservarii diversitatii biologice la nivel national, asigurand astfel continuitatea demersurilor pentru mentinerea statutului specie *Ursus arctos*.

Pe baza analizei amenenitarilor existente la inceputul anului 2008 si compararea acestora cu situatia din prezent am putut realiza o scurta analiza SWOT. Acesta evidentiaza punctele tari, punctele slabe, amenintarile si oportunitatile sitemului actual de management a speciei *Ursus arctos*. Trebuie sa precizam faptul ca amenintarile actuale sunt generate mai ales pe plan national, datorita incapacitatii statului de a asigura finantarea activitatilor de management a ariilor protejate, de conservare a speciilor si habitatelor de interes comunitar. Practic, desi sistemul legal exista, acesta nu are parghiile necesare functionarii reale. Dintre problemele actuale care vizeza managementul specie tinta putem enumera:

- Neimplicarea financiara a statului Roman in conservarea naturii si managementul ariilor protejate;
- Lipsa la nivel central al unui plan de actiune aprobat, legalizat si mai ales aplicabil la nivel national;
- Starea de conservare a speciei nu este monitorizata, iar datele colectate la nivel national nu sunt corect interpretate;
- Multe institutii implicate in managementul ursului brun nu au specialisti in domeniul conservarii diversitatii biologice;
- Neaplicarea corecta a derogarilor de la statutul de protectie conferit prin Directiva Habitate;
- Rata braconajului este mare in continuare;

Pentru diminuarea acestor amenintari, s-a realizat un plan de continuare a activitatilor (After LIFE) care detaliaza si coreleaza in timp/spatiu si logistic actiunile pe care le vom implementa pentru atingerea scopului central: conservarea pe termen lung a speciei *Ursus arctos.*

4.4.3. Beneficii economice si sociale pe termen lung

Chiar daca implementarea proiectului LIFE08NAT/RO/000500 nu a avut efecte socio-economice notabile, pe parcursul implementarii activitatilor acest aspect a inceput sa fie resimtit in mod concret.
In primul rand trebuie sa mentionam ca la implementarea proiectului au participat un numar de 20 persoane, dintre care o parte vor continua activitatile si dupa finalizarea proiectului. Participarea la acest proiect a unei asociatii neguvernamentale a creat oportunitatea dezvoltarii institutionale a societatii civile, si tot odata a oferit posibilitatea unele persoane sa fie angajate in cadrul proiectului.
De mentionat este si faptul ca in totalitatea lor, contractelor de prestari servicii, asistenta tehnica au fost incredintate unor entitati/persoane de pe raza proiectului, fapt care a dus astfel la multiplicarea beneficiilor economice ale unui astfel de proiect de conservare.

Promovarea siturilor de interes comunitar pentru protectia carnivorelor mari incadrate in Reteaua ecologica NATURA 2000, a dus la o a numarului de turisti, in general straini care viziteaza acest areal datorita existentei celei mai mari densitati de indivizi la nivel european. Profitand de acesta crestere a afluxului turistic, localnicii din satele aflate in arealul proiectului si-au reprofilat o parte din activitati spre producerea si comercializarea unor produse alimentare ecologice, specializare ca ghizi turistici,

crearea de pensiuni agroturistice si promovarea unor puncte de atractie turistica bazate pe valorificarea tratitiilor si mestesugurilor populare autohtone. Prin actiunea D6 localnici carea au facut parte din programul de promovare a produselor de tip "bears friendly" si-au crescut veniturile incasate prin comercializarea mai rapida si eficienta a marfurilor produse.

Realizarea de catre Asociatia pentru Conservarea Diversitatii Biologice a unei poteci tematice "*Pe urmele carnivorelor mari din rezervatia naturala Cheile Tisitei*" (dotata cu infrastructura informativa, cutii interactive, barloguri artificiale, marcaje, etc) a dus la cresterea numarului de vizitatori si in acest fel la cresterea veniturilor incasate de administratia sitului Natura 2000 Putna-Vrancea, in urma taxei de vizitare.
Deasemenea a fost inregistrata si o crestere semnificativa a serviciilor oferite de ghizii locali de turism catre turistii straini care au accesat pachete turistice de tip "image hunting" prin agentiile de turism specializate in acest tip de servicii. Numai in anul 2012, cel putin 4 grupuri de turisti straini au achizitionat servicii de timp "image hunting" in domeniul carnivorelor mari. Atractivitatea mare a zonei este crescuta si prin vizibilitatea larga a paginii web a proiectului care confera in acest domeniu garantia existentei unui numar ridicat de ursi in natura.

Notabile sunt in context economic si reducerea pagubelor produse de ursi culturilor si fermelor carora li s-au montat garduri electrice sau sisteme mixte de protectie. Considerând că fiecare sistem de protecție implementat în perioada 2010-2013 a oprit minim un incident pe an, limita minima a pagubelor evitate este de cca. 62.000 Euro. Pe langa aceste costuri directe, efectiv inregistrate, este evident faptul ca multi fermieri si-au diminuat pierderile economice prin adoptarea celor mai bune practice promovate de catre echipa nostra. Numeroase sfaturi au fost insusite de fermieri, ajungandu-se astfel la adoptarea unei atitudini preventive in locul atitudinilor de tip reactive, cand se solicita plata unei despagubiri si impuscarea ursului vinovat.

O posibila pierdere economica a fost cauzata probabil sectorului dedicat si specializat in vanatoarea legala sau ilegala a ursilor in arealul proiectului. Spre exemplu pe raza judetului Vrancea, numarul de ursi impuscati cu vanatori straini a scazut de la 16 de exemplare in 2004 la 1-2 ursi pe an in 2014. Astfel, se estimeaza ca vanatorii au inregistrat o diminuare a sumelor incasate cu aproximativ 50 000 euro pe an.

In acest context, se poate afirma ca urmarea indirecta a actiunilor de conservare a ursului brun a fost si inregistrarea unei cresteri economice in comunitatile din arealul de implementare a proiectului.

4.4.4 Continuarea actiunilor proiectului de catre beneficiari sau alti stakeholder

In conformitatea cu obligatiile asumate si prevederile planului After LIFE o parte importanta dintre actiunile proiectului LIFEURSUS vor fi continuate si dupa incheierea proiectului. De altfel continuarea acestor activitati face parte din strategia proprie asumata si insusita de catre echipa proiectului. Pentru asigurarea implementarii pe viitor a unor actiuni a fost realizata urmatoarea planificare/propunere:

<u>Mentinerea si updatarea bazei de date GIS la nivelul celor trei judete</u>
Baza de date GIS actuala, referitoare la siturile Natura 2000 de pe raza judetulelor Vrancea, Covasna si Harghita va fi updatata cu informatiile cartografice si narative referitoare la intrega suprafata a proiectului (judetele Vrancea, Covasna si Harghita) cu elemente de detaliu vizand cele 15 situri Natura 2000care au ca obiectiv asigurarea statutului de conservare al ursului brun. Baza de Date Integrate utilizabila in timp real pentru specia Ursus arctos, va asigura in continuare fundamentarea deciziilor si a directiilor necesare pentru actiunile de conservare efectiva pe intregul nivel al proiectului. Odata creata acesta baza de date va fi permanent pusa la dispozitia publicului (varianta securizata) si a institutiilor implicate in managementul ursilor si va fi updatata cu informatii noi culese de pe teren. Serverul va fi intretinut la sediul APM Vrancea care va suporta integral toate costurile de

administrare. Partenerii vor furniza date vectoriale conform specificului actiunilor implementate si vor asigura promovarea la nivel local a functiilor acestui instrument GIS.

Monitorizarea permanenta a pagubelor produse de urs la nivelul intregului areal al proiectului concomitant cu implementarea unor sisteme de protective mixte a culturilor si fermelor agricole

In permanenta , in functie de evenimentele produse, toti partenerii si beneficiarul vor participa in teren la actiunile de evaluare si inregistrare a pagubelor produse de urs brun pe raza judetelor. Fiecare caz va fi analizat din punct de vedere al costurilor pagubelor produse, a factorilor care au favorizat producerea pagubei, tipul de cultura sau specia de animal asupra careia ursul a provocat paguba, daca ursii sunt singurii vinovati, care erau masurile de protectie luate de proprietar la data producerii evenimentului, etc. Toate aceste informatii, vor fi introduse in baza de date GIS fiind utilizate in implementarea sistemelor de protective si reducere a pagubelor.
Permanentizarea implementarii metodelor de protectie a culturilor si septelului cu garduri electrice va putea functiona si dupa incetarea proiectului prin predarea anuala a acestor sisteme de garduri electrice unor fermieri, a caror obligatie este sa intretina corespunzator componentele. ACDB va monitoriza randamentul acestor sisteme si va asigura de la caz la caz service sau training pentru montarea corespunzatoare. Aceste sisteme vor fi utilizate pana la amortizarea acestora conform legislatiei in vigoare.

Monitorizarea dinamicii populatiei de urs brun in zone pilot din cadrul siturilor Natura 2000

Realizarea și aprobarea Ghidului pentru estimarea populației de urs brun a avut un puternic caracter demonstrativ la nivelul arealului proiectului LIFE08NAT/RO/000500. Deoarece in cazul acestei acțiuni demonstrative continuitatea este element cheie, pe zonele în care s-au desfășurat sesiuni de colectare a datelor, vor fi aplicate in continuare metodele prevăzute în ghid. Astfel pe siturile Natura 2000 Mădăraș, Herculian și Putna Vrancea vor fi aplicate în următorii ani, metodele transectelor drum, a camerelor foto de captură și a inventarierii femelelor cu pui. Metodele se vor aplica anual în minim o sesiune de preferință primăvara.
Echipa proiectului va asigura la solicitare, asistență tehnică gestionarilor de fonduri cinegetice, administratorilor/custozilor de arii naturale protejate (inclusiv situri Natura 2000), altor organizații și instituții implicate în activități de estimare a populației de urs asistență tehnică în vederea implementării metodelor prezentate în ghid. De asemenea echipa proiectului va sigura asistență tehnică Ministerului Mediului și Agenției Naționale pentru Protecția Mediului în vederea planificării implementării metodelor la nivel național. Asistența tehnică va consta atât în participarea la ateliere de lucru de prezentare a metodelor cât și în activități demonstrative realizate în teren împreună cu organizația solicitantă.

Asigurarea funcţionarii Risk Assesment Team (RAT) la nivelul întregii suprafeţe acoperite de proiect in vederea evaluarii riscurilor şi a stabilirii măsurilor necesare în situaţiile create de urşii problemă

Echipa RAT, va asigura in permanenta investigarea cazurilor in care ursii problema creaza pagube sau pun in pericol localnicii. Prin atributiile sale o agentie locala de mediu se poate implica in impunerea unui verdict in ceea ce priveste modul de interventie pentru solutionarea fiecarui caz in parte. Finantarea se va asigura din bugetul disponibil al Agentiilor locale de protectia mediului si al organizatioilor neguvernamentale partenere fiind necesare costuri de asigurare a functionarii echipamentelor (autovehicule, camera video, colare) si costuri din categoria transport si cazare. Pentru deplasări se vor utiliza autovehiculele achiziţionate in cadrul proiectelor LIFE. În ceea ce priveşte echipamentul necesar pentru relocare (cuşca, capcane, trusa medicala etc.) se va utiliza cel aflat în dotarea ARMU.

Asigurarea intervenţilor rapide de catre Animal Rescue Mobile Unit (ARMU) pentru capturarea, relocarea şi monitorizarea exemplarelor de urs problemă si mentinerea functionarii Centrului pentru Reabilitarea si Monitorizarea Carnivorelor Mari Lepsa

Centrul de Reabilitare a Carnivorelor Mari Lepsa si ARMU vor functiona in continuare ca departament in cadrul EPA VN, bugetul fiind asigurat pentru interventii si asigurarea permanentei prin repartitii financiare din cadrul fondurilor alocate de catre Comisia Europeana prin proiectul LIFEURSUS (transa III-a), de la bugetul de stat sau prin perceperea unor taxe pe fiecare interventie de la gestionarul fondului de management cinegetic care se face vinovat de neluarea masurilor de stopare a braconajului. Vinovatii identificati de braconaj vor fi fortati sa achite costul interventiei de salvare, iar in cazul ursilor habituati, costurile vor fi impuse autoritatilor locale care nu au luat masuri pentru eliminarea cauzelor care au indus fenomenul de habituare.
Pe baza informatiilor furnizate de parteneri, sau de responsabilii unitatilor administrative locale, ARMU se va deplasa la nivelul intregului areal al proiectului pentru a asigura o interventie profesionala pentru salvarea sau relocarea unor ursi braconati sau care creaza probleme. In cazul ursilor grav raniti, acestia vor fi transportati la Centrul de Reabilitare Lepsa, unde dupa aplicarea unor tratamente medicale vor fi tinuti sub supraveghere pana la vindecare, ulterior urmand a fi relocati in habitate naturale. Dupa relocare, acestia vor fi monitorizati in vederea cunoasterii evolutiei si a comportamentului post operatoriu. Activitatea ARMU nu este permanenta, acesta functionand intermitent doar in perioadele in care se semnaleaza cazuri in care este necesara interventia. ARMU va intervenii si in cazurile in care este necesara salvarea/reabilitarea unor alte specii de animale salbatice.

Promovarea rezultatelor proiectului, diseminarea lectiilor invatate si asigurarea schimburilor de experienta cu alte proiecte sau institutii preocupate de conservarea carnivorelor mari pe plan national si/sau European.

Avand in vedere caracterul de tip best practice si demonstrative al proiectului LIFEURSUS este necesara continuare actiunilor de diseminarea a rezultatelor si lectiilor invatate si asigurarea schimburilor de experienta cu alte proiecte sau institutii preocupate de conservarea carnivorelor mari pe plan national si/sau European. In acest sens institutiile care au participat la implementarea proiectului au obligatia de a derula astefel de initiative prin participarea si/sau organizarea de seminarii, intalniri, conferinte dedicate conservarii carnivorelor in general si a ursului brun in special.
APM Vrancea si ACDB vor continua programul de voluntariat/cercetare la Centrul de Reabilitare a Carnivorelor Mari Lepsa/Vrancea. Experienta dobandita in perioada proiectelor Life anterioare au demonstrat ca existenta unor programe de voluntariat pentru cercetatori din cadrul altor proiecte, studenti, masteranzi sau doctoranzi din cadrul unor universitati din Romania sau din Europa genereaza un bogat schimb de informatii si experiente privind conservarea speciilor si a habitatelor naturale. Costul acestui program este redus, nefiind acoperite decat costurile de hrana si transport local al voluntarilor. Cazarea va fi asigurata in cadrul CRCM Lepsa/Vrancea.. Rezultatele fiecarui voluntar vor contribui la fundamentarea actiunilor de conservare ale speciei.

4.4.5 Replicabilitate, tranferabilitate, cooperare

Inca de la inceput, proiectul LIFEURSUS a vizat implementarea in scop demonstrative a celor mai bune practici pentru conservarea si imbunatatirea managementului acestei specii. Practic cea mai mare parte a actiunilor au fost astfel contruite si implementate pentru a se asigura o buna replicabilitate la nivel national. Cele 4 actiuni majore de conservare (C1, C2, C6 si C7) s-au finalizat prin elaborarea si aprobarea de catre Ministerul Mediului a unor metodologii si ghiduri prin care se urmareste transferul celor mai bune practici pentru: estimarea populatiei ursilor bruni, evaluarea riscurilor induse de prezenta ursilor in zone locuite, prevenirea degradarii si fragmentarii habitatelor, reducerea pagubelor produse de ursi fermelor si culturilor agricole.

Diseminarea la nivel national a acestor practici a inregistrat un feed back pozitiv, multi administratori ai fondurilor de management cinegetic declarand ca doresc sa aplice aceste metode inovative.
Deasemenea demararea unor noi proiecte privind conservarea ursilor la nivel national sau European au constituit un bun prilej pentru replicarea si transferul celor mai bune practice aplicare si multiplicarea rezultatelor obtinute. Astfel, Universitatea din Brasov, Facultatea de Silvicultura si Fundatia Carpati, au solicitat o scrisoare de sprijin (formularul A8) necesar pentru elaborarea unei cereri de finantare a unui proiect LIFE dedicate conservarii ursilor la nivel national. Proiectul a fost aprobat, urmand ca la demararea proiectului sa se realizeze un transfer practice si un schimb de experienta intre cele doua echipe.
Un bun transfer al experientei accumulate in proiectul LIFEURSUS se va realiza si prin implementarea in perioada 2014-2019 aproiectului LIFE " Population level management and conservation of brown bears in northem Dinaric mountains and the Alps" implementat de catre Serviciul Public de Silvicultura Slovenia.

4.4.6 Cele mai bune practici

Activitatile proiectului LIFEURSUS care se inscriu in acesta categorie sunt legate in principal de aplicarea pe teren a activitatilor de monitorizare a speciei prin diferite tehnici, astfel incat sa poata fi asigurat un raport cost/eficienta superior metodelor aplicate pe plan national. Deasemenea in categoria best practice au intrat si activitatile legate de salvarea ursilor din laturi precum si relocarea ursilor habituate, metodele fiind recunoscute pe plan national si international iar rezultatele pot fi considerate semnificative.
Implementarea campaniilor de constientizare utilizand materiale educationale si tehnici de comunicare verificate anterior dovedesc un caracter de buna practica.
Valorizarea produselor "bears friendly" si a celor cu originea intr-un sit Natura 2000 au imbunatatiit imaginea speciei si a ariilor protejate in randul comunitatilor locale, acesta practica fiind deja implemntata cu succes in areale din Franta si Italia (Life Coex).
Activitatile implementate in cadrul acestui proiect a necesitat o alocare financiara redusa, astfel incat replicatibilitatea acestora la nivelul altor unitati de management a speciei sa poata fi realizata cu fonduri minime.

4.4.7 Inovatie si caracter demonstrativ al proiectului

Cea mai mare parte a activitatilor proiectului s-au inscris in categoria „actiuni demonstrative".
- aplicarea pe suprafata unor unitati de management cinegetic a celor mai bune metode pentru evaluarea populatiei de ursi are un caracter pur demonstrativ, experienta si rezultatele obtinute urmand a fi extrapolate la nivel national in vederea aplicarii la scara extinsa a ghidului care urmeaza a fi elaborat;
- reducerea conflictelor dintre ursul brun si localnici prin utilizarea unor sisteme electrice si a unor alte tehnici cu caracter repelent pentru protectia culturilor, livezilor, septelului si a fermelor apicole de la nivelul intregului proiect, este de asemenea considerata o actiune demonstrativa, fermierii testand astfel metodele de convietuire cu ursul brun. Replicarea acestor tehnici la nivelul proiectului va avea un impact consistent in ceea ce priveste coexistenta urs-comunitati locale;
- protectia efectiva a barloagelor in perioada de fatare si crestere a puilor are un caracter demonstrativ, care dupa aplicarea la o scara reduse (la nivelul a trei judete) se va putea impune si la nivel national;
- atentia acordata de membrii echipelor de salvare a animalelor in dificultate si realocarea exemplarelor problema a demonstrat localnicilor ca exista un interes pentru conservarea speciei si ca exista si metode alternative care nu se incheie in mod brutal cu uciderea respectivului individ;
- activitatile implementate de RAT (RisK Assesment Team) au contribuit cu un caracter demonstrativ si practic la evidentierea interesului actual al gestionarilor unitatilor de management cinegetic pentru intensificarea nivelului pagubelor, astfel incat cota de interventie sa fie mult mai ridicata.

5. Comentarii cu privire la raportul financiar

5.1 Rezumatul costurilor suportate

PROJECT COSTS INCURRED				
	Cost category	Budget according to the grant agreement*	Costs incurred within the project duration	%**
1.	Personnel	140.705	153.939,02	109.41%
2.	Travel	50.700	54.406,65	107.31%
3.	External assistance	69.245	56.350,35	81.38%
4.	Durables: total non-depreciated cost			
	- *Infrastructure sub-tot.*	3.500	2.724,54	77.84%
	- *Equipment sub-tot.*	145.000	107.665,72	74.25%
	- *Prototypes sub-tot.*			
5.	Consumables	35.270	38.229,99	108.39%
6.	Other costs	36.950	32.264,12	87.32%
7.	Overheads	33.697	27.968,32	83.00%
	TOTAL	**515.067**	**473.548,71**	**91.94%**

5.2 Sistemul de contabilitate

Pe parcursul implementarii proiectului nu au intervenit schimbari majore in ceea ce priveste institutiile partenere sau beneficiarul si nu au fost solicitate schimbari majore fata de propunerea initiala.

Evidențele contabile ale proiectului LIFE 08 NAT/RO/000500 sunt tinute de catre de beneficiarul coordonator Agenția pentru Protecția Mediului Vrancea și de catre beneficiarii asociați APM Covasna, APM Harghita, Asociatia pentru Conservarea Diversitatii Biologice si Asociatia pentru Conservarea Valorilor Naturii. Sistemul contabil permite înregistrarea separată a operațiunilor, venituri și cheltuieli, în conturi analitice distincte. Veniturile și cheltuielile au fost înregistrate în mod sistematic, folosind un sistem de codificare specific proiectelor, care permite verificarea a cheltuielilor din fondurile primite de la finanțarea UE și alocarea a cofinantarii. Pentru venituri din proiect și cheltuielile de cofinanțare de la Ministerul Mediului, codul folosit este 56.15.01, iar pentru veniturile și cheltuieli aferente sumelor virate de catre CE codul este 56.15.02.

Ministerul Mediului a elaborat o procedură de contabilitate pentru proiectele cofinanțate de la bugetul de stat, care descrie documentele contabile, codurile și monografia privind înregistrările în contabilitate a operațiunilor specifice legate de proiecte. Procedura a fost folosita de către APM Vrancea, APM Covasna si APM Harghita pentru operațiuni legate de proiect LIFE 08 NAT/RO/000500. Partenerii au stabilit regulamente interne pentru ca fondurile să fie utilizate conform prevederilor legale nationale si in baza Prevederilor Comune.

Pentru operațiunile bancare legate de sumele primite de la CE pentru proiectului LIFE 08 NAT/RO/000500 cele trei Agentii de Protectie a Mediului si beneficiarii ONG au deschis conturi bancare separate în lei și în valută internationala.

Plățile privind cofinanțarea de la Ministerul Mediului pentru proiect au fost operate prin intermediul contului de proiect deschis la Trezoreria Nationala. Au fost semnate decizii interne de numire a persoanelor cu drept de semnătură în bancă, și întotdeauna 2 persoane trebuie să semneze orice document bancar.

5.3 Acorduri de parteneriat

Acordurile au fost semnate cu partenerii în conformitate cu CP şi legislaţia română. La sfârşitul lui ianuarie 2010, în conformitate cu dispoziţiile Convenţiei de parteneriat, APM VN a semnat împreună cu beneficiarii asociati, contractele necesare pentru implementarea activităţilor proiectului din punct de vedere tehnic şi financiar. Contractele au respectat cu strictete prevederile proiectului si au detaliat procedurile de lucru, responsabilitatile, planificarea financiara si temporala. Pe toata durata proiectului nu a fost necesara semnarea unor acte aditionale care sa modifice intelegerea initiala, toti beneficiarii asociati respectand cadrul general care priveste implementarea proiectelor LIFE.
Fondurile primite de la CE au fost transferate către partenerii conform cererilor de plata inaintate si inregistrate la APM Vrancea. Pentru raportarea financiară, fiecare partener trimis tabelele financiare încheiate cu propriile lor cheltuieli, iar pentru raportarea finala beneficiarul coordonator a compilat si corectat datele financiare.

5.4 Raportul auditorului

In conformitate cu Prevederile Comune s-a realizat un raport de audit care respecta modelul propus de catre Comisia Europeana. Auditul proiectului a fost realizat de SC CONTEXPERT GENERAL SRL, cu sediul în Focsani, Str. Comisia Centrala, nr.26-28, telefon: 0723347487, cod fiscal RO 11838836, Focsani reprezentată prin auditor NENCIU VASILE, carnet de auditor 327.

5.5 Rezumatul costurilor per acțiune

Action number	Short name of action	1. Personnel	2. Travel and subsistence	3. External assistance	4.a Infrastructure	4.b Equipment	4.c Prototype	5. Purchase or lease of land	6. Consumables	7. Other costs	TOTAL
A1	**creating the structure for project implementation unit**	0,00	2277,42	0,00					660,35	949,84	**3887,61**
A2	**GIS data base**	0,00	180,20	14193,24	0,00	4163,11			0,00		**18536,55**
A3	**the strategy for awareness raising campaign**		1720,95		0,00				6,42		**1727,37**
A4	**damages analysis**	5400,00	642,88		0,00	1168,64			610,12		**7821,64**
C1	**demonstrative monitoring**	18756,25	6730,61	5409,91		41587,13			10350,18	5788,08	**88622,16**
C2	**RAT**	11625,63	9236,04	2408,89	0,00	20989,85			59,26	1191,52	**45511,19**
C3	**ARMU**	10540,34	3285,64	5865,95	2724,54	4913,28			17333,48	8873,61	**53536,84**
C4	**bears den protection**	10396,81	6001,56		0,00	15348,47			1066,96	148,17	**32961,97**
C5	**lobby action**		576,54							653,04	**1229,58**
C6	**electric fences**	14460,81	3242,51			12730,89			1191,70	826,18	**32452,09**
C7	**habitat degradation/fragmentation analysis**	4624,45	1113,12			3809,63			1494,90	0,00	**11042,10**
D1	**project promotion**	8450,00	1258,19	6703,30					3201,11	2077,29	**21689,89**
D2	**notice board**	1420,51	49,72	0,00							**1470,23**
D3	**bears conservation action promotion**	2316,50	2535,17	8445,31		1492,10					**14789,08**
D4	**best practice for den protection promotion**	2325,50	1121,57	901,16					139,86		**4488,09**
D5	**Natura 2000 awareness raising campaign**	1736,42	725,60	4667,06		158,22			337,91	46,16	**7671,37**
D6	**valorification of local farmers products**	3130,30	1533,05	4565,73		0,00			333,19		**9562,27**
E1	**project management**	29213,38	5118,45						253,58	7909,05	**42494,46**
E2	**measuring the project success (project monitoring)**	29542,11	1988,26			1304,39			1190,97		**34025,73**
E3	**networking**	0,00	4770,25						0,00	3801,19	**8571,44**
E4	**audit**		298,90	3189,82							**3488,72**
E5	**after life**	0,00	0,00								**0,00**
Overheads											**27968,32**
	TOTAL	**153939,02**	**54406,65**	**56350,35**	**2724,54**	**107665,72**	**0,00**	**0,00**	**38229,99**	**32264,12**	**473548,71**

In general costurile estimate initial au fost suficiente pentru realizarea corecta si complete a actiunilor proiectului. Cateva actiuni au necesitat schimbari bugetare, fara a se depasii insa regulile impuse de Prevederile Comune. In ceea ce urmeaza sunt prezentate cateva justificari pentru diferentele de cost inregistrate pentru aplicarea unor actiuni din cadrul proiectului LIFEURSUS.

Costurile de deplasare pentru toate actiunile din proiect au crescut semnificativ deoarece la data elaborarii cererii de finantare si data de debut a proiectului pretul motorinei era de 3,47 lei pe litru (in luna decembrie 2009) iar la finalul proiectului pretul carburantilor aproape s-a dublat ajungand ca pretul motorinei sa fie de 5,94 lei/litru (decembrie 2013)

A1. Diferenta consta in cresterea semnificativa a bugetului pentru categoria calatorii si subsistenta siu se datoreaza numarului mare de participanti la intalnirile grupului de lucru. Deasemenea s-au inregistrat costuri crescute la carburant, deoarece in cei patru ani de implementare a proiectului pretul carburantilor a crescut.
A2. Costuri totale mai mici. Ofertantii pentru serviciile de asistenta externa au oferit sume mai mici pentru realizarea obligatiilor.
A3. Costuri totale mai mari pe categoria transport. Au fost necesare costuri mai mari avand in vedere numarul ridicat de chestionare aplicate.
C2. Costuri totale mai mici datorita preturilor mai mici pentru o parte dintre echipamentele achizitionate.
C3. Costuri totale mai mari pe categoria transport. S-au inregistrat mai multe cazuri in care a fost necesara interventia de urgenta ARMU pentru salvarea unor animale in dificultate.
C4. Costuri totale mai mari pe categoria transport. Au fost necesare mai multe deplasari decat s-a estimate initial. Densitatea si numarul barlogurilor a fost mult mai mare decat estimarile initiale.
C6. Costuri totale reduse datorita ieftinirii echipamentelor (garduri electrice) . La data elaborarii cererii de finantare oferta de garduri electrificate era redusa iar costurile mari. Echipamentele au fost achizitionate l apreturi mai mici decat estimarile initiale.
D3. Costuri totale mai mici. Nu s-au utilizat integral fondurile destinate costurilor de personal.
E3. Costuri totale mai mari datorita cresterii pretului la carburant si al numarului mai mare de deplasari decat a fost estimate initial.

Anexe

Anexe tehnice

Actiunea A2

- Raport privind structura si functionarea bazei de date GIS(anexa nr 1)

Actiunea A3

- Raport final privind eficienta campaniei de constientizare (anexa nr.2)

Actiunea A4

- Raport final privind pagubele produse de urs şi analiza cost beneficiu privind implementarea sistemelor de protecţie a culturilor, şeptelului şi gospodăriilor (anexa nr. 3)

Actiunea C1

- Raport activitate C1, versiunea finală Martie 2013(anexa nr.4)
- Copie scrisoare MMSC(anexa nr.5)
- Ghid pentru estimarea populaţiei de urs brun, versiune tiparita(anexa nr.6)
- Lista de distributie a ghidurilor versiune tiparita (anexa nr.7)

Actiunea C2

- Raportul de activitate pe 2013(anexa nr.8)
- Metodologie pentru analiza riscurilor ridicate de prezenţa urşilor in zonelel locuite (versiune tiparita si revizuită) (anexa nr.9)
- Lista distribuţie metodologie Metodologie pentru analiza riscurilor ridicate de prezenţa urşilor in zonele locuite (anexa nr.7)

Actiunea C3

- Raportul de activitate anual al ARMU – CRCM pe 2013 (anexa nr.10)

Actiunea C4

- Raport privind identificarea şi monitorizarea bârlogurilor in anul 2012 – 2013 (anexa nr.11)
- Raport privind zonele de iernare, monitorizarea barlogurilor si impactul schimbarilor climatice asupra somnului de iarna(anexa nr.12)

Actiunea C5

- Minuta intalnire GNLCCM februarie 2011(anexa nr.13)
- Lista participanţi GNLCCM februarie 2011(anexa nr.14)
- Minuta cu lista experti consultare/aprobare ghid final - Iunie 2013(anexa nr.15)

Actiunea C6

- Raport privind implementarea sistemelor de protectie pentru anul 2013(anexa nr.16)
- Pliant "Echipamente si sfaturi pentru reducerea pagubelor produse de ursi" (anexa nr.17)

Actiunea C7

- Ghid practic pentru prevenirea degradarii si fargmentarii habitatului ursului brun si asigurarea conectivitatii siturilor Natura 2000 in Romania – versiune tiparita(anexa nr.18)
- Lista de distributie a ghidului practic pentru prevenirea degradarii si fargmentarii habitatului ursului brun si asigurarea conectivitatii siturilor Natura 2000 in Romania(anexa nr.7)

Actiunea E2

- „Raport privind monitorizarea succesului proiectului LIFE08NAT/RO/000500" (anexa nr.19)

Actiunea E5

- Plan After life (anexa nr.20)

Anexe privind actiunile de diseminare

Actiunea D1

- Raport Layman tiparit in doua versiuni ENG si RO(anexa nr.21)
- Newsletter nr. 4 pentru anul 2013(anexa nr.22)
- Raport final privind articolele publicate in mass-media(anexa nr.23)

Actiunea D3

- Lista cu participantii la cursurile de instruire a paznicilor de vanatoare (anexa nr.24)
- Tabelul cu detalierea locatiilor in care au fost instalate bannere (anexa nr.25)

Alte anexe privind diseminarea

- Anexa foto cuprinzand imagini din cadrul actiunilor implementate (anexa nr. 26)

- DVD cu fotografii din cadrul proiectului in format JPG (anexa nr. 27)
- DVD cu prezentari, postere, articole stiintifice in format PDF (anexa nr. 28)

Anexe financiare

Actiunea E4

- Raport de audit (anexa nr.229)
- Documente financiare (fotocopii) conform soliciarii Ares(2012)101568 - 30/01/2012 (anexa nr 30)
- Formulare standard in original, cerere standard de plata, raportul financiar consolidate pentru fiecare partener, "Beneficiary's Certificate for Nature Projects" pentru fiecare partener (anexa nr.31)
- raportul financiar consolidat in format electronic (anexa nr.32)